

Ústav informačních studií a knihovnictví
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

Hana Bouchalová

LGBT+ a veřejné knihovny
LGBT+ and Public Libraries

Diplomová práce

Informační studia a knihovnictví
Praha 2021

Vedoucí práce:
PhDr. Hana Landová, Ph.D.

Mé díky patří

*paní doktorce Haně Landové, za trpělivost a veškerou pomoc při vedení této diplomové práce, a všem respondentům*kám (členům*kám LGBT+ komunity i knihovníkům*icím) – za jejich čas a ochotu podělit se o své názory.*

Děkuji také své rodině a blízkým, za všechno ostatní.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci, dne 25. 7. 2021

Hana Bouchalová

Český abstrakt

Cílem této diplomové práce je popsat vztah současné české LGBT+ komunity (lesbické, gay, bisexuální a trans* s ohledem také na jiné genderové identity a sexuální orientace) a veřejných knihoven. Pomocí dotazníků a rozhovorů (které proběhly ve spolupráci s LGBT+ spolky a organizacemi), rozhovorů s knihovnicí*ceři, mystery shoppingu a analýzy fondů vybraných českých knihoven – tato práce poskytuje pohled, jak ze strany knihoven, tak ze strany LGBT+ komunity, na LGBT+ literaturu a knihovnické a informační služby této minoritě. Práce obsahuje také teoretickou část zabývající se situací LGBT+ komunity v České republice a v zahraničí a existencí queer knihoven v České republice. Závěrečná kapitola nabízí návrhy ke zlepšení služeb a témata k diskusi.

English abstract

The purpose of this thesis is to define the relations of the Czech LGBT+ community (lesbian, gay, bisexual and trans* with respect to other gender identities and sexual orientations) and Czech public libraries. Focusing on LGBT+ literature and library and information services, the thesis offers both library and LGBT+ community perspective, using following research methods: questionnaires and interviews (executed with the help of LGBT+ groups and organisations), interviews with librarians, mystery shopping and analysis of selected Czech public library collections. Theoretical chapters discussing the existence of Czech queer libraries and the situation of LGBT+ community in the Czech Republic and elsewhere are also included. Final chapter contains suggestions for libraries how to better design and improve their services and offers related topics for further discussion.

Klíčová slova

LGBT+, lesby, gayové, homosexualita, bisexualita, transgender, trans* lidé, nebinární lidé, intersexualita, asexualita, queer, knihovnické a informační služby, informační potřeby, knihovní fondy, Česká republika

Keywords

LGBT+, lesbian, gay, homosexuality, bisexuality, transgender, trans* people, nonbinary people, intersexuality, asexuality, queer, library and information services, information needs, library collections, Czech Republic

Obsah

Seznam zkratk	8
Úvod	9
1. LGBT+ a základní charakteristika	12
1.1 Definice LGBT+	12
1.1.1 Sex, gender, pohlaví nebo rod?	13
1.1.2 Druhy sexuální orientace	14
1.1.3 Druhy genderové identity	16
1.1.4 „Q“	20
1.2 LGBT+ práva v ČR	21
1.3 Spolky a organizace v ČR	23
Prague Pride	23
STUD	23
OLLOVE	24
Trans*parent	25
LOGOS	25
Charlie	25
Jihočeská LAMBDA	26
PROUD	26
Jsme fér	26
Společnost pro Queer paměť	28
1.4 LGBT+ jako uživatelé*ky knihovny	28
2. LGBT+ a veřejné knihovny: literature review zahraničních zdrojů	31
2.1 Přípravenost knihovny	31
2.2 Fond	34
2.2.1 Analýza obsahu fondu	34
2.2.2 Analýza zpracování fondu	35
2.3 Potřeby uživatelů*ek	36
2.4 Závěr literature review	38
3. Veřejné knihovny ČR pohledem LGBT+ komunity	40
3.1 Metodologie a úvod k výzkumné části	40
3.2 Metoda dotazníku	41

3.3	Metoda polostrukturovaného rozhovoru.....	43
3.4	Výsledky	44
3.4.1	Co je to vlastně LGBT+ literatura?.....	44
3.4.2	Návštěvnost knihovny pro půjčování LGBT+ literatury	46
3.4.3	Úspěšnost nalezení LGBT+ literatury	48
3.4.4	Zkušenosti s knihovníky*cemi	53
3.4.5	Spolupráce s LGBT+ komunitou a organizacemi.....	54
3.4.6	Školení knihovníků*ic	57
3.4.7	Vizuálnost bezpečného místa.....	59
3.5	Vyhodnocení a závěr.....	60
4.	Queer knihovny v ČR.....	62
4.1	Metodologie	62
	Centrum queer paměti	62
	Queer knihovna – STUD Brno	63
	Knihovna Gender Studies	65
4.2	Queer knihovny závěrem	66
5.	Veřejné knihovny ČR a jejich vztah k LGBT+ komunitě.....	68
5.1	Použité metody.....	68
5.2	Výsledky	69
5.2.1	Akvizice	69
5.2.2	Katalogizace – věcný popis	70
5.2.3	Spolupráce knihovny s LGBT+ komunitou a organizacemi	72
5.2.4	Školení knihovníků*ic	74
5.2.5	Vyhodnocení a závěr.....	75
5.3	Analýza fondů.....	76
5.3.1	Použité metody.....	76
5.3.2	Národní autority a předmětová hesla	78
5.3.3	Vyhodnocení a výsledky analýzy	79
5.4	Závěr výzkumné části a shrnutí výsledků případové studie MKP a KT.....	81
6.	Jak lépe poskytovat služby LGBT+ komunitě; témata k diskuzi.....	83
6.1	Pocit bezpečí v knihovnách	83
6.2	Neutralita knihoven.....	83
6.3	Školení pro knihovníky*ce	84

6.4 Zpracování a vyhledatelnost LGBT+ literatury	86
6.5 Návrhy ke zlepšení služeb pro LGBT+ uživatele*ky	87
6.6 LGBT+ jako uživatelé*ky internetu	88
Závěr	90
Seznam grafů, tabulek, obrázků	92
Použité zdroje	93
Seznam příloh	102
Příloha A1 – formulář dotazníku	103
Příloha A2 – anglická verze dotazníku	110
Příloha A3 – verze dotazníku pro Trans*parent	116
Příloha A4 – odpovědi na otevřenou poslední otázku v dotazníku.....	123
Příloha C – otázky k rozhovorům	126
Příloha D – příklad práce s rozhovory	133
Příloha E1 – formulář mystery shoppingu	134
Příloha E2 – vyplněný formulář mystery shoppingu	135

Seznam zkratk

ALA	American Library Association
cis	cisgender
ISNA	Intersex Society of North America
GLBTRT	Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Round Table
KKV	Krajská knihovna Vysočiny
KMOL	Knihovna města Olomouce
KPBO	Knihovna Petra Bezruče v Opavě
KT	Knihovna Třinec
LGB	lesby, gayové, bisexuálové
LGBT+	Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender a jiné identity (+) - Viz kapitola 1.1
MKH	Městská knihovna Havířov
MKP	Městská knihovna v Praze
MZK	Moravská zemská knihovna v Brně
NA	Národní autority
NKČR	Národní knihovna České republiky
PROUD	Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu
SPQP	Společnost pro queer paměť
VISK	Veřejné informační služby knihoven
YA	Young Adult = mladí dospělí

Úvod

Téma LGBT⁺¹ ve veřejných knihovnách České republiky (ČR) nebylo dosud nijak zkoumáno. Je to překvapivé jak z důvodu aktuálnosti tohoto tématu (v českých i zahraničních médiích), tak proto, že se v posledních letech stále více projevuje komunitní zaměření knihovnických a informačních služeb. Tato diplomová práce s názvem LGBT+ a veřejné knihovny si tedy klade za cíl poskytnout náhled na vztahy LGBT+ komunity a veřejných knihoven v ČR. Nabízí pohled jak ze strany komunity, tak ze strany veřejných knihoven, tím upozorňuje na shody a odlišnosti v jejich názorech na LGBT+ literaturu a na poskytování knihovnických a informačních služeb této minoritě a dochází ke zjištění, jestli současné služby a fondy českých knihoven pro tuto komunitu dostačují – a pokud ne, jak je možné je zlepšit.

První část této práce se věnuje teoretickému úvodu do problematiky (kapitoly 1 a 2). Kapitola věnující se základní charakteristice LGBT+ komunity nejprve definuje LGBT+ (zkratku, druhy sexuální orientace i genderové identity), dále se věnuje LGBT+ právům v ČR, spolkům a organizacím v ČR a nakonec popisuje LGBT+ jako uživatele*ky knihovny. Pro tuto kapitolu byla důležitá aktuálnost, proto se zde vychází převážně z online zdrojů. Druhá teoretická kapitola obsahuje literature review zahraničních zdrojů a výzkumů, sepsané před samotným výzkumem této diplomové práce a sloužící k úvodu do problematiky a k inspiraci, jak toto téma v českém prostředí zkoumat. Proto z jejich metodického postupu také vychází praktické kapitoly této práce (kapitoly 3–5).

Praktická část je rozdělena do následujících tří kapitol – kapitola (3) se věnuje pohledu LGBT+ na veřejné knihovny a vychází ze smíšených výzkumných metod (kvalitativních i kvantitativních), tedy z dotazníků a polostrukturovaných rozhovorů se členy*kami LGBT+ komunity. Dotazníky byly sdíleny LGBT+ spolky a organizacemi na sociálních sítích a přes e-mailové adresy jejich členů*ek a odpovědělo na ně 137 respondentů*ek. Polostrukturované rozhovory byly provedeny se šesti respondenty*kami a byly vyhodnocovány současně s některými odpověďmi dvou knihovníků*c a správců*kyň českých queer knihoven (viz níže). Tato třetí kapitola je dále rozdělena do částí, které se věnují jednotlivým sledovaným tématům: co je to LGBT+ literatura, jaká je návštěvnost knihoven pro půjčování této literatury, jaké jsou zkušenosti LGBT+ osob s knihovníky*cemi, věnuje se tématu spolupráce knihoven s LGBT+ komunitou a organizacemi, školením knihovníků*ic a vizuálností bezpečného místa².

¹ Lesbian, Gay, Bisexual, Trans* a další sexuální orientace a genderové identity (+).

² Místa, kde se jedinec cítí (také psychicky) v bezpečí – tedy se nejedná o bezpečnost fyzických prostor apod.

V následující kapitole (4) jsou představeny queer knihovny, které se nacházejí v ČR. Jedná se o Centrum queer paměti (spravované Společností pro queer paměť) sídlící v Praze, Queer knihovnou (spravované STUDeM) v Brně a Knihovnou Gender Studies v Praze. Informace o těchto knihovnách byly získány z jejich webových stránek a dále z polostrukturovaných rozhovorů a e-mailové konverzace s jejich knihovníky*ci a správci*kyněmi.

Kapitola (5) nabízí pohled se strany knihoven na LGBT+ komunitu a zakládá na metodách polostrukturovaných rozhovorů a e-mailové konverzace s knihovníky*ci, mystery shoppingu v Městské knihovně v Praze a analýze fondu šesti vybraných knihoven. Podobně jako kapitola věnující se pohledu LGBT+ komunity, i zde jsou výsledky shrnuty do tematických částí, věnující se akvizici, věcnému popisu, spolupráci knihoven s LGBT+ komunitou a organizacemi a školení knihovníků*ic. Analýza fondu je prováděna dle vytvořeného kontrolního seznamu. Bylo sledováno, jestli fond danou knihu obsahuje a jak je zpracována – jaká obsahuje LGBT+ předmětová hesla. Způsob zpracování byl také vztáhnut na předmětová hesla národních autorit.

Poslední kapitola (6) je věnována návrhům, jak lépe poskytovat služby LGBT+ komunitě a tématům, která vyvstala v průběhu zpracování zahraniční literatury a výsledků tohoto výzkumu. Ta mohou posloužit také pro budoucí diskuzi – pozornost se klade na pocit bezpečí v knihovnách, na otázku neutrality knihoven, na školení pro knihovníky*ce, zpracování a vyhledatelnost LGBT+ literatury a na LGBT+ jako uživatele*ky internetu. Důležitým zdrojem pro tuto kapitolu je sborník editora Bharata Mehry (2019) s názvem *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*.

Jak je vidět již zde v úvodu, byl pro tuto práci zvolen genderově neutrální jazyk – tedy například namísto gramaticky správného tvaru „knihovníci sdíleli,“ který zahrnuje jak muže, tak ženy a potenciálně i jiné genderové identity, je použit tvar „knihovníci*e sdíleli*y.“ Je zřejmé, že tato forma znesnadňuje čitelnost textu, čemuž by bylo lepší se vyvarovat³, nicméně, takto s českým mluvnickým rodem pracuje spolek Trans*parent, který se mimo jiné věnuje také celospolečenské a legislativní podpoře transgender, nebinárních a intersex lidí. Tento genderově neutrální jazyk byl zvolen z důvodu tematického zaměření této práce, větší inkluзивnosti a pro ukázkou toho, jak je s ním možné pracovat.⁴

³ Např. dle příručky Evropského parlamentu pro genderově neutrální jazyk (Evropský parlament 2018).

⁴ K tomuto rozhodnutí došlo až po provedení výzkumu – dotazníky a rozhovory proto tento jazyk neobsahují.

Tato práce je citována za pomoci Chicago Manual of Style, ve formě autor – rok vydání.
Plné citace jsou pak dostupné na konci práce v Použitých zdrojích.

Práce obsahuje 164 242 znaků, což odpovídá 91 normostranám (zaokrouhleno).

1. LGBT+ a základní charakteristika

Komunitní úloha knihoven je trendem posledních let v oboru knihovnictví. Úkolem knihovny, aby si zasloužila tento přívlastek, je identifikovat jednotlivé komunity a jejich potřeby a snažit se o jejich uspokojení. Měla by najít řešení jejich sociálních problémů a pomocí designování neustále přizpůsobovat své služby těmto komunitám. (Lorenz a Víchová 2018, 38)

O komunitách v množném čísle se mluví z toho důvodu, že se nejedná pouze o komunitu spjatou s místem a nelze tedy zjednodušeně tvrdit, že komunitou knihovny jsou obyvatelé*ky daného města. Komunity mohou být založené na uživatelích*kách s podobnými zájmy, účastnících*icích výukových programů nebo se může jednat o komunity virtuální – propojené s knihovnou pouze přes internet. (Lorenz a Víchová 2018, 33–37)

Pro téma této práce byla zvolena komunita LGBT+ s ohledem na české veřejné knihovny, a to proto, že žádné výzkumy ohledně jejich vzájemného vztahu, nebo čehokoliv jiného, nebyly ještě provedeny. Také neexistují žádné, Českou republikou přijaté, standardy nebo strategie pro poskytování služeb této komunitě, jak je tomu například u organizací *International Federation of Library Associations* (LGBTQ Users Special Interest Group; IFLA 2020) nebo *American Library Association* (Rainbow Round Table; ALA 2021). Tato kapitola se tedy bude věnovat základní charakteristice této komunity a jejímu postavení v zahraničí a v České republice.

1.1 Definice LGBT+

Jedním z největších problémů, na které tato komunita v knihovně naráží je neinformovanost. Přestože je pojem LGBT+ v zahraničí (především v zemích západní a severní Evropy a v Severní Americe) velmi rozšířen, v českém prostředí ještě není tak často používán. Jedná se o zkratku ze slov Lesbian, Gay, Bisexual a Trans*. Existují i různé její doplňky, které pak zkratku mění na LGBTQ, LGBTQIA, LGBT+ a podobně. „Q“ pak obsahuje slovo Queer nebo Questioning, „I“ slovo Intersex a „A“ slovo Asexual. Pro nejednotnost používání těchto zkratk tedy byla v této práci raději zvolena jednodušší ale inkluzivnější verze LGBT+, kde lze za symbolem plusu doplnit jakékoli jiné sexuální orientace a genderové identity.⁵ (Lesbian & Gay Community Services Center 2019; American Psychological Association 2019; Šabatová 2019, 7)

⁵ Jiné formy této zkratky se vyskytují pouze v citacích, ve kterých autoři*ky, případně respondenti*ky, zvolili*ky jiné pojmenování této komunity.

Jak píše Vincent (2014, 134), terminologie sexuální orientace a genderové identity se neustále vyvíjí a rozrůstá, proto je důležité vycházet z co nejnovějších zdrojů. Z toho důvodu jsou také zvoleny, při definování níže zmíněných pojmů, častěji aktualizované online zdroje. Citované jsou tedy publikace: *LGBT People and the UK Cultural Sector: the response of libraries, museums, archives and heritage since 1950* (Vincent 2014); *Serving LGBTIQ library and archives users: essays on outreach, service, collections and access* (Greenblatt 2014), *Hlavní problémy současné právní úpravy v oblasti právního uznání genderové identity a návrhy jejich řešení* (Otáhal a Plešmíd 2015); *Report on trans people and their experience with health care and legislation in the Czech Republic* (Lorenzů 2015); *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments* (Mehra 2019); a především to pak jsou internetové stránky různých LGBT+ organizací, jako jsou například: *New York City's Lesbian, Gay, Bisexual & Transgender Community Center* (Lesbian & Gay Community Services Center 2021); *Trans*parent* (2021a); *InterAct Advocates for Intersex Youth* (2021); nebo obecnější webové stránky: *Healthline* (2021) a *American Psychological Association* (2021).

Pro stručnější přehled je vhodná publikace *Specifika sociální práce respektující genderovou, sexuální a vztahovou rozmanitost*, vydaná v roce 2020 spolkem Prague Pride a která také obsahuje přehled základních pojmů a problematik (Kadlecová et al. 2020).

1.1.1 Sex, gender, pohlaví nebo rod?

„Gender“ a „sex“ není v angličtině jedno a to samé, přesto, že se do češtiny občas překládá stejně, jako „pohlaví.“ „Sex“ je vnímán jako biologické pohlaví – určené podle anatomických znaků. Zde se obecně rozlišuje na mužské a ženské pohlaví. Nicméně, někteří lidé také mohou mít pohlaví intersexuální anebo jinou „poruchu sexuálního vývoje“ – tady tedy vycházíme ze současného zdravotnického diskurzu, který jiné než čistě ženské či mužské pohlaví vidí jako poruchu, která se musí vyléčit. To neodpovídá přístupu organizací věnující se intersexuálním lidem, které odlišnosti sexuálního vývoje, se kterými se lidé narodí, považují za přirozenou, zdraví většinou nezávadnou, různorodost⁶. (Clements 2019)

„Gender“ je společenský konstrukt () – především v západních kulturách jsou určeny mužské a ženské role, po staletí formována stereotypní chování, projevy nebo činnosti. Jedná se však také o vnitřní sociální, psychologické a emocionální prožívání těchto rolí. V jiných

⁶ Více viz kapitola 1.1.3. a *InterAct Advocates for Intersex Youth* (2021).

kulturách mohou existovat i jiné gendery, případně může být ženská a mužská genderová identita vnímána jako proměnlivá.⁷ (Greenblatt 2014, 5; Braquet 2019, 51)

V českém prostředí rozlišujeme pohlaví a rod (gender). Pohlaví je tedy přisouzeno lidem po narození, dle jejich primárních a sekundárních pohlavních znaků a chromozomů⁸. Rod neboli gender (zde k záměně těchto termínů docházet může, pokud je jasné, že se nemluví o gramatickém rodu) označuje člověka podle toho, jak se sám cítí a prezentuje navenek. Například podle spolku Trans*parent je gender „*rodová identita člověka, nezávislá na přisouzeném pohlaví a sexuální orientaci. Zjednodušeně řečeno, je to způsob, jakým se člověk prezentuje mezi ostatními a za koho se považuje.*“ (Trans*parent 2020)

1.1.2 Druhy sexuální orientace

Písmeny „L,“ „G,“ „B,“ „A“ a případně „Q“ jsou označovány sexuální orientace, tedy ke komu je člověk sexuálně a/nebo romanticky přitahován. Sexuální orientace se může v průběhu života měnit a daná osoba nemusí spadat pouze do jedné kategorie – mít přiřazenu jen jednu „nálepku.“

Lesba je žena, která je sexuálně či romanticky přitahována k jiným ženám. (Vincent 2014, 133)

Gay je muž, který je sexuálně či romanticky přitahován k jiným mužům. V angličtině se tento termín občas používá volněji – tedy pro osobu jakéhokoli genderu, která je fyzicky či romanticky přitahována k osobám stejného genderu. (Abrams 2018)

Pojem „bisexual“ je definován různě. Obecně lze rozlišit následující tři definice: bisexuál*ka je zastřešující termín pro osobu, která může být romanticky a/nebo sexuálně (A) přitahována ke dvěma nebo více genderovým identitám; (B) přitahována k lidem stejného genderu a současně lidem jiných genderových identit; (C) přitahována k mužskému i ženskému genderu (přičemž není přitahována k nebinárním lidem). Poslední definice (C) není vždy uváděna a mezi bisexuály*kami se často pokládá za špatnou, protože předpokládá, že existují pouze dva gendery a vylučuje tedy obvykle zahrnutý pojem „pansexual.“ Přesto, tato definice může být pro některé bisexuály*ky pravdivá. (Vincent 2014, 134; Ferguson 2019)

⁷ Jako např. u původních amerických obyvatel*ek, jejichž „Two Spirit“ označuje osobu, ve které jsou zastoupeny jak ženské, tak mužské genderové prvky (Braquet 2019, 53).

⁸ Tedy i pohlaví je přiřazeno člověkem – lidé se rodí s určitými orgány a genetickou dispozicí – jejich pohlaví je však určeno podle toho, do jaké kultury se narodili.

Nakolik a jak jsou ke kterému genderu přitahováni se může časem – a jejich věkem – měnit.⁹ To je také jedním z důvodů, proč k jejich coming outu¹⁰ může docházet v pozdějším věku než u homosexuálů*ek. Bisexuálové*ky jsou často terčem bifobie¹¹, jak ze strany majoritní společnosti, tak od LGBT+ komunity. Jsou osočováni z nerozhodnosti, skrývání, přelétavosti, podvádění, promiskuity, transfobie¹² a jiných stereotypizujících vzorců chování. Jejich sexualita může být také chybně viděna podle genderu jejich aktuální*ho partnera*ky jako heterosexuální nebo homosexuální. (One Love All Equal 2016; Cruz 2016; Lesbian & Gay Community Services Center 2019; Beňová et al. 2007, 12)

Bisexualita je viděna jako transfobní kvůli domnělému popírání genderového spektra, a tedy podporování genderové binarity. Jedná se však o nepochopení významu (a používání pouze výše zmíněné definice (C)), nikoli o skutečnost. Přesto vznikla diskuze, která se na sociálních sítích řešila pod hashtagem *#droptheb*,¹³ tedy vynechat písmeno „B“ ze zkratky LGBT+. S tím souvisí nedostatečná viditelnost („bi erasure“). I přes to, že bisexuálové*ky zastupují přibližně stejně velké procento LGB¹⁴ komunity jako lesby a gayové dohromady a tvoří tak její většinu, nedostává se jim patřičné podpory – finanční i jiné. (McLaughlin 2018; GLAAD 2016; Movement Advancement Project 2016; Gates 2011; Beňová et al. 2007, 12)

Pansexualita je sexuální či romantická přitažlivost k lidem všech genderových identit. Můžeme ji tedy pokládat za jeden typ bisexuality. (Ferguson 2019)

Asexualita je termín pro osobu, která nepociťuje žádnou sexuální přitažlivost. To však nemusí souviset s touhou po samotné sexuální aktivitě nebo po romantickém vztahu. Lidé různých výše zmíněných sexuálních orientací mohou být také asexuální (například asexuální bisexuál) a mohou pociťovat pouze romantickou přitažlivost ke stejnému genderu. Asexualita je spektrum – sexuální přitažlivost se může během života měnit (mizet a objevovat se) nebo být stabilní, ale jen na nějaké úrovni. Například demisexuálové*ky pociťují sexuální přitažlivost pouze k lidem, se kterými zároveň mají silné romantické pouto. O tomto spektru se mluví jako

⁹ Toto tvrzení může platit i pro osoby jiných sexuálních orientací.

¹⁰ Více o coming outu, tedy o procesu, kdy jedinec oznamuje okolí, že se jeho*jí sexuální orientace, genderová identita nebo nekonformita odlišuje od většinové společnosti, viz kapitola 1.4.

¹¹ Bifobie je označení pro strach, odpor, diskriminaci, ale i nenávisť, nesouhlas, nepřátelství a předsudky cítěné či projevené k bisexuálům*kám – jako skupině nebo jako jednotlivcům (One Love All Equal 2016).

¹² Transfobie je podle Merriam-Webster slovníku: „*Iracionální strach, odpor nebo diskriminace k transgender lidem.*“ (“Transphobia” 2020)

¹³ Její původce je troll z americké imageboard stránky www.4chan.org, jehož následkem došlo v polovině roku 2018 ke zmatení některých LGBT+ lidí, kteří se domnívali, že toto hnutí pochází zevnitř jejich komunity a odpovídá tedy požadavkům trans* osob (Andersson 2018; Twitter 2020).

¹⁴ Tedy myšleno mezi lesbami, gayi a bisexuály*kami.

o šedé asexualitě (grey-asexuality). Asexualita také může a nemusí souviset s aromantičností – tedy absencí romantické přitažlivosti.¹⁵ (What Is Asexuality? 2020; GLAAD 2016, 5)

1.1.3 Druhy genderové identity

K písmenům „T,“ „I“ a případně „Q“ patří pak termíny genderové identity (trans*, intersex a queer), tedy jako jaký gender se daná osoba cítí, což může či nemusí odpovídat tomu, jaké pohlaví jim bylo přiděleno při narození.

Pro osobu, jejíž genderová identita odpovídá tomu pohlaví, jaké jí bylo přiřazené při narození (tedy například osoba narozena s ženskými pohlavními znaky, prohlášena za ženu a v průběhu jejího života se také cítí být pouze ženou), se zavedl pojem cisgender (nebo zkráceně jen cis). Tato latinská předpona „cis,“ znamenající „z této strany“ má naznačovat opak předpony „trans“ tedy „z druhé strany“ nebo „přes.“ (Clements 2017; Trans*parent 2020)

Trans*¹⁶ je zastřešující termín pro osoby, jejichž genderová identita neodpovídá pohlaví, které jim bylo přiřazené při narození. Jedná se o výše zmíněnou latinskou předponu, a tedy také o zkratku slova transgender, které má širší význam než slovo transsexual (viz níže). Spadají sem také lidé různých genderových identit, jako jsou lidé nebinární, genderfluid, genderqueer, agender a další. Často tyto pojmy znamenají pro různé lidi něco jiného. (American Psychological Association 2019; Lesbian & Gay Community Services Center 2019)

Být trans* je založeno na pocitu – změna oblékání, vzhledu, podstoupení hormonální terapie, operativní změny pohlaví nebo právní změna jména či pohlaví není podmínkou nýbrž východiskem některých trans* osob, jak se vypořádat se svou odlišnou identitou a cítit se lépe ve vlastním těle. Jakýkoliv přístup k vnímání a vyjadřování své genderové identity je validní. (Lesbian & Gay Community Services Center 2019; Abrams 2019a)

V našem českém (medicínském, právním i společenském) kontextu se setkáváme většinou jen s pojmem transsexual. Pojem transgender je pak používán převážně v LGBT+ komunitě; mimo ni dochází k časté záměně těchto pojmů.¹⁷ V zahraničí (převážně tedy ve státech západní a severní Evropy a Severní Ameriky) jsou důrazně rozlišované: Transgender je obecnější pojem, který má v podstatě stejný význam jako trans* (přestože jejich užití závisí vždy na preferenci jednotlivců). Můžeme tedy mluvit o transgender nebinárních lidech, transgender ženě, muži a podobně. U pojmu transsexual dochází k různým výkladům –

¹⁵ Více o asexualitě viz Asexual Visibility and Education Network (2021).

¹⁶ Zde přebírám terminologii z knihy *Queer Library Alliance: Global Reflections and Imaginings*, která volí termín Trans* s hvězdičkou pro větší inkluzivnost různých genderových identit. (Montague a McKeever 2017, 21–22) Tento termín je také preferován organizací Trans*parent (2020).

¹⁷ V národních autoritách se například vyskytuje pouze heslo transsexual. Termín transgender je běžnější spíše pro západní a severní Evropu a Severní Ameriku.

nejčastější je ten, ve kterém jsou transsexuálové*ky považováni*y za transgender osoby, které stále zapadají do stereotypně vnímané genderové binarity a prošly nebo prochází standardní změnou pohlaví (tedy ve smyslu anglického „sex“) - hormonální terapií nebo třeba podstoupili nějakou operaci (Otáhal a Plešmíd 2015, 2; Abrams 2019a). Abrams zdůrazňuje, že ne všechny transgender osoby se identifikují jako transsexuálové a je důležité respektovat jejich volbu, obzvláště když pojem „transsexual“ může být vnímán pejorativně: „*Je to z důvodu jeho historie a původu v profesionálních oborech medicíny a psychologie, které tento termín používaly k nespornému označení všech transgender osob jako duševně nemocných nebo sexuálně deviantních*¹⁸“ (2019a).

Přestože taková skutečnost v České republice už neplatí, stále se nacházíme ve fázi, kterou Abrams uvádí jako pohled minulosti: „*Transsexualismus, transvestitismus a porucha genderové identity byly v minulosti termíny používanými k lékařskému a psychologickému zařazení někoho, kdo má genderovou identitu nebo vzhled, které se liší od pohlaví přiřazeného při narození*“ (2019a). Podle Českou republikou přijímané Mezinárodní klasifikace nemocí (F64.0) je totiž *transsexualismus* stále porucha pohlavní identity definovaná jako: „*Žádost žít a být akceptován jako člen opačného pohlaví, obvykle spojený (sic!) s pocitem nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo s jeho nevhodností, a s přáním chirurgického a hormonálního zásahu, aby tělo odpovídalo, pokud možno, preferovanému pohlaví.*“ (MKN-10 2021; Otáhal a Plešmíd 2015, 6)

Česká sexuoložka a psychoterapeutka Hana Fifková, specializující se mimo jiné na terapii transsexuality, ve své knize *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity* (2008) cituje dnes přes čtyřicet let (1974) starou Meyerovou charakteristiku transsexuálního člověka – jako osoby, která musí splňovat následující čtyři kritéria: „*Pocit nevhodnosti nebo nepřiměřenosti anatomicky dané pohlavní role. Víra, že změna role povede ke zlepšení. Výběr sexuálních partnerů téhož anatomického pohlaví a chápání sama sebe jako heterosexuála. Touha po chirurgické změně pohlaví.*“ (2008, 16). Minimálně dvě z těchto charakteristik jsou očividně sporné – nyní již víme, že sexuální orientace s genderovou identitou nijak souviset nemusí a změna jednoho nemusí mít vliv na druhé (Clements 2019). A důvodů, proč trans* lidé nechtějí podstupovat chirurgické změny pohlaví může být hned několik – nechtěný zásah do jejich vlastního těla, obava z výsledku operace, touha po vlastních dětech anebo čistě jen spokojenost s vlastním tělem. Ne všichni trans* lidé totiž musí pociťovat genderovou dysforii¹⁹ a tudíž by

¹⁸ Pokud není uvedeno jinak, jsou překlady zahraničních zdrojů vlastní.

¹⁹ Tedy výše zmíněný „*pocit nevhodnosti nebo nepřiměřenosti anatomicky dané pohlavní role*“ (Fifková 2008, 16).

neměla být předpokladem pro identifikování lidí jako trans* a pro získání zdravotnické léčby. (Clements 2018; Lorenzů 2015, 6–7)

Také pohled trans* osob se v České republice výrazně liší a nemůžeme tedy mluvit o jednotné trans* komunitě – jak je zřejmé ze závěru výzkumu zprávy *Report on trans people and their experience with health care and legislation in the Czech Republic* (Lorenzů 2015, 14). Nicméně je možné rozdělit českou trans* komunitu na ty, kteří*ré souhlasí se současným českým normativním sexuologicko-medicínským diskurzem, který definuje transsexualitu jako patologický problém léčitelný standardními způsoby přeměny, a na ty, pro které je tento model příliš omezující. Současná situace je totiž příznivá pro trans* osoby, které chtějí projít touto standardní tranzicí – „konzultace s lékaři, základní operativní zákroky a skupinové terapie mají hrazené z veřejného zdravotního pojištění“ (Lorenzů 2015, 6) – a obávají se, že případné změny by znamenaly, že by zdravotní léčba nebyla pojišťovnou pokryta. Pokud totiž chtějí trans* lidé v České republice změnit své pohlaví a jméno na svých dokladech anebo mít přístup ke zdravotnické péči – mají pouze jednu možnost, a to projít nejméně tříletou cestou: jejich zájem o tranzici musí trvat přes dva roky, musí projít tzv. real life testem²⁰ (min. jeden rok) a až po diagnóze sexuologa je možný přístup ke zdravotnické péči – hormonální terapii (min. jeden rok) a operacím. Pokud chtějí tranzici právně dokončit, je pak nutné podstoupit operativní změnu pohlaví, jejíž součástí musí být i sterilizace. S těžkostmi se však většina potýká i po úspěšné tranzici. Právní změna pohlaví totiž spočívá také ve změně rodného čísla, které často způsobuje potíže v uznávání právní kontinuity trans* lidí – mají problémy s obstaráváním dokumentů jako jsou doklady o získané praxi nebo vysokoškolské diplomy. V minulosti byli trans* lidé před začátkem standardního procesu tranzice nuceni vzdát se svých rodičovských práv, aby dítě nebylo vystaveno takové „traumatické“ změně. Přestože trans* lidé i nadále musí rozvázat své manželské či partnerské svazky, pokud chtějí standardní tranzici podstoupit, svých rodičovských práv se již zříkat nemusejí. (Beňová et al. 2007, 37–40; Otáhal a Plešmíd 2015, 2–3; Lorenzů 2015, 6–18)

Na druhou stranu, pro tu část trans* komunity, která s tímto nastavením jejich trans* identity jako nemoci nesouhlasí anebo nechce podstoupit výše popsany proces (například transgender, genderqueer nebo nebinární osoby), to znamená, že nemají žádný přístup ke zdravotnické léčbě a změnu pohlaví nebo jména v dokladech si vyřídit nemůžou – a jsou tedy stále oslovováni ve špatném genderu. Tyto trans* osoby často odmítají patologizaci své trans*

²⁰ Real life test nebo real life experience pojmenovává období, kdy se mají transsexuální lidé každodenně prezentovat tak, jak odpovídá jejich genderové identitě, nikoli jak odpovídá tomu pohlaví, jaké jim bylo přiřazeno při narození – a to bez toho, aby jim byla umožněna hormonální terapie – ta přichází až v další fázi. V tomto období také dochází k úřední změně jména na jeho neutrální formu. (Fifková 2008, 78)

identity a vidí ji jako přirozenou diverzitu, která by měla být řešena v rámci lidských práv a ne medicíny. Odmítají mimo jiné nucenou sterilizaci pro právní změnu pohlaví, odmítají změnu jména na neutrální během procesu standardní tranzice a nutnost rozvodu (dříve uzavřeného manželství nebo registrovaného partnerství) před jejím zahájením. Jeden z důvodů této neadekvátnosti zdravotnického (a právního) přístupu může být dlouhodobá přetíženost zdravotnického personálu a absence systematické podpory jejich vzdělávání.²¹ (Lorenzů 2015, 6–15, 29)

Lidé nebinární (genderfluid, genderqueer, agender a další) vybočují z tzv. genderové binarity – necítí se tedy být výlučně ani mužem, ani ženou. Pocit jejich genderové identity se také může měnit – *genderfluid* lidé se jeden den mohou cítit více jako ženy, jindy více jako muži; lidé identifikující se jako *agender* se necítí mít žádný gender. Termín *genderqueer* má pro každého různé významy: často se používá ve stejném širším kontextu jako „nonbinary;“ mohou se tak identifikovat lidé, jejichž genderová identita se s časem mění; anebo se jedná o osoby, které zpochybňují svou genderovou identitu a jejichž jednání neodpovídá standardům toho genderu, jako jaké je vnímá okolí – v tomto výkladu se tedy může jednat o termín nadřazený pojmu „nonbinary“ (Šabatová 2019, 7; Clements 2018).²²

Intersex lidé mají v různé míře pohlavní znaky jak mužské, tak i ženské. „*Může se jednat např. o lidi s varlaty i vaječnky, osoby s chromozomy XXY atd.*“ (Trans*parent 2020)²³. Intersex Society of North America (ISNA) a InterACT ve své definici intersexuálních lidí vychází z podobné alegorie, jaká se používá při představě genderu – jako spektra. Představují taktéž pohlaví jako „barevné spektrum,“ kde každá barva má své odstíny, které rozlišujeme pouze pokud potřebujeme rozlišit stejné barvy (jako např. rezavě oranžovou od lososově oranžové). Stejně tak pohlavní orgány se mohou lišit tvarem, velikostí nebo morfologií, které následně člověk rozděluje na mužské a ženské (a někdy intersexuální). Hranice – kdy pohlavní orgány ještě odpovídají mužskému pohlaví nebo už tvoří pohlaví intersexuální (případně hranice mezi ženským a intersexuálním pohlavím) určuje člověk – tedy konkrétně doktoři*rky. A názory doktorů*rek se velmi liší. (Více viz Intersex Society of North America 2008) Praxe je taková, s výjimkou pár států, že se po narození dle lékařského rozhodnutí určí, jaké pohlaví dítě má a pokud se prohlásí za intersexuální, nastávají určité kroky – operace – které dítě podstupuje, aby více odpovídalo jednomu či druhému (mužskému či ženskému) právně a společensky uznávanému pohlaví. Dle ISNA by každá intersexuální osoba měla mít nárok na

²¹ Více informací o právním uznání genderové identity v ČR viz Otáhal a Plešmíd (2015).

²² Existuje mnoho dalších genderových identit. Pro více informací viz Abrams (2019b).

²³ V současné zahraniční zdravotnické terminologii se využívá obecnější pojem *Disorders of Sex Development* (DSD) – tedy poruchy sexuálního vývoje.

rozhodnutí, jestli takové operace podstoupit chce – a vůbec jako jaké pohlaví se ve skutečnosti cítí – což je nemožné u dětí, za které rozhodují často nedostatečně nebo mylně informovaní rodiče. Hnutí za práva intersex lidí se tedy snaží o zákaz operací na dětech²⁴, jejichž následky pak intersexuální lidé nesou celý život – snaží se ukázat společnosti, že intersexuální pohlaví není nutně něco, co by se mělo léčit, ale že je to projev přirozené různorodosti. (Intersex Society of North America 2008; InterAct Advocates for Intersex Youth 2020; Beňová et al. 2007, 41–42) V roce 2019 Evropský parlament přijal usnesení o právech intersexuálních osob²⁵, ve kterém vyzývá všechny členské státy k ukončení těchto operací – ty jsou však nyní v rámci EU zakázány pouze na Maltě. K výše zmíněným operacím pak pacienti mají přístup i později, pokud se tak svobodně rozhodnou.²⁶

1.1.4 „Q“

V současné době pojem „queer“ nejčastěji označuje osoby, které se neztotožňují s většinou sexuální orientací nebo genderovou identitou. Dříve se toto slovo používalo v angličtině pro označení něčeho podivného a pochybného, později se přejalo jako hanlivé označení pro homosexuály*ky – tedy ty „podivné“ a „pochybné.“ Mnozí*hé členové*ky LGBT+ komunity proto stále vnímají slovo *queer* jako urážlivé pojmenování. Nicméně, mnozí*hé ho také přijali za své a s hrdostí se tak stalo součástí LGBT+ aktivismu a jmen různých LGBT+ akcí a organizací (jako např. Queer Nation, Queer Cultural Center nebo Queer Arts Festival). Jedna z výhod tohoto označení je jeho inkluzivnost – kdy stejně jako zkratka LGBT+ může zahrnovat všechny sexuální orientace a genderové identity. (Pitoňák 2014, 137–139, 145; Putna a kol. 2013, 50)²⁷

V posledních desetiletích se také utváří tzv. queer teorie, což je *“myšlenkový proud, (který) zpochybňuje a problematizuje konsenzus, stabilitu či upřednostňovaný argument. Využívá postmodernismu a přehodnocuje sociální život především z perspektivy neheterosexuálů“* (Pitoňák 2014, 138–139).

V některých výkladech zkratky LGBT+ a jejích variant se písmeno „Q“ překládá jako „Questioning“ – tedy někdo, kdo zpochybňuje svou sexuální orientaci nebo genderovou identitu. (Greenblatt 2014, 6)

²⁴ Tedy operací, které nejsou nutné pro přežití a zdraví dítěte.

²⁵ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. února 2019 č. 2018/2878(RSP) o právech intersexuálních osob.

²⁶ Více o lidských právech intersex lidí viz OII Europe (Organisation Intersex International Europe 2021).

²⁷ Více o queer v ČR viz Ciprová (2013).

1.2 LGBT+ práva v ČR

Tato kapitola se stručně věnuje historii LGBT+ práv a hnutí v České republice a vychází především z publikací: *Gay historie* (Flanel 2000), *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR* (Beňová et al. 2007), *Report on trans people and their experience with health care and legislation in the Czech Republic* (Lorenzů 2015) a *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti: Výzkum veřejného ochránce práv 2019* (Šabatová 2019).

Osoby menšinových sexuálních orientací nebo genderových identit v naší společnosti byly odjakživa, jejich práva však začala být brána v potaz až během minulého století. To je spojené s vývojem společnosti, s několika mezinárodně významnými událostmi jako je sexuální revoluce (60. léta), Stonewall nepokoje (New York 1969) nebo propuknutí HIV/AIDS nemoci (80. léta), které podnítily rozvoj LGBT+ hnutí ve světě a se Sametovou revolucí a obnovením demokratického režimu (90. léta) v České republice. (Beňová et al. 2007, 15–16; Vincent 2014, 7–55)

Stejnopohlavní styk byl v České republice legalizován v roce 1961 – jedná se o první legislativní krok podporující LGBT+ menšinu – na další si česká společnost musela počkat až do konce století. Jak píše Šabatová: „[...] *trestným i nadále zůstal pohlavní styk osob stejného pohlaví, byla-li jedna z těchto osob zletilá, zatímco druhá z nich mladší osmnácti let. Živě si vzpomínám na to, že setrval až do 90. let minulého století. Vzpomínám si také na časy, kdy byla homosexualita tabu a gayové a lesby často kvůli silnému odporu společnosti vstupovali do trvalých (někdy i manželských) vztahů s osobami opačného pohlaví. Někteří z nich vedli partnerský život podle svých představ, ale za cenu naprosté sociální izolace*“ (2019, 11). Právě v posledním desetiletí dvacátého století v České republice došlo k nejvýznamnějším posunům LGBT+ práv. (Beňová et al. 2007, 16–17; Flanel 2000, 434–436)

Jak píše Jiří Hromada v úvodu *Gay Historie*: „*Novelizací trestního zákona z 1. 7. 1990 jsme dosáhli zrušení zákonů trestajících homosexuální projevy mezi občany jednajícími ve vzájemné shodě a stanovení shodné věkové hranice pro homosexuální a heterosexuální aktivitu na patnáct let. V roce 1991 byly zlikvidovány speciální policejní seznamy homosexuálů, tzv. růžové listy. Roku 1993 byla díky našemu úsilí vyňata homosexualita ze seznamu nemocí a byla přerušena jakákoli léčeni či výzkumy zaměřené na změnu homosexuální orientace. Pokud se týká záruk rovnoprávných podmínek při výkonu profese, byl v Poslanecké sněmovně předložen vládní návrh novelizace Zákoníku práce [...]*“ (Flanel 2000, 7). Tento návrh byl přijat a vstoupil v platnost v roce 2001. Když Jiří Hromada píše v množném čísle – myslí tím Sdružení organizací homosexuálních občanů v České republice (SOHO), které vzniklo 29. června 1990.

Toto sdružení, v České republice první svého druhu, dosáhlo velké proměny přístupu české společnosti k LGBT+ právům – „[podle výzkumů veřejného mínění] vzrostla náklonnost českého obyvatelstva k naší minoritě z pouhých deseti procent v roce 1990 na dnešních [2000] sedmdesát procent. Rovněž díky našemu působení došlo oproti roku 1990 k téměř padesátiprocentnímu snížení podílu homosexuálního přenosu HIV/AIDS. [...] Za pomoci vstřícných sdělovacích prostředků a naší trpělivé neústupnosti se pomalu i v této zemi začíná užívat obecně ve světě přijímaný výraz **gay** namísto diagnostického výrazu **homosexuál**.“ (Flanel 2000, 7–8, 453–460; Beňová et al. 2007, 17)

V té době SOHO (které se roku 2001 přeměnilo na sdružení fyzických osob pod jménem *Gay iniciativa v ČR*) řešilo první pokusy o registrované partnerství (Flanel 2000, 460–466), které vstoupilo v platnost až v roce 2006 (Šabatová 2019, 21), a bylo výsledkem velkých kompromisů. Tento svazek totiž nestaví partnerství na stejnou úroveň jako manželství – odepírá partnerům*ám významná práva, která jsou manželům přisuzována automaticky – a má tak pro tyto páry převážně symbolický význam – že jejich soužití stát určitým způsobem uznává. Z této nerovnosti vyplývají diskriminační důsledky soukromoprávního i veřejnoprávního charakteru: „Uzavřením registrovaného partnerství nedochází mezi partnery či partnerkami ke vzniku společného jmění a pozůstalé partnerky či partneři nemají nárok na vdovský či vdovecký důchod. Také jsou znevýhodněni v oblasti dědického práva [...] a] v oblasti rodinného práva – u rodičovských práv, adopcí, výchovy dětí a reprodukčních práv. Nejenže je stávající právní úprava otevřeně diskriminuje, ale ani nedbá na nejlepší zájem dětí žijících v těchto rodinách. Tím, že současné právo vůbec nereflektuje existenci gay a lesbických rodin, v nichž vyrůstají děti, neumožňuje ani registrovaným stejnopohlavním rodičům společné zdanění, čímž tyto rodiny zcela jednoznačně znevýhodňuje oproti rodinám heterosexuálním.“ (Beňová et al. 2007, 27–35)

Taková je situace pro uzavírání stejnopohlavního svazku i v současnosti – iniciativa za manželství pro všechny *Jsme fér* se od roku 2017 snaží o další krok – o novelu, která by změnila definici manželství jako sňatku vznikajícího svobodným projevem muže a ženy na svobodný projev dvou lidí (více viz podkapitola 1.3 nebo Šabatová 2019, 21–22).

Mezi další LGBT+ práva prosazená v posledních dvaceti letech jsou antidiskriminační zákony (Zákon č. 198/2009 Sb.), možnost adopce dítěte homosexuálním jednotlivcem (i jednotlivcem v registrovaném partnerství²⁸) a možnost mužů darovat krev, pouze však po roční

²⁸ Viz *Nález Ústavního soudu* z 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15 [online]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2016/Pl_US_7_15_vcetne_disentu_na_web.pdf.

absenci pohlavního styku s jiným mužem – jak udává bývalá veřejná ochránkyně práv Šabatová (2019, 87–88), měla by se tato rizikovost zohledňovat jiným způsobem než rozlišováním dle sexuální orientace.

Toto shrnutí vývoje LGBT+ práv se však týká pouze osob odlišné sexuální orientace. Lidé s menšinovou genderovou identitou – trans* lidé – mají v současné situaci výrazně horší postavení než LGB komunita (Šabatová 2019, 14). Jejich situaci v České republice je věnováno více prostoru v předchozí kapitole (1.1.3) a popsána je ve výzkumu *Report on trans people and their experience with health care and legislation in the Czech Republic* (Lorenzů 2015) a *Hlavní problémy současné právní úpravy v oblasti právního uznání genderové identity a návrhy jejich řešení* (Otáhal a Plešmíd 2015).

Více o současném postavení LGBT+ komunity v České republice viz Šabatová (2019) a poněkud starší *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR* (Beňová et al. 2007). O postoji české společnosti k LGBT+ komunitě viz výzkum agentury Median pro Prague Pride (Prague Pride 2019, 20–21).

1.3 Spolky a organizace v ČR

Prague Pride

Asi mediálně nejznámější LGBT+ organizací v České republice je Prague Pride. Tento spolek, založený v roce 2010, je „dobrovolnou, nestátní, nepolitickou, neziskovou organizací. Jejím záměrem je přispívat k prosazování tolerantní občanské společnosti, boji proti homofobii a zvýšení povědomí veřejnosti o lesbické, gay, bisexuální a transgender (LGBT) komunitě v ČR.“ (Prague Pride 2021a)

Od roku 2011 Prague Pride organizuje stejnojmenný týdenní festival, který – tak jako v jiných zemích – slaví LGBT+ kulturu a diverzitu. Jsou na něj zváni významní hosté, pořádají se vzdělávací přednášky, diskuze a tradičně v sobotu je festival završen průvodem hrdosti, na který se sjíždějí desetitisíce lidí. (Prague Pride 2021b)

Kromě festivalu se tento spolek věnuje podpoře duhových rodin, iniciativě *Jsme fér* za manželství pro všechny nebo programům jako jsou charitativní běh (Fun&Run), online LGBT+ poradně (Sbarvouven.cz) nebo platformě pro diskuzi o LGBT+ rovnosti na pracovišti (Pride Business Forum). (Prague Pride 2021a)

STUD

Brněnský spolek STUD, z.s. vznikl roku 1996 jako nezávislá nestátní nezisková organizace (Organizace STUD 2021a). Jak udávají už jejich základní ustanovení, účelem

spolku je: „*působit ve prospěch lesbické, gay, bisexuální a transgender [...] minority a usilovat o její plné právní i faktické zrovnoprávnění s ostatními členy společnosti*“ (STUD, z.s. 2016, 1).

Spolek se zaměřuje především na pomoc mladým lidem v období hledání vlastní identity a coming outu. K této iniciativě vznikl v roce 2003 projekt GaTe (Gay Teens), který kromě organizace skupinových akcí pro mladé gaye také pořádá besedy na středních školách. (GaTe 2021)

Mimo to pořádá spolek STUD komunitní akce pod záštitou projektů Studividlo, pro amatérské divadelníky*ce, a obecněji laděný Queerlab, organizuje každoroční „hetero friendly“ ples pro LGBT+ komunitu s názvem Queer Ball, brněnskou část queer filmového festivalu Mezipatra a vytváří Mapu queer Brna. (Organizace STUD 2021b)

V průběhu začátků organizace vznikala také jejich Queer knihovna, která nyní funguje samostatně jako registrovaná základní knihovna se specializovaným knihovním fondem. (Organizace STUD 2021c)

Členem spolku se může stát osoba právně způsobilá a starší 15 let, jak uvádí na svých webových stránkách, sdružují „*lidi s homosexuální a bisexuální orientací, ale také heterosexuální příznivce*.“ Otázku genderové identity zde, z nějakého důvodu, nezahrnují. Kromě řádného členství může být člověk zasloužený o rozvoj organizace zvolen čestným*ou členem*kou. (Organizace STUD 2021a; STUD, z.s. 2016)

OLLOVE

OLLOVE je olomoucké občanské sdružení podporující informovanost o sexuální orientaci a genderové identitě. Seznamují tak s tímto tématem většinou společností a také tak pomáhají lidem k nalezení sebe sama. Jejich další agenda je pak místně specifická pro Olomouc, o které se říká, že je městem studentů*ek – snaží se proto o mezigenerační sblížení. (OLLOVE 2021)

Na začátku tohoto spolku stojí organizátoři*rky ozvěn queer filmového festivalu Mezipatra (v Olomouci od roku 2008; Mezipatra queer filmový festival 2021), jejichž řady se postupně rozrostly také o osoby kolem Univerzity Palackého. Kromě stále probíhajících ozvěn Mezipater dnes pořádají akce různého zaměření, jako jsou přednášky Queer Beer, queer večírky, umělecká, sportovní a filmová setkání, módní přehlídky Queer Šmír a autorská čtení queer literatury Kvíření²⁹. (OLLOVE 2021)

²⁹ Organizátorka Kvíření ve spolku už aktivně nepůsobí a tato autorská čtení už tedy neprobíhají. Z rozhovoru s res-E, 22. 10. 2019.

Trans*parent

Organizací pro transgender, nebinární a intersex lidi je v Praze založený Trans*parent. Toto sdružení se od roku 2015 snaží nejen o vzájemné sblížení a sdílení informací mezi trans* osobami, ale také o celospolečenskou a legislativní podporu této komunity. (Trans*parent 2021b)

Pravidelně pořádají podpůrné skupiny a setkání, informují o legislativních změnách, nabízejí bezplatné individuální sociální a právní poradenství a pomocí veřejných debat, workshopů a spolupráce s médii seznamují širší veřejnost s trans* problematikou a budují tak „reálný, pozitivní a nezkráslený obraz trans* osob a jejich životů“ (Trans*parent 2021b) – například se jedná o dokumentární seriál Trans* v produkci televize Seznam, kde se v několika epizodách objevují příběhy trans* lidí žijících v ČR. (Trans*parent 2021a; 2021b; Stream originals 2020)

LOGOS

Logos se sám definuje jako „*ekumenické společenství věřících nebo víru hledajících [...] LGBT+ lidí, jejich příbuzných a přátel, kteří se chtějí společně scházet a sdílet svou víru*“ (Logos – LGBTQ věřící 2021).

Tato organizace funguje v Praze, Ostravě, Brně a Hradci Králové již přes 25 let a má také svou ženskou a trans* skupinu. Věnují se podpoře LGBT+ věřících, organizují duchovní akce, modlitby nebo diskuze a šíří LGBT+ osvětu v církvích a mezi věřícími. Spolupracují také s dalšími LGBT+ organizacemi – ať už s těmi zahraničními, které se věnují LGBT+ věřícím, nebo s českými iniciativami *J sme Féer* a Prague Pride. (2021)

Charlie

Jednou z největších studentských LGBT+ organizací je Charlie, spolek při Univerzitě Karlově. Mezi jeho cíle patří podpora nejen LGBT+ studentů*ek, ale i akademických pracovníků*c a celé společnosti. (Spolek Charlie 2021)

Pravidelně organizují kulturní, společenské a vzdělávací akce typu besed, výletů nebo filmových projekcí, které „*podporují porozumění mezi lidmi různých sexuálních orientací a šíří povědomí o odlišných sexuálních orientacích, včetně vydávání publikací a distribuce propagačních materiálů a předmětů*“ (Charlie, z.s. 2019, §1 odst. 3.). Snaží se tak prezentovat univerzitu jako prostředí, kde je diverzita vnímána pozitivně a kde se případným konfliktům snaží předcházet. (Spolek Charlie 2021)

Jihočeská LAMBDA

Jihočeská LAMBDA je jednou z nejstarších LGBT+ organizací v České republice. Byla založena v roce 1990 jako občanské sdružení a od té doby se snaží vytvářet zázemí pro gay a lesbickou komunitu v jihočeském regionu. (Jihočeská Lambda 2021)

Jejich činnosti se soustředí na pořádání akcí různého zaměření, přípravu a prosazování zákonů o manželství a adopci stejnopohlavními páry, osvětu v prevenci HIV/AIDS a umožnění „využití ekonomického a administrativního zázemí zapsaného spolku pro aktivisty a členy při tvorbě a realizaci projektů směřovaných k [...] cílové skupině LGBTI osob.“ (Jihočeská Lambda 2021)

PROUD

PROUD neboli Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s. je spolek založený roku 2011 s cílem zlepšení života LGBT+ komunity v České republice. To zahrnuje manželská a rodičovská práva LGB lidí (např. práva na adopci dítěte) nebo práv trans* lidí na uznání změny pohlaví bez nutnosti sterilizace nebo odstranění nutnosti rozvodu při změně pohlaví. PROUD podporuje také LGBT+ seniory*ky, zviditelnění LGBT+ komunity v médiích, jsou pro lepší vzdělávání a proti násilí z homofobních a transfobních pohnutek. (PROUD 2012; 2019)

Tyto cíle se snaží naplňovat svými aktivitami – lobbováním za legislativní změny, fundraisingem, organizováním vzdělávacích a osvětových akcí, výzkumy uvádějícími pravdivé informace o potřebách LGBT+ lidí nebo spoluprací s médii. (2019; 2021)

Jsme fér

Iniciativa za manželství pro všechny, *Jsme fér*, vznikla v roce 2017 jako kampaň Koalice za manželství, kterou tvoří organizace Amnesty International, Logos Česká republika, Mezipatra, Prague Pride a PROUD. Manželství stejnopohlavních párů je mediálně nejdiskutovanější LGBT+ téma v České republice; o dalších naléhavých tématech, mezi které patří například práva trans* a intersex lidí, se však nemluví téměř vůbec. (Amnesty International 2017; Jsme fér 2021a; Šabatová 2019, 21–22)

Jsme fér založili petici, která má upozornit zákonodárce*kyně na postavení české společnosti k manželství pro všechny (které podporuje 67 % českých občanů*ek; Jsme fér 2021b) a na potřeby českých gayů a leseb (a bisexuálů) uzavírat důstojné svazky, které budou státem uznané na roveň těm heterosexuálním. Má následující znění:

My, níže podepsaní, prostřednictvím této petice žádáme poslankyně a poslance, senátorky a senátory, aby přijali zákon, který umožní manželství gayů a leseb v České republice.

Český právní řád určuje dvě cesty, jak mohou lidé vstoupit do trvalého životního společenství – manželství a registrované partnerství. Jestli se můžete brát nebo jen registrovat, záleží pouze na vaší sexuální orientaci. Navíc oba instituty si nejsou rovny v právech a povinnostech.

Manželství vytváří pouto mezi dvěma lidmi, kteří se o sebe postarají v dobrém i ve zlém bez ohledu na sexuální orientaci. (Jsme fér 2021c)

Přes 70 000 podpisů bylo sesbíráno a v roce 2018 předloženo poslanecké sněmovně před projednáváním návrhu novely „občanského zákoníku a dalších zákonů, který umožní manželství pro všechny“ jako svazek dvou lidí (Jsme fér 2018a), a který předložilo 46 poslanců*kyň. V té době měl tento návrh již podporu vlády, dostalo se také na otevřenou diskuzi v poslanecké sněmovně, ale k hlasování nedošlo (Jsme fér 2018b; 2018c; 2019a). Návrh byl od svého podání ve stádiu prvního čtení téměř tři roky (2019b; 2020a; Walek 2019). V roce 2020, nejspíše z důvodu koronavirové krize, nebyly podniknuty další kroky v poslanecké sněmovně tento návrh znovu oživit – přesto tato iniciativa pokračovala, s cílem sesbírat stejný počet podpisů online (k datu 18. 7. 2021 bylo takto sesbíráno přes 76 500 podpisů) a na svém webu zveřejňuje osobní příběhy LGBT+ lidí pod hlavičkou *Láska rozdělená koronavirem* (Jsme fér 2020b). Na konci dubna 2021 návrh postoupil do stádia druhého čtení³⁰, nicméně do dalších voleb (říjen 2021) se schválit nestihne. (Jsme fér 2021e)

Mimo to také informují veřejnost o tom, proč je tato legislativní změna pro LGBT+ komunitu důležitá, jaké jsou rozdíly mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím³¹, co to znamená pro adopci a děti v duhových rodinách, jaké jsou závěry psychologických a sociologických výzkumů a jaké jsou názory odborníků*nic. Pořádají také průběžné demonstrace, účastní se různých LGBT+ akcí jako je Prague Pride, filmový festival Mezipatra nebo Queer Ball – kde mají svůj stánek s možností se informovat a podepsat petici.

Podpořit tuto kampaň lze také dalšími způsoby – informováním svého okolí, posláním dopisů poslankyním*cům, peněžním darem nebo dobrovolnictvím (Jsme fér 2021d).

³⁰ Současně s novelou Ústavy, která má změnit manželství v Listině základních práv a svobod na svazek pouze muže a ženy. Jedná se, dle *Jsme fér*, o záměrnou agendu proti-LGBT+ politických skupin, s cílem zabránit manželství pro všechny. (Jsme fér 2021e)

³¹ Viz kapitola 1.2.

Společnost pro Queer paměť

Společnost pro Queer paměť (SPQP), vzniklá v Praze v roce 2013, je historicko-paměťovou institucí snažící se o uchování české historie LGBT+ komunity – ať už zaznamenáváním historie rozhovory s pamětníky*ci, tak ukládáním současných událostí do archivních sbírek pro budoucí generace.³² Fungují jako „platforma pro mezigenerační dialog v LGBT komunitě“ a postupně budují „muzeum a zvukový a písemný archiv jejich dějin a paměti.“ (SPQP 2021; 2019)

Tento zájem o LGBT+ historii zdůvodňuje Milena Bartlová (2020) takto: „*jediné dnes existující archivy queer lidí jsou policejní a psychiatrické, což je automaticky označuje jako vyloučenou skupinu. [...] Minulost queer lidí je tématem, které plynoucí čas odsuzuje k zapomnění ještě nemilosrdněji, než je tomu obecně. Queer lidé jsou totiž v drtivé většině, ať už dobrovolně či nikoliv, vyčlenění z řetězu příbuzenských generací. Právě rodinná vzpomínání, podpořená zděděnými hmotnými objekty jako jsou domy, dopisy, osobní věci, umělecká díla či fotografie, jsou přitom základem každé historie.*“

V rámci této organizace také vzniklo Centrum queer paměti, které zájemcům poskytuje přístup do svého archivu a knihovny³³.

1.4 LGBT+ jako uživatelé*ky knihovny

Vymezením LGBT+ komunity se věnuje *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR* (Beňová et al. 2007), která ukazuje, že problematičnost definování sexuální orientace a genderové identity a historický vývoj tohoto definování, jsou důvodem obtížnosti definovat také LGBT+ komunitu. Také se zde upozorňuje na rozdíl mezi LGBT+ menšinou a komunitou – tedy na to, jak se člověk menšinové sexuální orientace nebo genderové identity angažuje a stýká s ostatními členy této menšiny a jestli je tedy součástí této komunity nebo ne³⁴. (2007, 6–10)

Jak už naznačují dřívější podkapitoly, LGBT+ komunita není homogenní a také v rámci jednotlivých identit se nacházejí přehlížené skupiny, jako jsou například senioři*ky, lidé s fyzickým či mentálním handicapem, lidé jiné etnicity nebo náboženského vyznání. Další rozdíly pak vznikají mezi městy a vesnicemi nebo jednotlivými regiony. Cílit na potřeby jednotlivých LGBT+ osob je obtížné a je proto důležité přistupovat ke všem jednotlivcům

³² Z rozhovoru s res-KQK1 (respondent – knihovník / správce queer knihovny), uskutečněného dne 10. 10. 2019.

³³ Centrum queer paměti viz kapitola 4.

³⁴ Pro zjednodušení, pokud není uvedeno jinak, se však v této práci mluví o komunitě ve smyslu celé LGBT+ menšiny, bez ohledu na aktivitu jejich příslušníků*ic.

s respektem k jejich lidské a životní zkušenosti. (Beňová et al. 2007, 12–13; Vincent 2014, 2; 2020, 277; Mehra 2019, 32, 37)

S tím souvisí také často zmiňovaný pojem intersekcionalita. Jak vysvětluje Křížková a Hašková, „výchozím předpokladem intersekcionalního přístupu je myšlenka, že neexistuje jediná kategorie (rasa, třída, gender, etnicita, národnost nebo sexualita a další), která by mohla vysvětlit lidskou zkušenost, jež je strukturována rozdíly a distribucí moci, bez odkazu k dalším kategoriím.“ Tedy že se jednotlivé kategorie diskriminace překrývají a je třeba „pracovat na přesnějším a komplexnějším pochopení identity a na fluidnějším vymezení genderu, rasy, sexuality, třídy a jiných znevýhodňujících kategorií.“ (2018, 3–4)³⁵

Přesto lze u této komunity najít společné ukazatele, zkušenosti, kterými si prošla většina LGBT+ osob, a na které by se měli knihovníci*ce a pracovníci*e informačních služeb zaměřit a pracovat s nimi.

Jako příslušníci*e menšinové skupiny, která je často diskriminovaná a z historického hlediska byla soustavně perzekuována – natolik, že tyto tendence stále nevymizely z naší společnosti – je pro LGBT+ komunitu obzvláště důležitý pocit bezpečí. Jak uvádí Day (2013), knihovna má být „safe space,“ tedy místo otevřené a bezpečné pro každého, kde je ke všem přístupováno s respektem, nejen tolerancí, a kde jsou nenávistné projevy vůči komukoli nepřijatelné. „Tím, že budou knihovny vizuálně přátelské k LGBT+ komunitě, dávají nejen naději té populaci, která často dostává velmi málo podpory, ale mohou tím také vzdělávat obecnou veřejnost, což povede k většímu přijetí a toleranci.“ (2013, 46)

V dnešní době může určitou formu bezpečí nabízet internet a automatizované výpůjční systémy. Pro velké vzdálenosti mezi městy a obyvatelstvem bydlícím mimo ně se v Austrálii uživatelé propojují s knihovnou přes internet – což má za následek také větší bezpečí LGBT+ jedinců (Day 2013). Nicméně, jak upozorňuje Lingel (2019, xvii) a Austin (2019, 182–185), knihovny mají velkou příležitost těchto informačních technologií využít a stejně tak před nimi uživatele*ky varovat, tedy nabízet workshopy zabývající se digitální gramotností s ohledem na bezpečí LGBT+ osob na internetu, kde mohou být také snáze vyhledávání jako členové specifických skupin.

Vzhledem ke své „jinakosti“ prochází všichni LGBT+ lidé obdobím coming outu. Ten může nabývat různých forem, může trvat různě dlouho, jedinci ho mohou prožívat v různém období svého života a může na ně mít velmi odlišné dopady. Nicméně, většinou nejprve dochází k tzv. vnitřnímu coming outu, kdy si osoba musí sama v sobě uvědomit, jak se její sexuální

³⁵ Tématu intersekcionality se věnuje také Mehra (2019, 32–33, 54).

orientace, genderová identita nebo nekonformita odlišuje od většinové společnosti – v tomto období dochází k vlastní identifikaci. Poté pak většinou oznamují tuto skutečnost okolí – tedy prochází vnějším coming outem. Toto období je velmi ovlivňováno rodinným zázemím (zde tedy převážně u dospívajících) a informovaností jedinců – tedy dostupností lidí, kteří by jim mohli jít příkladem, dostupnost LGBT+ komunity a možný pocit sounáležitosti a dostupnost informačních zdrojů. Kvůli možné změně vlastní identity v průběhu života a například kvůli neustálému upozorňování nových přátel se také mluví o coming outu jako o celoživotním procesu. (Analýza 2007, 10)

Ke spolupráci s LGBT+ uživateli se Mehra vyjadřuje takto: *„Knihovníci a informační pracovníci by se měli úmyslně a strategicky snažit zapojit osoby identifikující se jako LGBTQ+ a ty, kteří patří do jiných znevýhodněných skupin, do aktivit knihovny a jejího každodenního využívání. To pomůže k lepšímu porozumění jejich informačních potřeb, jejich očekávání, přání, informačnímu chování atd. a tedy k rozvíjení a navrhování informačních zdrojů, systémů, služeb, fondů, programů a jiných aktivit, které jsou pro tyto volební obvody efektivnější a smysluplnější. Tyto inkluzivní strategie pomůžou knihovnám si rozmyslet a posunout se vpřed v tom, jak jejich informační jednání a organizace může formovat životní zkušenosti, které mají pro lidi význam. To následně zmobilizuje veřejné mínění ve prospěch knihovny a pomůže rozšířit její dopad.“* (2019, 37)

2. LGBT+ a veřejné knihovny: literature review zahraničních zdrojů

Následující kapitola představuje, jaké výzkumy o vztahu výše popsané LGBT+ komunity s knihovnami byly publikovány v zahraničí. Nejedná se o vyčerpávající výčet – zmíněny jsou výzkumy, které vyšly od roku 2000. Vzhledem k tomu, jak se situace LGBT+ komunity ve společnosti za posledních dvacet let rychle mění, jsou texty staršího data důležité převážně jen z historického hlediska. Níže jsou uvedeny práce z let 2005 (Curry), 2007 (Goldthorp) a jiné, které už také přestávají být aktuální, nicméně, tato práce vychází z jejich stále relevantních výzkumných metod a postupů jak LGBT+ zastoupení v knihovně najít a jak jej hodnotit. České knihovny se tak mohou inspirovat tím, jak získat informace o informačním chování a potřebách této komunity a na základě toho jí lépe nastavit a poskytovat služby. Velké procento těchto studií bylo provedeno v Kanadě, v zemi s jedněmi z nejprogresivnějších LGBT+ práv (Government of Canada 2018). Dalšími oblastmi výzkumu pak bývají často jiné země současného Commonwealthu: Austrálie, Skotsko nebo Jihoafrická republika a v neposlední řadě také USA.

Celkově lze probíhající výzkumy dělit na tři kategorie. Zaprvé je to *připravenost knihovny* – součástí je zde školení zaměstnanců*kyň, přívětivost prostředí, podporující a přístupný web nebo akviziční politika. S akviziční politikou také souvisí bod druhý: *fond*. Zde se zkoumá, jestli fond obsahuje aktuální i retrospektivní relevantní literaturu (např. v závislosti na udělených LGBT+ literárních cenách), jak vyhodnotit knihu jako LGBT+ (např. u beletrie podle hlavních a vedlejších postav) nebo se zde analyzují předmětová hesla (např. jestli jsou přiřazována jiná předmětová hesla literatury pro děti a mládež a jiná pro dospělé). Do třetí kategorie pak spadají výzkumy soustředěné na *potřeby uživatelů*ek*. Uživatelem*kou se zde nemíní nutně člen*ka LGBT+ komunity: předmětem výzkumu mohou být také studenti*ky genderových nebo queer³⁶ studií nebo jednoduše všichni*echny čtenáři*ky zajímající se o toto téma. Cílem těchto výzkumů bývá zjistit potřeby těchto uživatelů*ek, jejich zkušenosti při získávání LGBT+ informací od knihovníků*ic anebo pochopit jejich chování při vyhledávání informací. (Stevens 2018)

2.1 Připravenost knihovny

Výše zmíněné předměty výzkumu se ve všech případech zahraniční literatury nějak specifikují. Věnují se různým vědeckým otázkám, mohou se zaměřovat pouze na část LGBT+

³⁶ Queer studia volím jako obecnější pojem pro studia sexuální diverzity aj.

komunity, přičemž nejvíce výzkumů se věnuje gayům a lesbám (Stevens 2018, 61) a ve všech případech jsou logicky místně omezené. Přípravenost knihovny se může odrážet ve všech jejích směrech – v zaškolování zaměstnanců*kyň, dostatečně zásobeném fondu, ale také v tom, jak se knihovna prezentuje navenek.

Suzie Day představuje jednoduché nápady, díky kterým se LGBT+ komunita bude cítit v knihovně lépe a snáze najde relevantní dokumenty. Navrhuje například, aby byly LGBT+ tituly označené na hřbetu duhovými nálepkami nebo růžovým trojúhelníkem, aby knihovny poskytovaly seznamy četby s LGBT+ tematikou (online nebo ve formě letáčků) anebo aby na svých stěnách mimo jiné měla také „queer-friendly“ plakáty získané třeba od LGBT+ organizací. (Day 2013, 47)

Právě přívětivost knihovny byla zkoumána ve studii Ann Curry (2005), která se soustředila na hodnocení referenčních služeb pro mladé gaye a lesby. Zvolenou metodou zde bylo nenápadné pozorování bez předchozího souhlasu, kdy se řešitelka pouze dotázala vedení knihoven, avšak knihovníci*e poskytující referenční služby o probíhajícím výzkumu nevěděli*y. Jako pozorující byla zvolená devatenáctiletá „Angela,“ která prošla celkově dvacet poboček veřejné knihovny ve Vancouveru a ptala se na zdroje, které by pomohly sblížit její heterosexuální a LGBT+ spolužáky na své střední škole. Získala odpovědi různého charakteru – polovina dotazovaných knihovníků reagovala pozitivně, větší část neutrálně a pouze tři knihovníci působili negativně – s odlišnými úrovněmi neznalostí předmětových hesel a dostupných dokumentů. Podle jejího osobního názoru, by se Angela vrátila pouze do osmi ze zkoumaných dvaceti knihoven. Tyto knihovny měly tedy stále co zlepšovat, co se týká zaškolení personálu v LGBT+ problémech a dostupných materiálech, což bylo také závěrem této studie.³⁷ (Curry 2005; Stevens 2018)

Nejspíš právě kvůli dřívějšímu datu je u této studie stále patrné, že se nezabývá a nebere ohled na genderové spektrum a stále rozlišuje pouze mezi mužským a ženským genderem. Přestože Curry své závěry vztahuje na celou „GLBT“ komunitu, v rámci svého výzkumu se věnuje pouze gayům a lesbám, což nemusí odpovídat situaci osob, které cítí přitažlivost k více nebo méně než jednomu genderu (bisexuálové, asexuálové aj.), nebo lidem menšinových genderových identit (nebinární lidé). Už jen vůči LGB a trans* lidem se názory společnosti velmi liší, což se odráží také v přijatých právech těchto menšinových skupin (viz kapitola 1.2)

³⁷ Při hodnocení referenčních služeb byly zvolené směrnice *The Reference and User Services Association (RUSA) Guidelines*, které zahrnují objektivitu knihovníka*ce, jeho*jí verbální i neverbální projev a jeho*jí referenční schopnosti (Stevens 2018, 59).

Stevens (2018, 60–61), poskytující recenzi na tuto studii s třináctiletým odstupem, zkoumá, jestli čas knihovnickým službám pro LGBT+ komunitu napomohl. Dochází k tomu, že technický vývoj sice přispěl uživatelům*kám možností získávat zdroje anonymně online nebo za pomoci samostatného výpůjčního pultu, ale k jiným podstatným změnám nedošlo. Přestože se postavení LGBT+ komunity ve Spojených státech velmi změnilo, při výuce knihovnických a informačních studií a ani v praxi nedochází ke školení věnující se jejím potřebám.

Komplexnější studií vztahu části LGBT+ komunity a knihoven se věnuje výzkum Goldthorp (2007), který zkoumá lesbickou fikci ve skotských veřejných knihovnách. Věnuje se jak připravenosti knihoven, tak jejich fondům (viz níže) a spolupráci s LGBT+ komunitou.³⁸ Knihovnické služby hodnotí na základě rozeslaného dotazníku – na který odpovědělo 28 procent z dotazovaných knihoven (9 z 32). Výsledkem tohoto průzkumu bylo zjištění, že ani jedna knihovna neposkytuje školení k tématu sexuální orientace a pouze v jednom případě bylo toto téma zmíněno v rámci porad zaměstnanců*kyň – přestože nebyla přijata žádná opatření ke zvýšení povědomí. „*Žádná z těchto devíti knihoven neměla žádné strategické postupy, které by cílily na LGBT+ čtenáře, a nebyly zjištěny žádné důkazy, že by měli pochopení o diverzitě v rámci LGBT+ komunity*“ (2007, 236). Ve většině dotazovaných knihoven se projevila neochota využívat jiné než tradiční dodavatele a neschopnost lesbickou fikci identifikovat. Pozitivní přístup k akvizici lesbické fikce uvedly pouze dvě knihovny – procházením online seznamů LGBT+ literatury nebo místních knihkupectví; ostatní se spoléhali převážně na seznamy titulů od vydavatelů. (2007, 236)

Ani jedna knihovna není ochotná upravovat svůj katalog pro zlepšení vyhledávání lesbické fikce – se zdůvodněním že jsou tyto knihy pro všechny. Snaha o zviditelnění lesbické fikce byla patrná pouze ve dvou knihovnách a pouze jedna uvedla strategie ke zlepšení do budoucna³⁹. Jedním z důležitých závěrů této studie je fakt že ani jedna z devíti knihoven, které na dotazník reagovaly, se nesnažily o spolupráci s LGBT+ komunitou a neprojevíly žádný pokus zjistit potřeby této komunity. (2007, 236–237)

Z důvodu nízké odezvy na zasláný dotazník byla také provedena analýza webových stránek a online katalogů (viz níže). V rámci této analýzy byla nalezena pouze jedna knihovna, která na svých stránkách poskytovala prostor pro LGBT+ literaturu a seznam doporučené četby

³⁸ Komplexnost tohoto výzkumu v určité míře reflektuje tato diplomová práce – která se také snaží zahrnout všechny tři složky – připravenost knihovny, analýzu jejich fondů a pohled LGBT+ komunity. Proto tato práce také převzala dotazník, kterým Goldthorp zjišťovala přístup LGBT+ komunity ke knihovnám a inspirovala se jejich metodou analýzy fondů.

³⁹ Viz kapitola 6.5.

(2007, 237). Pro pochopení vztahů LGBT+ komunity se skotskými knihovnami by bylo užitečné zjistit důvody této nízké odezvy – jestli je tedy odůvodněné se domnívat, že zde hrál roli nezáměr a rezolutní odmítnutí angažovat se v této problematice, anebo šlo jen o nedostatek času nebo technické problémy.

2.2 Fond

Výzkumy zaměřující se na fond knihoven mají také svá jednotlivá specifika. Zjišťují, jestli knihovní fondy obsahují aktuální relevantní literaturu, většinou na základě předem zvoleného seznamu, nebo jestli dané zastoupení LGBT+ knih vyhovuje potřebám této komunity. Dalším typem je ale také zkoumání přístupnosti, tedy jestli je tato literatura snadno vyhledatelná na základě přiřazených předmětových hesel a jakým způsobem se tato hesla dokumentům přiřazují. Mohli bychom je tedy rozdělit na analýzu obsahu fondů a na analýzu jejich zpracování.

2.2.1 Analýza obsahu fondu

Pro analýzu fondu se v několika případech osvědčila tvorba základního seznamu LGBT+ literatury, který pak slouží ke srovnání knihovních fondů. Jedná se o metodu s názvem „Analýza kontrolního seznamu“ (Check-list method). Liší se způsoby, jak tyto seznamy vznikají, ale pro LGBT+ literaturu, která je sama o sobě dost specifická a těžko uchopitelná (viz kapitola 2.2.2) se často vychází z literárních ocenění. Ve studiích Moss (2008), Goldthorp (2007) a jiných se vychází především z Lambda Literary Awards, literárních cen udělovaných v kategoriích *LGBTQ*, *lesbian*, *gay*, *bisexual* a *transgender*. Iniciativa ze strany knihoven je podporována oceněním *Stonewall Book Award* udělovaných sekcí *Gay*, *Lesbian*, *Bisexual*, and *Transgender Round Table* (GLBTRT) v rámci *American Library Association* (ALA). Dalším zdrojem pak mohou být různé LGBT+ magazíny nebo webové stránky. (Moss 2008, 152; Goldthorp 2007, 244)

Zajímavým a trochu specifičtějším zdrojem LGBT+ titulů jsou seznamy doporučené literatury pro studenty*ky genderových nebo queer studií (McClary a Howard 2007, 152–153).

Po vytvoření takového seznamu relevantní LGBT+ literatury dochází k jeho porovnávání s fondy knihoven. První možností je porovnávat seznam s celým fondem daných knihoven (Goldthorp 2007) nebo se vybírá pouze její vzorek, jako například ve výzkumu Moss, kde byla vybrána každá pátá položka při vyhledávání jednotlivých LGBT+ klíčových slov v knihovním katalogu (2008, 151–152). Tuto metodu označují jako *Induktivní*.

Přestože výsledky této studie působí relativně pozitivně⁴⁰, Moss dochází k závěru, že je tento postup nevhodný, pokud nejsou u LGBT+ knih uvedeny relevantní deskriptory (což minimálně v té době bylo skutečností) – a pro přesné procento výskytu knih ze seznamu v knihovním katalogu je nutné v budoucnu i retrospektivně upravit způsob zpracování této literatury. (2008)

Goldthorp svou studii soustřeďuje na lesbickou komunitu a věnuje se tedy obsahové analýze fondu cílené na lesbickou fikci. Kromě metody kontrolního seznamu také u každé knihovny zaznamenává výsledky vyhledávání dle hesel „lesbian“ a „lesbian fiction“ (2007, 237–238). Dochází k závěru, že, „*s pár výjimkami, služby skotských veřejných knihoven se nesnaží, ani na nejzákladnější úrovni, zviditelnit lesbickou fikci pro ty uživatele, které nejvíce zajímá a pro které by byla nejužitečnější.*“ (2007, 241)

Pro výše zmíněné nedostatky induktivní metody použité ve výzkumu Moss, byl pro tuto práci částečně zvolen postup, který využila ve své studii Goldthorp – tedy metodu analýzy kontrolního seznamu, který se vztáhne na celé knihovní fondy zvolených knihoven (více viz kapitola 5.3).

2.2.2 Analýza zpracování fondu

Kontrolní seznam vytvářely také Boon a Howard (2004, 133–134), které se zabývaly LGBT+ literaturou pro mládež (Young Adult – YA), konkrétně jaké tituly byly vydány mezi léty 1998 a 2002, kolik z nich se vyskytovalo v určitých kanadských veřejných knihovnách, jejich akvizicích a procesem katalogizace. Jejich seznam vznikl hledáním seznamů četby s LGBT+ tématikou a eliminací jednotlivých knih dle data vydání (před rokem 1998), uživatelského určení (jiné než mladiství), neexistencí LGBT+ tématu a k vyloučení došlo také, pokud kniha nebyla recenzovaná v *Book Review List*⁴¹.

Z tohoto seznamu, doplněného o pár knih novějšího i staršího data, vychází také novější studie McClary a Howard (2007), která se zaměřuje na katalogizaci LGBT+ literatury a její vyhledatelnost a přístupnost v katalozích kanadských knihoven – především se věnují terminologii a jejímu vhodnému a konzistentnímu používání. Dále také zkoumá otázku, jestli se přiřazují stejná LGBT+ předmětová hesla všem uživatelským určením.

Jeden z výsledků jejich studie je vyšší procento klasifikace literatury pro mládež jako LGBT+ než literatury pro dospělé (2007, 157–158). Nicméně, literatura pro mládež mívá častěji přiřazen obecný deskriptor „homosexualita,“ přičemž literatura pro dospělé bývá označena konkrétnějšími pojmy: lesbické ženy, gayové aj. Řešení není jednoduché vzhledem

⁴⁰ Analyzovaný fond Louisvillské veřejné knihovny obsahoval 31,9 procent knih ze zvoleného seznamu, což na základě předchozích induktivních analýz vyhodnocují jako kvalitní základ LGBT+ literatury (Moss 2008).

⁴¹ Viz: *New York Public Library* (c2021).

k neobeznámenosti katalogizátorů*ek s tématem a také díky stále se měnící terminologii. Přesto, závěrem autorky poukazují na to, že jen použití více než jednoho LGBT+ deskriptoru, by velmi napomohlo nalezení dokumentu.

Jak označit knihu jako LGBT+ je otázka, která se řeší téměř ve všech zmíněných studiích. Závisí to na obecném tématu, autorovi*ce, hlavní či vedlejší postavě a dalších faktorech. Například Goldthorp (2007, 234) uvádí definici lesbické fikce jako „fikce, která je napsaná lesbickými ženami, o lesbách pro lesby; nebo fikce jejíž hlavní postava/y se identifikují jako lesby a/nebo fikce ve které jsou klíčová témata románu zaměřená na lesby.“

Hlavními důvody, proč členové*ky LGBT+ komunity a zájemci*kyně o literaturu s tímto tématem nechodí pro tyto knihy do knihoven, jsou „nedostačující fondy, nepřístupnost, diskriminace a nedostatek přívětivosti“ (Goldthorp 2007, 240). Vhodně přiřazená předmětová hesla mohou pomoci všem těmto slabým bodům. Pokud není LGBT+ kniha označena LGBT+ deskriptorem a je zařazena mezi ostatní fikci, je v podstatě neviditelná. V některých případech se LGBT+ fikce schovává pod hesla jako: „předsudky, identita, mezilidské vztahy, přátelství, ženské přátelství a nejlepší přátelé – fikce.“ (Boon a Howard 2004, 137)

2.3 Potřeby uživatelů*ek

Jako jednu ze studií navazujících na výzkum Ann Curry zmiňuje Stevens studii Drake a Bielefield (2017), s názvem *Equitable access*, soustředující se na transgender uživatele: na zjištění jejich potřeb, na pochopení jejich chování při vyhledávání informací a na nezbytné služby, které by jim měla knihovna nabízet.

Tato studie probíhá v poněkud příznivějším společenském prostředí, vzhledem ke svému novějšímu datu, nicméně se zabývá tou částí LGBT+ komunity, která má ve společnosti menší pochopení. Trans* lidé mají své jedinečné potřeby, lišící se od ostatních členů LGBT+ komunity. Podle Thompson (2012) nebyly jejich potřeby širě zjišťovány, až na dvě studie: Taylor (2002) *Targeting the Information Needs of Transgender Individuals* a Beiriger a Jackson (2007) *An Assessment of the Information Needs of Transgender Communities in Portland, Oregon*. Obě tyto studie se zaměřují na informační potřeby trans* lidí, nicméně vychází z příliš malého vzorku reprezentantů, aby se jejich výsledky daly zobecnit na celou trans* populaci. I přes to je však velmi zajímavé zmínit jejich závěry.

V první zmíněné studii je využito metody průzkumu přes e-mailovou korespondenci. E-maily byly poslány na adresy členů*ek různých trans* spolků a jejich návratnost byla 15 procent (Taylor 2002). Jak zmiňují všechny výzkumy soustředující se na trans* osoby, lze pracovat pouze s těmi, kteří již veřejně vystupují jako trans*. Sociální stigma je pro tuto skupinu

i v dnešní době značné a bez jejich „*coming outu jako transgender osoby, je tato jejich charakteristika širší veřejnosti neviditelná,*“ (2002, 88) a tudíž není možné získat jejich účast na těchto výzkumech. Ze 45 získaných odpovědí Taylor zmiňuje tyto informační potřeby: (1) dozvědět se původ transgender identity, (2) základní informace o transgenderu, kategorizace a zkušenosti jiných trans* osob, (3) najít podpůrné skupiny a poradenské služby, (4) informace o vzhledu a crossdressingu (5) a informace o zločinech z nenávisti, aktivismu a rodinných právech. (2002, 92–93)

Informační potřeby trans* osob se v průběhu jejich života mění, ale zůstávají stále stejně životně důležité – což se může lišit od ostatních členů LGBT+ komunity, jejichž stěžejním obdobím je období coming outu. (Thompson 2012, 4)

Druhá zmíněná studie volí také metody dotazníkového průzkumu, který nechali autoři*ky distribuovat organizací *Transgender/Identity Resource Center* pro větší důvěryhodnost. Celkově shromáždili 99 vyplněných dotazníků, ze kterých jsou patrné tyto potřeby: (1) zjistit, jak lze změnit jméno a pohlaví v úředních dokumentech, (2) zdravotní informace, převážně o operativní změně pohlaví a hormonální terapii, (3) kde najít důvěryhodné informace o tranzici a zdravotní péči (4) a právní informace o trans* manželství a rodičovství. (Beiriger and Jackson 2007, 51–57)

Předmětem zkoumání u nejnovější studie Drake a Bielefield (2017, 160–162) byli dospělí (102 respondentů*ek), ve většině případů (76 procent) bílí trans muži, přičemž téměř polovina byla ve věku do 25 let a většina ve věku do 40 let. Sbíráni dat probíhalo opět pomocí online dotazníku, který byl šířen metodou sněhové koule přes sociální média, konference a přes čelní představitele*ky trans* komunity. (2017, 161)

Autoři tohoto výzkumu se zabývali těmito výzkumnými otázkami: „(1) *Jsou transgender jedinci schopní najít takové informace, které potřebují bez ohledu na jejich zdroj?* (2) *Jaké zdroje transgender jedinci využívají, když potřebují nějaké informace?* a (3) *Jakým způsobem se musí změnit knihovny, aby poskytovaly lepší služby transgender jedincům?*“⁴² (2017, 161)

Dotazníky obsahovaly jak uzavřené, tak otevřené otázky, vyjadřující se ke všem třem výzkumným otázkám. Autoři*ky analyzovali pouze kvantitativní data z uzavřených otázek, přičemž otevřené otázky, týkající se užití knihovny transgender jedinci, byly pouze citovány a uvedeny v plném textu v příloze jejich studie. Všechny dotazníky byly anonymní, získané demografické informace zahrnovaly: věk, typ pohlaví při narození, místo pobytu,

⁴² Číslování dodáno.

současné studium, roční příjem v domácnosti, rasu nebo etnikum, rodinný stav, jestli je angličtina jejich rodným jazykem a také jejich genderovou identitu a sexuální orientaci.⁴³ (2017, 161–163)

Zajímavým, avšak ne příliš překvapivým výsledkem jsou používané zdroje. Téměř ve všech kategoriích informačních potřeb, až na *Duševní zdraví a pocit pohody* (Spiritual health and well-being, kde výsledkem byli *přátelé*), byl za nejčastěji využívaný informační zdroj zvolen *internet*, proměnlivě v závislosti na informační potřebě se za ním vyskytovali: *přátelé, lékaři, terapeutové a advokáti nebo politické organizace*. Nejčastějším problémem pro respondenty*ky v této studii bylo nalézt ty správné a aktuální právní, lékařské a zdravotní informace vztahující se k trans* záležitostem. (2017, 163–165)

V rámci otevřených otázek měli*y účastníci*e možnost vyjádřit se k tomu, jaké změny by v knihovnách nejvíce ocenili*y. Za jedny z nejfrekventovanějších potřeb byla shledána aktuální LGBT+, převážně trans*, literatura; genderově neutrální toalety, ke kterým by nemuseli žádat o klíč; veřejně viditelná podpora různých genderových identit, které by byly zároveň součástí nediskriminačních zásad knihoven; možnost vzdálené (online) změny jména a vynechání políčka „pohlaví“ a oslovení na registračních dokumentech a oficiální korespondenci – nebo ponechat toto políčko volné pro vyplnění uživatelem*kou. Drake a Bielefield ke své studii přikládají také leták, kde v sedmi bodech shrnují výše zmíněné a jiné potřeby, na kterých se shodli trans* respondenti*ky. (2017, 165–167)

2.4 Závěr literature review

Toto literature review bylo sestaveno před začátkem výzkumu této práce (květen 2019), se snahou zahrnout dostupné a časově relevantní výzkumy, které byly k tématu vztahu LGBT+ komunity a knihovny provedeny, a slouží k úvodu do problematiky a k inspiraci, jak toto téma v českém prostředí zkoumat. Proto z jejich metodického postupu také vychází praktické kapitoly této práce. Studie novějšího data, které byly od té doby provedeny, v této kapitole zmíněny nejsou – jsou pak uvedeny v následné výzkumné části. Zmíněné texty se soustřeďují převážně na země Commonwealthu a USA – a to jak z důvodu jazykové bariéry autorky, tak z rozdílů společenského přístupu například v západní a severní Evropě a asijských zemích, kde stále převažuje negativní pohled na LGBT+ komunitu⁴⁴.

⁴³ Demografické a jiné citlivé otázky autoři*ky převzali*y z výzkumů zmíněných ve své studii, viz kapitola 4.3. *Instruments* (Drake a Bielefield 2017, 161–162).

⁴⁴ Pro rozdíly v přístupu k jednotlivým skupinám menšinových sexuálních orientací a genderových identit v různých asijských zemích viz Lau (2020). Přestože lze nalézt řadu studií věnujících se asijským LGBT+ komunitám, nezabývají se vztahem této komunity s knihovnami.

Z výsledků je patrné, že ve zkoumaných oblastech byla provedena minimální snaha porozumět potřebám specifickým pro LGBT+ komunitu a napomocet jejich naplnění. Nebyla zaznamenána žádná školení k tomuto tématu a téměř nedochází ke zviditelňování této literatury nebo k usnadnění jejího přístupu. Pokud se někde projevil pokus o angažovanost, jedná se spíše o ojedinělý případ než o strategickou spolupráci s komunitou.

3. Veřejné knihovny ČR pohledem LGBT+ komunity

Jedním z hlavních cílů této práce je popsat vztah české LGBT+ komunity k veřejným knihovnám – tedy zjistit, jaký je názor členů*ek LGBT+ komunity na knihovnické a informační služby a knihovní fondy v českých veřejných knihovnách a jak by se mohly zlepšit. Pozornost je směřována na LGBT+ literaturu (na dostatečně zásobený fond a úspěšnost jejího nalezení), na zkušenosti s knihovníky*cemi (a s tím související pocit bezpečí) a na tematické akce, které knihovna nabízí nebo by mohla nabízet. To se může promítat také do toho, jestli knihovnu ve výsledku navštěvují, a jak jsou tedy spokojeni*y s nabízenými službami. Dalším cílem bylo popsat vztah českých veřejných knihoven k LGBT+ komunitě, Jedním z hlavních cílů této práce je popsat vztah české LGBT+ komunity k veřejným knihovnám – tedy zjistit, jaký je názor členů*ek LGBT+ komunity na knihovnické a informační služby a knihovní fondy v českých veřejných knihovnách a jak by se mohly zlepšit. Pozornost je směřována na LGBT+ literaturu (na dostatečně zásobený fond a úspěšnost jejího nalezení), na zkušenosti s knihovníky*cemi (a s tím související pocit bezpečí) a na tematické akce, které knihovna nabízí nebo by mohla nabízet. To se může promítat také do toho, jestli knihovnu ve výsledku navštěvují, a jak jsou tedy spokojeni*y s nabízenými službami. Dalším cílem bylo popsat vztah českých veřejných knihoven k LGBT+ komunitě, a tedy se přesvědčit, jestli knihovny poskytují nějaké specializované služby této minoritě, jestli budují kvalitní fondy obsahující také LGBT+ literaturu a jak ji zpracovávají (viz kapitola 5).

Níže popsany výzkum byl tedy proveden ve snaze zjistit, jestli knihovnické a informační služby poskytované české LGBT+ komunitě dostačují, a pokud ne, tak kde jsou jejich slabá místa a jak by bylo vhodné je zlepšit.

a tedy se přesvědčit, jestli knihovny poskytují nějaké specializované služby této minoritě, jestli budují kvalitní fondy obsahující také LGBT+ literaturu a jak ji zpracovávají (viz kapitola 5).

Níže popsany výzkum byl tedy proveden ve snaze zjistit, jestli knihovnické a informační služby poskytované české LGBT+ komunitě dostačují, a pokud ne, tak kde jsou jejich slabá místa a jak by bylo vhodné je zlepšit.

3.1 Metodologie a úvod k výzkumné části

Tato práce vznikla na základě smíšeného výzkumu, který využíval kvalitativních i kvantitativních metod. Obecně lze rozdělit zvolené metody do dvou oblastí – jedny sledovaly pohled ze strany LGBT+ komunity (dotazníky a polostrukturované rozhovory) a druhý pohled ze strany knihoven zajišťovaly polostrukturované rozhovory a e-mailová konverzace

s knihovníky*cemi, analýza fondu šesti českých veřejných knihoven a mystery shopping v Městské knihovně v Praze (MKP). Na takovém pomezí pak stojí rozhovory s knihovníky*cemi českých queer knihoven. Důvodem pro kombinaci těchto metod byla snaha postihnout interdisciplinární téma, jako je LGBT+ komunita, ze všech stran, které souvisejí s knihovnami.

Tato kapitola se tedy bude věnovat první oblasti zkoumání – českým veřejným knihovnám z pohledu LGBT+ komunit. Kapitola 4. dále uvádí české queer knihovny, konkrétně Centrum queer paměti, Queer knihovnu při brněnském spolku STUD a Knihovnu Gender Studies. Poslední 5. kapitola výzkumné části je pak věnována českým veřejným knihovnám a jejich pohledu na LGBT+ komunitu – a to z pohledu akvizice, věcného popisu, spolupráce s veřejností a školení knihovníků*ic; zde je také zahrnuta výše zmíněná analýza fondu, která zkoumá, jestli dané LGBT+ tituly v knihovnách jsou a dále jak jsou zpracovány. Výstupem je pak tedy mimo jiné vyhodnocení použitých předmětových hesel.

V původním zadání diplomové práce bylo v plánu uspořádat také skupinové rozhovory (focus groups) s LGBT+ komunitou, které se ale kvůli nedostatku respondentů*ek nemohly uskutečnit. Zvoleným metodám se pak věnují podrobněji podkapitoly jednotlivých tematických bloků⁴⁵.

3.2 Metoda dotazníku

Otázky v dotaznících byly vytvořeny na základě několika dále zmíněných zahraničních výzkumů a rozděleny do tří sekcí: demografické otázky (1-6), otázky ptající se na sexuální orientaci a genderovou identitu (7-8) a tematické otázky (A-B).⁴⁶

Demografické otázky byly položeny na začátku dotazníku, zajímaly se o věk respondentů*ek; jejich nejvyšší dosažené, popřípadě stále studované, vzdělání; jejich mateřský jazyk; v jakých dalších jazycích čtou; a na velikost místa jejich trvalého, popřípadě nejčastějšího, pobytu. Typ otázek byl převzat z formuláře Sčítání lidu, domů a bytů roku 2011 (Český statistický úřad 2011) a studie Drake a Bielefield⁴⁷ (2017, 162–163).

Otázky ptající se na sexuální orientaci a genderovou identitu vycházely ze studie The Fenway institutu: *Asking Patients Questions about Sexual Orientation and Gender Identity in Clinical Settings : A Study in Four Health Centers* (2014), která řešila otázky: (1) jaký je přípustný způsob dotazování pacientů*ek na jejich sexuální orientaci a genderovou identitu v elektronických zdravotních záznamech a (2) jak se jejich odpovědi v dotaznících mění na

⁴⁵ Viz kapitoly 3.2, 3.3, 4.1, 5.1 a 5.3.1.

⁴⁶ Formulář dotazníku viz příloha A1.

⁴⁷ Viz kapitola 2.3.

základě jejich sexuální orientace a genderové identity, místě ambulance a dalších demografických charakteristik. Pro účel tohoto výzkumu byl vybrán jejich způsob dotazu otázek k sexuální orientaci a genderové identitě (2014, 29–30).

Tematické otázky dotazníku byly převzaty, přeloženy a upraveny z výzkumu Goldthorp, které byly zveřejněny ve studii *Can Scottish public library services claim they are socially inclusive of all minority groups when lesbian fiction is still so inaccessible?* (2007, 246–248). Otázky A byly pokládány vylučovacím způsobem, kdy si dotazovaný*á nejprve vybral*a, která ze tří charakteristik (týkající se využívání veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury) ho*jí nejlépe vystihuje, a pak z omezené nabídky tvrzení měl*a vybrat ta, které nejlépe zdůvodňují jeho*jí volbu.⁴⁸ Skupina otázek B byla zodpovídána na čtyřstupňové škále (silně souhlasím – souhlasím – nesouhlasím – silně nesouhlasím), kde oproti původnímu dotazníku Goldthorp (2007) byla pro vyrovnanost přidána jedna možnost navíc (původní škála tvořila tři stupně: silně souhlasím – souhlasím – silně nesouhlasím). Záměrně zde nebyla dána možnost výběru neutrálního stanoviska, aby se dotazovaný*á musel*a rozhodnout pro jednu z vyhraněnějších možností⁴⁹.

Vzhledem k tomu, že se studie Goldthorp (2007) týkala pouze lesbické literatury, byly otázky upraveny odpovídajícím způsobem, tedy, lesbická literatura byla změněna na LGBT+ literaturu. Také, kvůli časovému a lokálnímu zaměření, byly některé otázky vynechány.⁵⁰ V rámci otázek A došlo dále k doplnění jedné podotázky pro ty, kteří*ré zvolili*y, že často využívají veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury, a to v tvrzení: „*má veřejná knihovna má dobré vyhledávací nástroje na svých webových stránkách. To mi umožňuje najít seznam dostupné LGBT+ literatury za použití těchto vyhledávacích termínů: lesby, gayové, bisexuálové, transgender, transsexuálové, nebinární lidé, lgbt, queer...*“ Zde byl seznam vyhledávacích termínů nejen doplněn o další mimo termín „lesbian,“ ale také zde byla položena otázka, jaké další termíny k vyhledávání používají⁵¹.

Na závěr dotazníku pak byla položena otevřená otázka, zda by chtěli respondenti něco dodat, čehož využilo 24 dotazovaných.⁵²

⁴⁸ Viz příloha A1.

⁴⁹ Tento nedostatek byl v otevřené poslední otázce respondenty*kami třikrát kritizován, nicméně rozhodnutí pro jednu či druhou stranu v daném momentu, přestože při jiné příležitosti by zvolili*y jinak, je také určitým ukazatelem.

⁵⁰ Jedná se o otázku stavějící na tom, že ceny lesbické literatury jsou vyšší než ceny jiných titulů (ta byla vynechána z důvodu nepodloženosti tohoto tvrzení v českém prostředí); a o otázku o používání online katalogu a provádění většiny činností přes internet (což je dnes, 14 let od Goldthorp studie, téměř všude již normou).

⁵¹ Této možnosti však nikdo z dotazovaných nevyužil.

⁵² Plné znění těchto odpovědí viz příloha A4.

Dotazníky byly vytvořeny v aplikaci Formuláře Google v české i anglické verzi⁵³ a před dalším šířením rozeslány mezi malou skupinu (4) respondentů*ek LGBT+ komunity, po jejichž poznámkách a dalších úpravách byly sdíleny na facebookové stránce autorky a byly také rozeslány na mailové adresy LGBT+ spolků⁵⁴, jejichž zástupci*kyně je byli*y ochotni*é sdílet na spolkových facebookových stránkách: STUD, OLLOVE, Jihočeská LAMBDA, Charlie UK a SPQP; popřípadě byly sdíleny prostřednictvím e-mailu mezi členy*kami spolku: LOGOS, Trans*parent a Prague Pride.⁵⁵

Zástupci*kyně spolku Trans*parent měli*y připomínky týkající se terminologie v otázkách o sexuální orientaci a genderové identitě. Bohužel, odpovídali*y až na opakovaný e-mail s dvouměsíční prodlevou, takže již nebylo možné dotazník stáhnout a upravit – již byl v té době vyplněn několika desítkami respondentů*ek. Proto byl vytvořen dotazník nový, speciálně pro členy*ky spolku Trans*parent⁵⁶. V tomto novém dotazníku došlo především ke zjednodušení odpovědí⁵⁷. Poukázali však také na jednu chybu, která se v původním dotazníku vyskytovala – na nutnost možnosti zvolit více polí v otázce o sexuální orientaci, vzhledem k tomu, že se zde nachází možnosti jako bisexuál*ka, gay, lesba, ale také asexuál*ka nebo demisexuál*ka. Tedy možnosti, které se nevylučují. Přestože se tedy při tvorbě dotazníku vycházelo z již ověřených dotazníkových otázek, prospěla by jim předchozí konzultace s některým s LGBT+ spolků ohledně terminologie.⁵⁸

Všechny dotazníky – česká verze, anglická verze a verze pro členy spolku Trans*parent – byly analyzovány a vyhodnoceny dohromady (celkem 137 respondentů*ek). Z toho důvodu, že verze pro členy*ky spolku Trans*parent byla vytvořena později, byly dotazníky ponechány pro vyplňování děle a odpovědi byly celkově sbírány od 24.8.2019 do 23.2.2020.

3.3 Metoda polostrukturovaného rozhovoru

Pohled ze strany LGBT+ komunity byl dále zjišťován polostrukturovanými rozhovory⁵⁹. Respondenti*ky byli*y získáváni*y současně přes kontakt v dotaznících a metodou sněhové

⁵³ Anglická verze byla vytvořena pro cizince*ky žijící v České republice – viz příloha A2. V této verzi byly vyplněny dva dotazníky.

⁵⁴ Dotazníky byly sdíleny od 28. září 2019 a sbíraly odpovědi do konce roku (mimo dva*ě poslední respondenty*ky, kteří*ré na dotazník natrefili*y v únoru roku 2020).

⁵⁵ Kontaktovány byly také spolky GALIBI ČVUT, ALCEDO a M-klub LAMBDA, nicméně nedošlo z jejich strany k žádné odezvě.

⁵⁶ Na tento dotazník odpovědělo 12 respondentů*ek. Viz příloha A2.

⁵⁷ Původní verzi dotazníku lze porovnat v příloze A1, ve vyhodnocení v následující kapitole 3.4 je však využito zjednodušené verze, která odpovídá verzi dotazníku pro Trans*parent (viz příloha A3). Např. se jedná o změnu formulace z „Bisexuál/ka/*“ na „Bisexuál*ka.“

⁵⁸ Zde je vidět, že terminologie je problémem a konzultace s LGBT+ spolky ohledně jejího používání je důležitá.

⁵⁹ Přepsané a parafrázované rozhovory jsou přiloženy v příloze B1. Otázky k rozhovorům viz příloha C. Příklad práce s rozhovory viz příloha D.

koule přes sociální media. Se zájmem o rozhovor autorku kontaktovalo šest respondentů*ek a rozhovory s nimi se uskutečnily v období od 10. do 23. října 2019, tedy v době, kdy výše zmíněné dotazníky visely online přibližně dva týdny a odpovědělo na ně přes 80 respondentů*ek, proto se v rozhovorech promítají také v té době již nasbíraná data.⁶⁰ Spolu s těmito rozhovory jsou také vyhodnocovány odpovědi dvou knihovníků queer knihoven, jejichž otázky se v některých bodech shodovaly.⁶¹

Připravené otázky se soustředily na to, co je dle jejich názoru LGBT+ literatura, jestli chodí do knihovny a jaká je jejich zkušenost s půjčováním této literatury. Další část otázek se pak zabývala knihovnou a jestli, případně jak, by měla napomáhat LGBT+ komunitě – vytvářením oddělených sekcí, tzv. „duhového koutku“⁶²; označením, že se jedná o bezpečné místo, tzv. „safe space,“ ať už třeba nálepkou na dveřích, vyvěšenou duhovou vlajkou nebo jiným vizuálním prvkem; jak by měla probíhat spolupráce s LGBT+ spolky; a zda by měli*y mít knihovníci*e školení o LGBT+ terminologii, literatuře a komunitě obecně.

Vedlejším produktem těchto rozhovorů je seznam LGBT+ literatury zmíněné respondenty*kami, který byl pak zahrnut do kontrolního seznamu pro analýzu fondů vybraných knihoven (viz kapitola 5.3).

3.4 Výsledky

Charakteristika české LGBT+ komunity už byla nastíněna výše (viz kapitola 1.4) – jedním z cílů této diplomové práce bylo zjistit, jaký má tato komunita ke knihovně vztah – pozornost byla kladena především na její zkušenosti s knihovnou a jejím personálem, na potenciál knihovny této komunitě napomáhat a na LGBT+ literaturu v jejich fondech. Pro ucelenost výsledků jsou rozhovory a dotazníky vyhodnocovány současně, vždy vzhledem k určitému tématu.

3.4.1 Co je to vlastně LGBT+ literatura?

Jedním z největších problémů je LGBT+ literaturu vůbec definovat. Jedná se o podobný princip jako například u tzv. ženské literatury, u které není jasné, jestli se jedná o literaturu psanou ženami, literaturu o ženách nebo literaturu pro ženy – a stejně tak i v tomto případě nejde najít jeden možný výklad. Putna a kol. (2013, 20–21) ve snaze definovat *gay literaturu*

⁶⁰ Jak uvádí Hendl, jedná se o jednu z možností práce se smíšeným výzkumem (2016, 52–57).

⁶¹ Res-KQK1 a res-KQK2 (respondenti – knihovníci / správci queer knihoven). Viz příloha B1 (otázky shodné s LGBT+ komunitou) a B2 (otázky věnující se queer knihovnám).

⁶² Jeden*a respondent*ka v poslední otevřené otázce dotazníku tuto sekci označil*a za „duhový koutek,“ tento pojem autorka převzala pro jasné pochopení jeho účelu – tedy o myšlenku, že se nejedná o nepřátelské vyčleňování, ale spíše o snahu zviditelnit LGBT+ literaturu. Tedy, že je takový koutek vytvářen s pozitivním záměrem, přestože nemusí mít jen pozitivní dopad.

píše: „*Jde o texty o homosexuálech, nebo texty od homosexuálů, nebo o obojí, nebo naopak jen o texty od homosexuálů o homosexuálech? ‚Národnímu modelu‘ nejvíce odpovídá poslední verze – tak, jak ji postuluje (a vzápětí poslední půlvětou rozšiřuje) autor ... knihy Gay Fictions Claude J. Summers: ‚Gay fictions‘ jsou podle něj ‚Beletristické reprezentace homosexuálních mužů lesbickými a gay autory; vývoj koncepcí homosexuální identity; konstruování, uchovávání, revidování a dekonstruování příběhů (včetně stereotypů a difamací) o homosexualitě a homosexuálech.‘“⁶³*

Definovat LGBT+ literaturu tedy není jednoduchý úkol a případný pokus často vyčleňuje nějaké odvětví literatury, kterou někdo za LGBT+ literaturu osobně považuje – z toho důvodu se dotazníky nesnažily zjistit, jak respondenti*ky tuto literaturu sami*y definují, ale spíše se zaměřovaly na to, jak s ní pracovat. Naopak v rozhovorech měli*y respondenti*ky více prostoru vyjádřit svůj názor na to co podle nich LGBT+ literatura je.

Prvním sporným bodem je otázka autora*ky – jestli do LGBT+ literatury zařazovat knihy autorů*ek jen proto, že jsou veřejně „vyoutování“⁶⁴ – tato skutečnost se totiž nemusí nijak promítat do jejich tvorby. Nejde z toho ani udělat předpoklad, protože by se z definice vyloučily všechny knihy psané pohledem zvenčí, jakkoli sporný takový pohled může být⁶⁵. K určení knihy jako LGBT+ pro většinu respondentů*ek, se kterými byl veden rozhovor, nestačí, aby byla napsána LGBT+ autorem*kou (tato charakteristika stačila pouze dvěma z nich⁶⁶). Pro všechny bylo však důležité téma posuzované knihy, často charakterizované LGBT+ postavami, jejich vztahy a příběhy jednoznačně spojenými s jejich kulturou – jejich identitou, jak se s ní vypořádávají, poznáváním sebe sama a obdobím coming outu. Dále respondenti*ky zmiňovali*y dětskou LGBT+ literaturu – tedy tu mimo jiné také homoparentální, určenou pro děti v duhových rodinách. Jedna respondentka však uvádí: „*Když je to pro děti, neklasifikuje to moje hlava jako LGBT literaturu, vždycky to klasifikuji, když už, jako LGBT tehdy, když to tak čtenář sám aktivně vyhledává. Když to chce dítě, tak že je to hezká diverzifikovaná ... aktuální knížka ... která děti učí různé aspekty o této planetě.*“⁶⁷ Stejná respondentka se také vyjadřuje k vedlejším queer postavám: „*Pokud je vedlejší postava queer – dle mého laického pohledu mi to nepříjde jako LGBT+ literatura – protože v poslední době je trendy mít vedlejší postavu, která je queer.*“⁶⁸ Všichni si pod LGBT+ literaturou tedy v prvé řadě představují beletrii –

⁶³ Touto otázkou se také zabývá kapitola o analýze zpracování fondu (2.2.2).

⁶⁴ Tedy se otevřeně hlásí k jiné než heterosexuální nebo cisgenderové identitě.

⁶⁵ V poslední době je vidět snaha o podporu tzv. „own voices“ – tedy konceptu, kdy by příběhy měly být psané lidmi té komunity, o které příběh vypráví. To se týká všech marginalizovaných skupin. (Např. viz Brodard 2019)

⁶⁶ Res-D a res-KQK2.

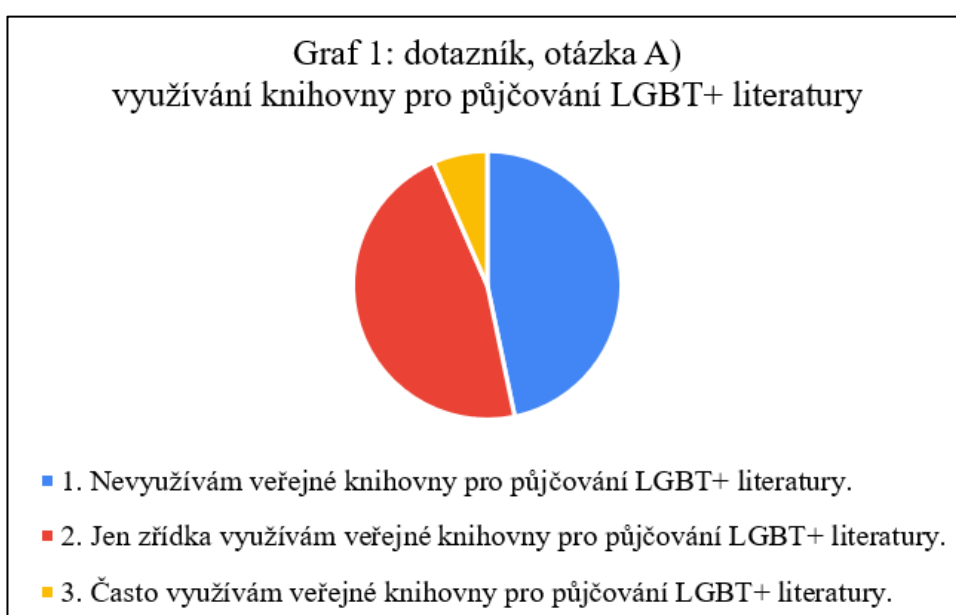
⁶⁷ Res-B

⁶⁸ Res-B

případně životopisnou zповěď autora*ky. Odbornou literaturu, která by byla zároveň LGBT+ zmiňuje ve své odpovědi jen jeden respondent ⁶⁹. Jedna respondentka k odborné literatuře říká: „nevím, jestli bych tomu dala štítek LGBT, protože vědecky se na to dívám trochu jinak, alespoň z mého pohledu. Spíš bych za tím hledala nějakou beletrii než vědecké literatury.“ ⁷⁰

3.4.2 Návštěvnost knihovny pro půjčování LGBT+ literatury

V dotaznících měli respondenti možnost vybrat ze tří možností: *Nevyužívám, jen zřídka využívám nebo často využívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury*. Ze 137 odpovědí – 64 uvedlo že knihovnu nevyužívají, 64 že ji využívají jen zřídka a pouze 9 uvedlo že ji pro půjčování LGBT+ literatury využívají často (viz graf 1).

Nejčastější důvod, proč knihovny pro tuto literaturu nevyužívají, respondenti*ky uváděli*ky tvrzení: *Nikdy mě nenapadlo využít veřejnou knihovnu k půjčení LGBT+ literatury* (37⁷¹), *Věřím, že většina veřejných knihoven má jen omezenou LGBT+ literaturu nebo žádnou* (25), *Raději si LGBT+ literaturu kupuji nebo půjčuji od přátel* (17) a *Nikdy jsem nevyužíval*a veřejné knihovny, a tak o jejich službách nevím* (14). Respondenti*ky, kteří*é zvolili*ky druhou možnost, tedy že pro půjčování LGBT+ literatury využívají knihovny zřídka, zdůvodnili*ky svou volbu tvrzeními: *Je třeba vědět autora a/nebo název titulu, který hledám. Nemá smysl procházet police knihovny nebo prohledávat webové stránky, pokud tyto informace nemám* (34), *Zjistil*a jsem, že je tam nedostatečný počet a nízká pestrost LGBT+ literatury* (28), *Není*

⁶⁹ Res-E

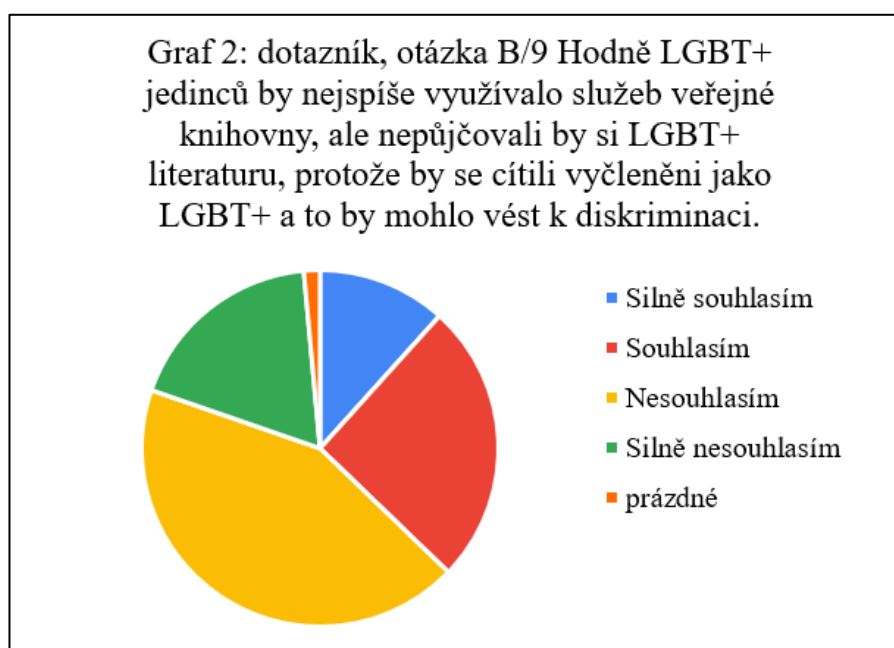
⁷⁰ Res-F

⁷¹ Respondenti*ky zde mohli*ky zvolit více než jednu možnost.

mi příjemné žádat knihovníky o pomoc k nalezení LGBT+ literatury nebo k rezervování LGBT+ literatury v jiné knihovně v regionu (10), Přečetl*a jsem vše, co knihovna má ve fondu, takže si sháním LGBT+ literaturu jinde (6), Není mi příjemné si půjčovat knihu, co má jasné prvky LGBT+ tématu (6) a Není mi příjemné žádat knihovníky o pomoc k nalezení LGBT+ literatury nebo k rezervování LGBT+ literatury v jiné knihovně v regionu (6). V možnostech zdůvodnění byla také možnost přidat vlastní vysvětlení – zde se nejčastěji vyskytoval důvod nezájmu o LGBT+ literaturu, případně nerozlišování LGBT+ a jiné literatury (11) a důvod odpovídající již výše zmíněnému tvrzení, že si LGBT+ literaturu raději sami kupují (4). Někteří*é také popisovali*y, jak LGBT+ literaturu získávají z různých zdrojů: zmiňovali Centrum SPQP, webovou stránku queershop.cz nebo obecně internet.

Dotazovaní*é, kteří*é uvedli*y, že knihovnu pro LGBT+ literaturu navštěvují často zvolili důvody: *Jsem schopný*á najít nové LGBT+ tituly bez větších problémů (7), Nikdy jsem neměl*a problém s půjčováním na první pohled zřejmé LGBT+ fikce ve své veřejné knihovně. Cítím, že se ke mně knihovníci chovají stejně jako k ostatním (6), Má veřejná knihovna má dobré vyhledávací nástroje na svých webových stránkách. To mi umožňuje najít seznam dostupné LGBT+ literatury za použití těchto vyhledávacích termínů: lesby, gayové, bisexuálové, transgender, transsexuálové, nebinární lidé, lgbt, queer... (5) a Má veřejná knihovna má dobrý a dostatečný počet a pestrost LGBT+ literatury (4).*

Využíváním knihovny LGBT+ komunitou se věnuje také otázka B/9: *Hodně LGBT+ jedinců by nejspíše využívalo služeb veřejné knihovny, ale nepůjčovali by si LGBT+ literaturu, protože by se cítili vyčlenění jako LGBT+ a to by mohlo vést k diskriminaci*, na kterou většina

respondentů (59) odpověděla, že nesouhlasí – dále (35) že souhlasí, (25) že silně nesouhlasí a (16) že silně souhlasí – viz graf 2.

Většina (7) dotazovaných v rozhovoru tvrdila, že do knihovny chodí, jeden*a chodí velmi zřídka. Zmíněné knihovny očekávaně reflektovaly místo, kde se rozhovory uskutečnily a odkud respondenti*ky pocházeli*y: třikrát byla zmíněna Vědecká knihovna v Olomouci; dvakrát byla zmíněna Národní knihovna České republiky (NKČR), MKP a Knihovna Univerzity Palackého Zbrojnice; a jednou Moravská zemská knihovna v Brně (MZK), Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, Městská knihovna Litomyšl, Městská knihovna Kladno a Obecní knihovna Hlubočky. Jeden z důvodů nižší návštěvnosti bylo dokončené vzdělání, a tak absence potřeby studijní literatury. Pro LGBT+ literaturu do knihovny vysloveně stále chodí tři respondenti*ky. Stejný počet se o LGBT+ literaturu alespoň zajímalo dříve, nyní si však už tuto literaturu nepůjčují. Dva*ě respondenti*ky si LGBT+ literaturu nepůjčují vůbec. Hlavním důvodem, který uvádí, je nedostačující fond. Jedna respondentka vysvětluje: „*Držela jsem v ruce jednou dvakrát nějakou knížku, ale nikdy jsem si ji nepůjčila. Byla to literatura, která byla řazena do takové té ‚červené knihovny‘ a to mě nikdy vyloženě nepřitahovalo. Myslím si, že tam absentují knížky, které by pro mě měly takovou výpovědní hodnotu, kterou já hledám... Mám zájem o fakta, půjčila bych si knížku, která reflektuje příběhy těch lidí, osudy těch lidí než příběh jako takový.*“⁷²

Další respondent popisuje svůj vztah k LGBT+ literatuře takto: „*V Litomyšli jsem si půjčoval. Snažil jsem se všechny LGBT knížky, co tam měli, si půjčit, akorát tehdy jsem to hledal ještě pouze podle klíčového slova homosexualita, takže si myslím, že mi spousta věcí mohlo uniknout. A hlavně mi tam vyskákalo spousta odborné literatury, která pojednává o sexualitě obecně a homosexualita tam byla zmíněná jen jako jedna z těchhle variant sexuality. Tehdy, to bylo tak po roce 2006, a nevím, jak Litomyšl byla vybavená. Myslím si, že jiné knihovny ve velkých městech toho měli třeba daleko víc – ale našel jsem tam hodně knížek ... Když teď čtu nějakou LGBT literaturu tak si jí buď kupuju, nebo ji mám půjčenou od známých. Já se snažím si dělat takovou vlastní knihovničku.*“⁷³

3.4.3 Úspěšnost nalezení LGBT+ literatury

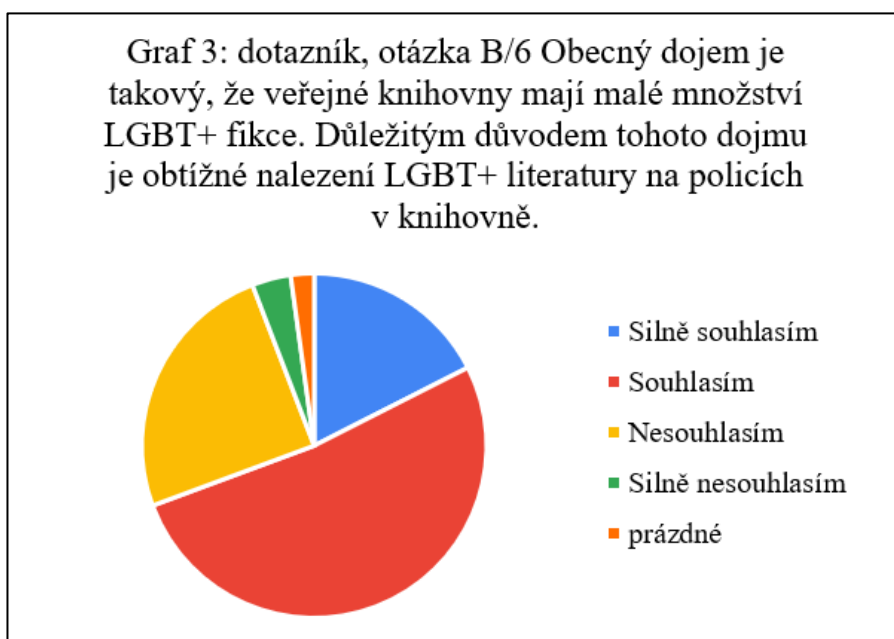
Z odpovědí sedmi respondentů*ek vyplývá, že je nutné znát konkrétní titul (název knihy nebo jméno autora*ky) a jdou tedy většinou cíleně pro danou knihu, o které zjistili*y z jiného zdroje (internet, přátelé ...), že se jedná o LGBT+ literaturu (stejný názor mělo také 34

⁷² Res-F

⁷³ Ref-F

respondentů*ek v dotaznících⁷⁴). Brouzdáním v online katalogu nebo fyzicky v knihovně dostávají pouze omezené výsledky, které jim nestačí, a jejich hledání je tedy neúspěšné. Při zvolení možnosti, že zřídka využívají knihovny pro půjčování LGBT+ literatury (A/2), zvolilo 28 dotazovaných jako důvod nedostatečný počet a nízkou pestrost LGBT+ literatury a 6 dotazovaných tvrdilo, že přečetli*y vše, co má knihovna ve fondu.

Katalog by podle respondentů*ek měl být veden lépe – knihy s LGBT+ tématem tam totiž jsou, pouze často postrádají pro ně relevantní hesla. Jeden respondent, také knihovník v NKČR, říká: „U nás v knihovně jsou lístkové katalogy do roku 1995 včetně ... a pak už je to všechno nalisté a doplňované do online katalogu. A i ten lístkový katalog do roku 1995 to heslo homosexualita tam má – je tam psáno: homosexualita – zdraví, homosexualita – společnost, homosexualita – literatura, homosexualita – právo, takhle to tam je a je tam toho poskrovnu, protože do roku 1989 tam podle mě to heslo ani neexistovalo. Ted' v online katalogu to je jako samostatné heslo; myslím, že to tam je košatější, taky tam jsou cizojazyčné knížky, těch je tam celkem dost, ale říkám, doplňoval bych ... Kdybych dělal katalogizátora, tak bych určitě doplňoval ... doplňoval bych ty tituly k těm heslům, protože si myslím že pod heslem homosexualita v Národní knihovně spousta titulů schází a máme je tam, protože máme právo povinného výtisku.“⁷⁵ Jeden respondent, přestože souhlasí, že musí znát konkrétní titul, dále říká, že byl spokojený s výsledky hledání podle klíčových slov queer tématu v MZK⁷⁶. Problémem také může být způsob jejich vyhledávání – dvě respondentky uvedly jako hesla, pod kterými vyhledávaly: lgbt, coming out, gay, lesba, homosexuál – tedy termíny, často

⁷⁴ Otázka A/2.

⁷⁵ Res-D

⁷⁶ Res-KQK2

v jednotném čísle, které neodpovídají národním autoritám⁷⁷. U dotazníkového tvrzení B/6: *Obecný dojem je takový, že veřejné knihovny mají malé množství LGBT+ fikce. Důležitým důvodem tohoto dojmu je obtížné nalezení LGBT+ literatury na policích v knihovně* – 71 respondentů*ek uvádí že souhlasí, 34 že nesouhlasí, 34 že silně souhlasí a 5 že silně nesouhlasí – viz graf 3.

Kromě zpracovávání online katalogu a častějšímu přidělení relevantních hesel LGBT+ literatury je další z možností zviditelnění této literatury pro její zájemce*kyně jejím fyzickým označením (např. duhovými páskami nebo růžovým trojúhelníkem na přebale) anebo přímo oddělením od ostatní literatury – tedy vytvořením samostatné LGBT+ sekce – výše zmíněného duhového koutku. To jsou přístupy některých zahraničních knihoven (zmíněné také v kapitole 2.1). Názory respondentů*ek se v tomto ohledu velmi rozcházejí⁷⁸.

Takové rozdělování totiž může mít řadu nepříznivých dopadů. Část respondentů*ek to vnímá jako nechtěnou segregaci – prostředek, který by LGBT+ komunitu opět oddělil od většinové společnosti. Byl by to také problém pro ty, kteří*é ještě nejsou vyoutováni, především na malých městech, kde by prohlížení takových regálů mohlo vést k odhalení. Jeden respondent také zmínil, co by to znamenalo pro autory*ky: *„vůči autorům těch knih, které by byly takto označené nebo zařazené do té škatulky, by to mohlo být do jisté míry symbolicky násilné, že by z toho jejich díla byl vyjmut jenom jeden aspekt, který by byl použit pro to označení ... pokud se to označí, vycházíme tím vstříc tomu čtenářskému zájmu, ale nevycházíme až tak vstříc tomu autorovi ... který tu knihu chápal jako knihu, která má více rozměrů.“*⁷⁹ Dalším negativem by byla situace, kdy čtenáři*ky, kteří*é by si takovou knihu ze svojí iniciativy nepůjčili*y, si ji v takovém případě nepůjčí ani náhodně a nerozšíří si tak obzory⁸⁰.

Podle některých respondentů*ek by to bylo naopak velmi funkční – přispělo by to k nalezení pro ně zajímavé četby – hlavně pro mladé dospělé, kteří mají potřebu se nějak identifikovat. Věděli*y by, co si půjčit, takové oddělení totiž upozorní na existenci dané knihy, a pomohlo by to i většinové společnosti k nalezení něčeho jiného, co by je mohlo zaujmout.

Někteří*ré respondenti*ky nevidí problém v tomto vyčleňování:

*„jsme jiní, proč bychom neměli mít svůj koutek;“*⁸¹

⁷⁷ Res-C, Res-F

⁷⁸ Tři respondenti*ky dotazováni*y v rozhovorech byli*y pro oddělenou sekci (res-B, res-D, res-F), dva*ě respondenti*ky byli*y proti (res-A, res-C) a tři respondenti*y měli*y sami*y nejednoznačný názor (res-E, res-KQK1, res-KQK2).

⁷⁹ Res-KQK1

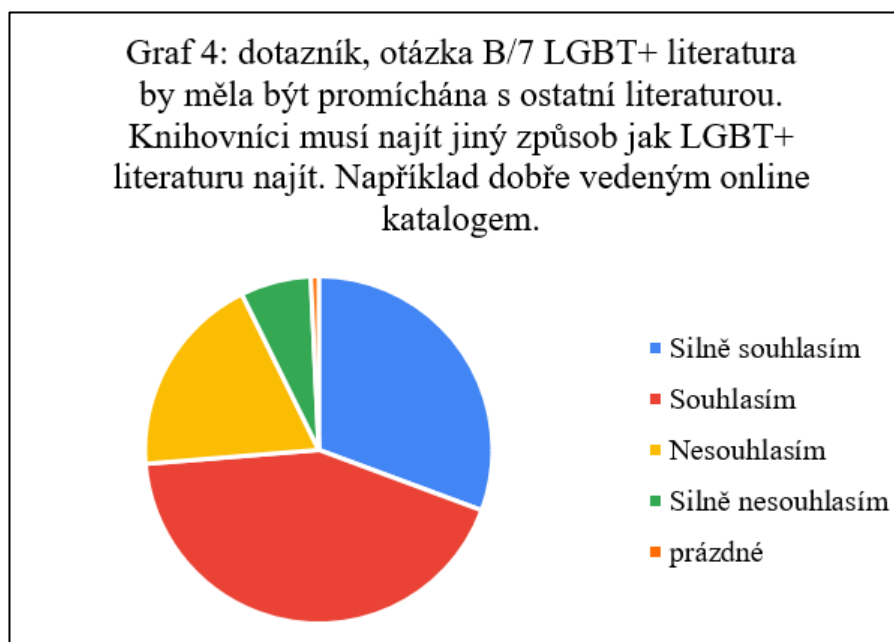
⁸⁰ Res-A

⁸¹ Res-F

„je to ta otázka nebát se, jinak dáváme za pravdu těm ‚zamindrákovaným maločechům;“⁸²

„proč neudělat něco extra. Kdo nechce, nemusí to řešit ... Knihovna by měla reflektovat zemi ... byla by hloupost nereflektovat momentální dění. Přijde mi to, že když má LGBT koutek, tak ta knihovna něco ukazuje, protože to téma tady je – proč ho tedy nereflektovat ... Chápu, že by na to mohla být reakce ‚proč nemáme vysloveně černošskou literaturu,‘ ale tu právě že máme, nevím, jestli vysloveně tady (v ČR), ale je to sekce, která existuje v knihovnách. Nikdo netvrdí, že to jiné nemůže být, byl jen nápad, že někde začneme ... Vytvoří se jeden jistý koutek a uvidíme jaký to bude mít ohlas, uvidíme, jak se budou věci kategorizovat, uvidíme, jestli se ... zvýší počet výpůjček nebo bude větší popularita, tak z toho můžeme vytvořit nějaké závěry. Pokud to nebude ono, můžeme se na tom naučit, můžeme tento projekt uzavřít a můžeme knížky kategorizovat jinak ... Může si to ale dovolit větší knihovna, v menších by to nemělo moc smysl.“⁸³

Jiní*é respondenti*ky byli*y proti duhovému koutku, ale neviděli*y problém, a naopak by možná uvítali*y, označení knih zařazených mezi ostatní literaturu (například duhovou samolepkou)⁸⁴. Některé pochybnosti by také vyřešil nápad jedné respondentky na duplikaci této literatury – kdy by jeden výtisk byl zařazen mezi ostatní literaturu a jeden do duhového koutku, respondentka nicméně uznává, že by to asi bylo pro knihovnu finančně náročné⁸⁵.

⁸² Res-D

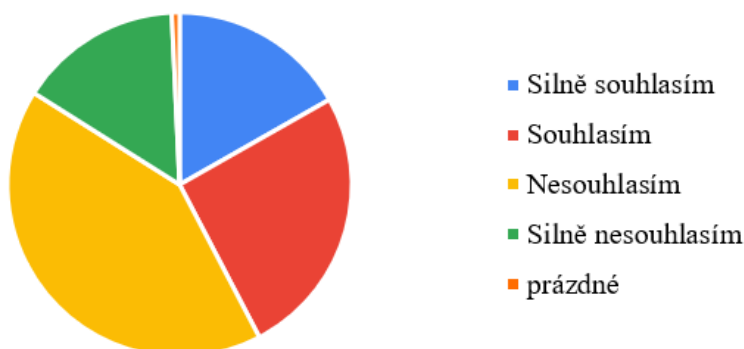
⁸³ Res-B

⁸⁴ Res-C, Res-E

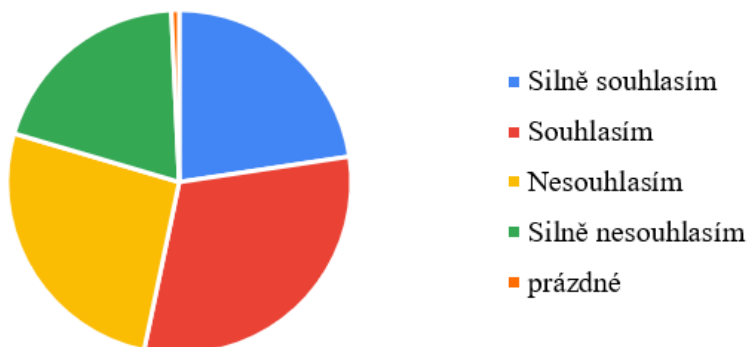
⁸⁵ Res-B

Duhovému koutku se věnují dotazníkové otázky B/7, B/8 a B/11 a jejich výsledky se k tomuto oddělování staví převážně negativně: u tvrzení: *LGBT+ literatura by měla být promíchána s ostatní literaturou. Knihovníci musí najít jiný způsob jak LGBT+ literaturu najít. Například dobře vedeným online katalogem* – respondenti*ky nejčastěji uvedli*y, že souhlasí (59) – dále silně souhlasí (42), nesouhlasí (26) a silně nesouhlasí (9) – viz graf 4. U tvrzení: *Velké, ústřední knihovny by měly mít oddělenou sekci pro LGBT+ komunitu, ve které bude také LGBT+ literatura* – respondenti*ky nejčastěji uvedli*y, že nesouhlasí (57) – dále souhlasí (35), silně souhlasí (23) a silně nesouhlasí (21) – viz graf 5. U tvrzení: *Velké, ústřední knihovny by měly mít výstavky LGBT+ literatury, propagovat ji a slavit události jako Pride se speciálními akcemi* – respondenti*ky nejčastěji uvedli*y, že souhlasí (42) – dále nesouhlasí (36), silně souhlasí (31) a silně nesouhlasí (27) – viz graf 6.

Graf 5: dotazník, otázka B/8 Velké, ústřední knihovny by měly mít oddělenou sekci pro LGBT+ komunitu, ve které bude také LGBT+ literatura.

Graf 6: dotazník, otázka B/11 Velké, ústřední knihovny by měly mít výstavky LGBT+ literatury, propagovat ji a slavit události jako Pride se speciálními akcemi.

Nicméně, výše uvedená tvrzení se věnují také jiným aspektům než duhovému koutku. Odpovědi v poslední otevřené otázce se k tématu výstavek LGBT+ literatury vyjadřují v podstatě jen negativně:

„...nebylo by dobré dělit lgbt a hetero literaturu, mezi tímhle by se neměl dělat rozdíl. Bylo by lepší, pokud by se tento druh stával postupně přirozenou součástí literatury, místo aby byl protlačován.“

„To samé je to u promíchání s ostatní beletrií nebo non-fiction. Žánrové oddělení je logické u thrillerů a detektivek, protože se toho vydává strašně moc, ale u LGBT? Možná by nebylo od věci rozdělit si žánr a téma. Navíc, pokud se někdo stydí si takovou knihu půjčit, jak by se cítil před celou sekci? Nehledě na to, že knihovníkům je jedno, co kdo čte.“

„Myslím, že by LGBT+ literatura měla být začleněna do fondu podle žánru, autora apod., tedy více navodit (pravdivý) dojem, že je součástí běžného života, a ne být vyčleňována. Výjimkou jsou ony události jako Pride Week, výročí apod.“

„Výstavy jakýchkoliv témat v knihovně jsou podle mě v pořádku, ale zároveň je veřejná knihovna místo, které má zůstat apolitické, tudíž by neměla propagovat přímo Pride. Na druhou stranu podle mě může pořádat diskuze nebo přednášky s organizátory Pride, případně s kýmkoliv z menšiny.“

„Myslím si, že knihy by měly být smíchané s ostatními. Ne proto, abychom ,nebyli vidět‘, ale spíš kvůli tomu, že se snažíme, aby nás brali ostatní jako běžné lidi, nevidím tedy důvod, proč bychom měli mít oddělené knihovny. Další věc je, že pokud budou LGBT knihy zařazené mezi ostatní, je vyšší šance, že na ně narazí i ne-LGBT člověk, kterého to třeba zaujme, nicméně v případě, že bychom měli oddělený duhový koutek, cíleně by tam nešel.“

3.4.4 Zkušenosti s knihovnicí*emi

Dotazovaní*é neměli*y žádnou negativní zkušenost s knihovnicí*emi. Tři se k této otázce v rozhovorech vyjádřili*y podrobněji a jejich poznámky jsou převážně pozitivní. Jedna respondentka uvádí dokonce velmi kladný přístup knihovnicí*ic MKP: *„Mám s nimi hodně, hodně dobrou zkušenost, s městskou (knihovnou). Pravidelně jim píšu e-mail, jednou za půl roku, tři měsíce, záleží, a napíšu jim seznam cca 15 až 20 knih, které nemají v katalogu a chci je číst, a oni je všechny koupí ... Oni vždycky ocení, když jim čtenář napíše, co chce číst. Já jim dám vždycky odkaz na knížku, na Goodreads a dám tam jednu, dvě, tři věty, proč si myslím, že je ta knížka dobrá. A fakt z 99 procent to nejsou moc knížky, které budou populární, v tom katalogu. Nemyslím si, a oni je i tak koupí ... Všecko to jsou anglicky psané knihy ... Když se*

člověk ozve a komunikuje, tak zatím ta reakce byla velmi, velmi fajn.“⁸⁶ Jediné negativum, které zmiňují, je odměřenost knihovníků*ic ve větších knihovnách – často zdůvodněná (dotazovanými) nedostatkem času a velkým počtem lidí.⁸⁷

Respondenti*ky v dotaznících se k tématu zkušeností s knihovnicí*cemi vyjadřovali*y v rámci tematických otázek A. Zde pouze dva*ě respondenti*ky uvedli*y (jako důvod toho, proč si nepůjčují LGBT+ literaturu): „*Nevěřím, že by knihovníci udrželi důvěru toho, kdo si vypůjčí LGBT+ literaturu.*“ Další důvody zahrnující negativní zkušenost, pocítěnou diskriminaci a pocit nepřátelství nezvolil* ani jeden*a respondent*ka. Přesto, někteří*é respondenti*ky zvolili*y důvod: „*Není mi příjemné žádat knihovníky o pomoc k nalezení LGBT+ literatury nebo k rezervování LGBT+ literatury v jiné knihovně v regionu*“ (10), „*Cítím, že by to vedlo k odhalení a/nebo diskriminaci*“ (6) a „*Není mi příjemné si půjčovat knihu, co má jasné prvky LGBT+ tématu*“ (6). Každý*á respondent*ka mohl*a vybrat vícero důvodů, proč nenavštěvuje nebo zřídka navštěvuje knihovnu za tímto účelem. Součet těch, kteří*é se v knihovně *cítí* nepříjemně nebo jim je nepříjemné půjčování LGBT+ knih, bez ohledu na nějakou negativní zkušenost, je tedy 15.

Naopak šest respondentů*ek, kteří*é si LGBT+ literaturu v knihovnách půjčují často, uvádí: „*Nikdy jsem neměl*a problém s půjčováním na první pohled zřejmé LGBT+ fikce ve své veřejné knihovně. Cítím, že se ke mně knihovníci chovají stejně jako k ostatním.*“

3.4.5 Spolupráce s LGBT+ komunitou a organizacemi

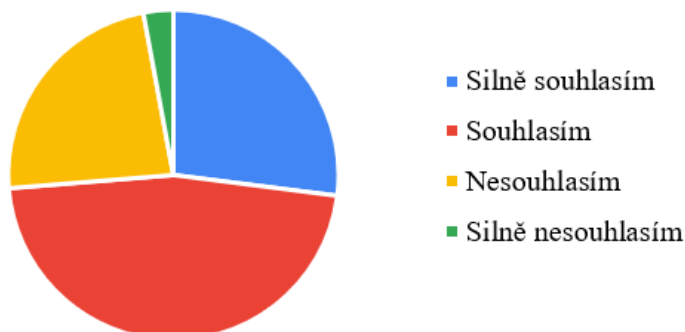
Dalším hlavním sledovaným problémem je, do jaké míry by se měla knihovna angažovat a spolupracovat s LGBT+ komunitou a organizacemi. Konkrétně se jednalo o otázky ke spolupráci knihoven s LGBT+ spolky, vizuálností „safe space“ a absolvování školení o LGBT+ komunitě a jejích potřebách.

Spoluprací s LGBT+ komunitou a organizacemi se v dotazníku věnovala otázka B/2, a pak v menší míře také otázky B/11, B/12. Na tvrzení *Veřejná knihovna by měla být ve spojení s LGBT+ organizacemi, aby měla přehled o potřebách LGBT+ komunity v souvislosti s knihovnickými službami* – odpověděla většina respondentů*ek (64), že souhlasí – dále (37) že silně souhlasí, (32) že nesouhlasí a pouze (4) že silně nesouhlasí – viz graf 7. Tvrzení B/11 a B/12 se otázky spolupráce dotýkaly pouze okrajově. U tvrzení *Velké, ústřední knihovny by měly mít výstavky LGBT+ literatury, propagovat ji a slavit události jako Pride se speciálními akcemi* – většina respondentů*ek (42) uvedla, že souhlasí – dále (36) že nesouhlasí, (31) že silně

⁸⁶ Res-B

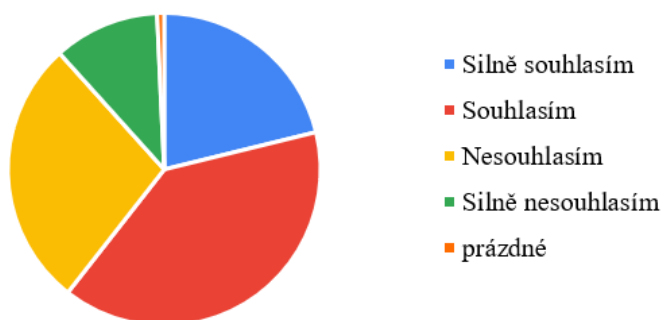
⁸⁷ Res-B, Res-D

Graf 7: dotazník, otázka B/2 Veřejná knihovna by měla být ve spojení s LGBT+ organizacemi, aby měla přehled o potřebách LGBT+ komunity v souvislosti s knihovnickými službami.

souhlasí a (27) že silně nesouhlasí – viz graf 6. Podobně u tvrzení *Národní knihovna ČR by měla sponzorovat vznik literárních cen věnovaných LGBT+ literatuře. (Podobně jako v USA jsou Lambda literární ceny pro LGBT+ literaturu sponzorované Americkou knihovnickou asociací.)* – většina respondentů*ek (54) uvedla, že souhlasí – dále (38) že nesouhlasí, (29) že silně souhlasí a (15) že silně nesouhlasí – viz graf 8.

Graf 8: dotazník, otázka B/12 Národní knihovna ČR by měla sponzorovat vznik literárních cen věnovaných LGBT+ literatuře. (Podobně jako v USA jsou Lambda literární ceny pro LGBT+ literaturu sponzorované Americkou knihovnickou asociací.)

Typickým příkladem v rozhovorech navrhované spolupráce jsou akce v knihovnách – při kterých se knihovna spojí s místními LGBT+ spolky a společně vytvoří akci na dané téma: živé knihovny, autorské čtení, výstavy české queer historie a literatury, přednášky informující návštěvníky*ce o LGBT+ literatuře nebo besedy s lidmi, kteří předávají své zkušenosti (mladší

generaci, která se teprve hledá, popřípadě starší generaci, která s tím má problém⁸⁸). Dle názoru jedné respondentky by byl dobrý nápad zapojit do dané besedy nějakého prarodiče, který má vnouče identifikující se jako LGBT+ a který by v pozitivním smyslu mluvil ke svým vrstevníkům nebo i k rodičům LGBT+ lidí – to by mohlo přilákat starší generaci⁸⁹. Jiným konkrétním příkladem literární akce je *Drag queens čtou dětem* – nápad spolku Prague Pride a jeho některých členů*ek, kteří*é chtěli*y zorganizovat během Pride týdne roku 2019 čtení dětské literatury drag queens⁹⁰ v knihovnách (Lyko 2019). Pro některé dotazované to nemá v knihovně opodstatnění – nic tomu nepředchází. Dle jejich názoru by to dávalo smysl, kdyby to bylo například součástí nějakých tematických akcí, ale samo o sobě by to asi lidé nepochopili⁹¹. Jak zmiňují někteří*é respondenti*ky, je důležité mít pro tyto akce hlavně dobrý marketing, aby na ně nechodili jen lidé z LGBT+ komunity⁹².

Přestože se tedy většina respondentů*ek shodne na tom, že by knihovna komunikovat s LGBT+ komunitou měla, nikdo z těch, kteří*ré chodí do knihovny často pro LGBT+ literaturu neuvedl*a v dotaznících jako důvod tvrzení: *Má veřejná knihovna měla zájem diskutovat s místní LGBT+ komunitou o jejich názorech a potřebách. To vedlo ke zlepšení výběru a nákupu LGBT+ fikce*. Také žádný*á respondent*ka v rozhovorech neuvedl*a nějakou proběhlou spolupráci či komunikaci s LGBT+ komunitou. Jeden dokonce uvedl, že oslovil NKČR s návrhem literárního večera queer literatury, ale nedostal žádnou odpověď – dále také vysvětluje, že ho nenapadlo oslovit MKP, protože si myslí, že by se jim svými akcemi nemohl rovnat – mají podle něj dramaturgický plán na celý rok a dělají si své⁹³.

Snahu ze strany knihovny zmínila pouze jedna respondentka, knihovnice z Třince, která uvedla, že před rozhovorem proběhla analýza jejich fondu a po obhlídce nabídky LGBT+ literatury na webových stránkách queershop.cz, chybějící a pro ně relevantní tituly objednali. Také v Knihovně Třinec (KT) společně se svými dobrovolníky spolupracovali s organizací Prague Pride, jejíž zástupci přijeli do knihovny v rámci akce *živá knihovna*. Během této události měli také návštěvníci možnost podepsat petici *Jsme fér*.⁹⁴

⁸⁸ Res-F

⁸⁹ Res-F

⁹⁰ „*Drag je umělecká performance toho, jaký člověk je nebo jaký chce být. Anglické spojení ‚drag queen‘ označuje muže vystupujícího jako výrazně feminní osobnost. Drag queen je ženské alter ego, umělecká persona muže, který se rozhodl ji vytvořit. Pro drag queens je typické stylizované a přehnané oblékání, extrémní makeup, obrovské účesy a často také boření stereotypů.*“ (Lyko 2019)

⁹¹ Res-D

⁹² Res-F

⁹³ Res-D

⁹⁴ Res-KKT

Knihovna by se měla profilovat jako „cool“ místo, tvrdí jedna respondentka⁹⁵ – místo, kde se schází více mladých lidí a knihovna by k tomu měla více využívat své fondy. To v určitém směru navazuje na odpověď dalšího dotazovaného⁹⁶, který by viděl dobrou spolupráci spolku Charlie s vysokoškolskými knihovnami, které charakterizuje jako živější prostředí kde jsou studenti*ky minimálně 50 procenty všech čtenářů*ek.

Pomocí LGBT+ komunitě by byly také seznamy doporučené literatury – uveřejněné například na webových stránkách nebo v knihovně ve formě letáčků – jedna dotazovaná to vztáhla na spolupráci se školami, pro které by mohly knihovny doporučit LGBT+ literaturu do čtenářských deníků.⁹⁷ Jeden respondent zmínil také zdarma distribuovaný magazín, vydávaný spolkem Prague Pride, který se mimo jiné věnuje také kultuře a literatuře a který by v knihovnách mohl být.

3.4.6 Školení knihovníků*ic

Návrhem spolupráce LGBT+ organizací s knihovnou jsou také výše zmíněná školení knihovníků*ic, kde by organizace zajistily školitelé*ky, kteří*é by knihovníky*e informovali*y o současném dění v LGBT+ komunitě, nové terminologii, literatuře, informačních zdrojích a o potřebách této komunity. Někteří*é respondenti*ky⁹⁸ si myslí, že by bylo účelné takové téma zahrnout v obecněji pojatém školení, například o sociálních vztazích, aby se toho zúčastnění*é tolik nebáli*y, ale stále byli*y dostatečně informováni. Dle jedné respondentky⁹⁹ by každá knihovna měla mít svůj „členský tým pro diverzitu,“ který by kontroloval, jestli jsou potřeby všech komunit (a minorit) zohledněny – oslovoval by dané komunity a ptal se jich co dělají špatně a jak mají postupovat. Uvádí příklad spolupráce se spolkem Trans*parent, který by knihovně během krátké spolupráce ukázal, jak zlepšit své služby pro trans* lidi.

Dotazovaní*é také vysvětlují, proč je takové školení důležité a jak to zdůvodnit knihovnám: zjistit si procenta LGBT+ lidí v celkové populaci¹⁰⁰ – knihovníci*e by totiž měli*y být školeni, jak tvrdí, na diverzitu té země, ve které jsou; přičemž tato školení mohou použít také na další besedy a propagaci knihovny. Knihovna by také měla dávat impulz a otevírat tabuizovaná témata, protože mezera ve vzdělání a přehledu o LGBT+ literatuře je velká, a protože se jedná o službu pro lidi, kteří to začínají čím dál více vyžadovat.¹⁰¹

⁹⁵ Res-B

⁹⁶ Res-D

⁹⁷ Res-C, Res-A

⁹⁸ Res-F

⁹⁹ Res-B

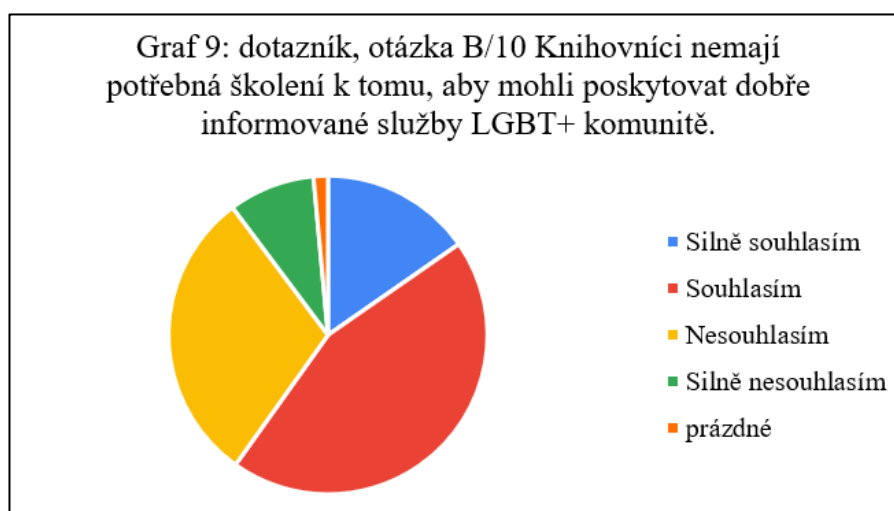
¹⁰⁰ Viz Beňová et al. (2007, 10).

¹⁰¹ Res-F

Z rozhovorů dále vyplývá, že by školení měla mít tři odvětví – první by se mělo věnovat katalogizaci – tedy aby měli*y knihovníci*e přehled o nové terminologii a aby měli*y možnost LGBT+ literaturu (nyní zařazenou pouze pod hesla zmíněná v kapitole 5.3.2) zařadit pod nějaký obecnější, modernější a jednodušší termín jako například právě LGBT+. Poté by se školení měla věnovat literatuře – knihovníci*e ve službách by měli*y mít přehled o současné LGBT+ literatuře, případně by měli*y vědět o těch informačních zdrojích, které se nově vycházející literatuře věnují. Poslední část by se věnovala výuce o genderu a sexualitě a obecněji laděnému školení respektu a tolerance.

Jedním z hlavních problémů takového školení je otázka, kdo by ho organizoval a jak by bylo financováno. Jeden respondent¹⁰², také člen spolku OLLOVE, souhlasí s tím, že by takové školení bylo potřeba, nicméně upozorňuje, že jejich spolek nemá tolik členů*ek, aby někdo zvládal jezdit po republice a školil knihovníky*ce. Dva respondenti¹⁰³ navrhuje, aby tento podnět přišel z Národní knihovny – byl by brán s větší vážností a mohl by být financován v rámci nějakého projektu. Jedna respondentka, knihovnice z KT, nicméně v rozhovoru zmínila názor, že ty knihovny, které by o takové školení měly zájem, už nejspíše podobné projekty vytvářejí.

Ne všichni*echny dotazovaní*é si jsou úplně jistí*é, jestli by takové školení mělo nějaký význam. Jedna respondentka v tak konkrétním přístupu nevidí velké pozitivum a další upozorňují, že není možné všechny nutit, aby se s tím ztotožňovali*y a aby špatně zaplacení lidé poskytovali nadstandardní služby¹⁰⁴.

¹⁰² Res-E

¹⁰³ Res-D, Res-F

¹⁰⁴ Res-KQK1, Res-A, Res-C

V dotaznících se školení knihovníků*ic věnovala otázka B/10, kde k tvrzení *Knihovnici nemají potřebná školení k tomu, aby mohli poskytovat dobře informované služby LGBT+ komunitě* – většina respondentů*ek (61) uvedla, že souhlasí – dále (41) že nesouhlasí, (21) že silně souhlasí a (12) že silně nesouhlasí – viz graf 9.

3.4.7 Vizuálnost bezpečného místa

Se školením personálu nepřímo souvisí to, jestli by měla knihovna dávat vizuálně najevo „safe space.“ Tedy že jsou „hate free“ nebo „queer friendly,“ což jsou koncepty, kdy si knihovny (nebo jiné instituce, podniky a prostředí) vyvěsí či vylepí nějaký symbol (v případě LGBT+ nejčastěji duhovou vlajku), který má říkat, že se člověk nachází v bezpečném prostředí, kde se netoleruje nenávistné chování – a to nejen k LGBT+ menšině (GLSEN 2016, 11; HateFree Culture 2015). Všichni*echny z dotazovaných¹⁰⁵ si myslí, že by tento vizuální prvek byl prospěšný, těší je a cítí se lépe, když něco takového někde vidí. Pro některé to znamená, že alespoň jeden člověk je tam LGBT+ friendly a doufají, že natrefí zrovna na něj*i a že tam mohou najít specifičtější literaturu¹⁰⁶.

Někteří*é respondenti*ky se shodují, že knihovna na to nicméně musí být připravena – musí za tím být více porozumění než jen dobrá vůle jedné osoby, která symbol vyvěsí. Je třeba, aby to něco znamenalo – aby knihovníci*e byli*y proškoleni*y a schopni*y pomoci, ať už co se týká doporučení informačních zdrojů, nebo při jakýchkoli projevech nenávisti. Mělo by to také navazovat na nějakou širší aktivitu – organizování queer akcí, uspořádání školení a až poté dávat viditelně najevo svůj otevřený přístup.¹⁰⁷ Nabízí se tedy možnost udělení nějakého certifikátu „queer friendly,“ které by knihovny dostaly po absolvování školení¹⁰⁸.

V otevřenější otázce, jestli respondentům*kám v knihovně něco chybí se opakoval požadavek, aby se knihovny snažily být živější a modernější místo, které dává najevo diverzitu české společnosti. Někteří*é respondenti*ky¹⁰⁹ upozorňují na nevyužitý potenciál sociálních sítí a webových stránek, kde by se knihovny mohly více propagovat a například prostřednictvím newsletterů ukazovat různorodost svého fondu a sdílet určité kurátorské výběry knih. Jedna respondentka¹¹⁰ připouští, že je to politické téma, které se řeší všude na světě, ale je to také téma aktuální a knihovny by ho měly brát v potaz a právě proto, že mají jistou politickou zodpovědnost, měly by ukazovat, kam bychom měli*y jako společnost směřovat – k větší

¹⁰⁵ Tomuto tématu se věnovaly pouze otázky v rozhovorech. Dotazníky toto téma nereflektovaly.

¹⁰⁶ Res-C, Res-KQK2

¹⁰⁷ Res-E, Res-KQK2, Res-B

¹⁰⁸ Res-F, Res-E, Res-D, Res-A. Jako je dnes možné u získání certifikátu Handicap Friendly.

¹⁰⁹ Res-F, Res-E, Res-C, Res-B

¹¹⁰ Res-B

otevřenosti. Stejně jako instituce a firmy by měly udělat první krok, když to stát samotný dostatečně neřeší.

3.5 Vyhodnocení a závěr

Pohled ze strany LGBT+ komunity byl zkoumán kvalitativní i kvantitativní metodou – byla použita metoda polostrukturovaných rozhovorů s osmi respondenty*kami (šest respondentů*ek se k rozhovoru přihlásilo samo, dva respondenti byli současně knihovníci a správci queer knihoven) a metoda online anonymních dotazníků (česká a anglická verze a verze pro spolek Trans*parent), na které celkově odpovědělo 137 lidí.

Výzkumné otázky se snažily zjistit pohled LGBT+ komunity na knihovnické služby a fondy – tedy konkrétně na LGBT+ literaturu v jejich fondech, na jejich zkušenosti s knihovníky*ceři a také jaký je jejich názor na spolupráci knihovny s LGBT+ spolky a organizacemi.

Na dotaz, co je to LGBT+ literatura nebyla získána jednoznačná odpověď – nejčastěji měli*y samotní*é respondenti*ky problém s nějakou definicí přijít – přesto, podle svého vlastního uvážení, by byli*y schopni*é rozdělit konkrétní tituly na ty LGBT+ a na ty ostatní. Obvykle jim k této kategorizaci nestačil*a pouze LGBT+ autor*ka, ale důležité pro ně bylo hlavní LGBT+ téma.

V některých případech se názory dotazovaných (zjištěné v dotaznících i rozhovorech) převážně shodovaly – a to například při podpoře spolupráce knihovny s komunitou – kdy v dotaznících 101 ku 36¹¹¹ uvedlo že by *veřejná knihovna měla být ve spojení s LGBT+ organizacemi, aby měla přehled o potřebách LGBT+ komunity v souvislosti s knihovnickými službami*. Jindy byl názor komunity nejednoznačný nebo přímo rozpolcený – jako při školení knihovníků*ic nebo při názorech na samostatnou LGBT+ sekci – duhový koutek.

Co se týká demografických otázek, byla nějaká souvislost demografických skupin s konkrétním názorem vyhodnocena jako neprůkazná.

Na základě všech získaných odpovědí respondentů*ek se lze domnívat, že často nejspíše záleží na zkušenosti jedince, které během života získá při konfrontaci své identity s majoritní společností a na vlastním pocitu bezpečí, který ovlivňuje, jak se prezentuje navenek. Někteří*é jsou pro jakoukoli podporu LGBT+ komunity – od duhového koutku a vizuálnosti bezpečného místa k pořádání nejrůznějších akcí¹¹². Jiní*é jsou obezřetnější a pochybují, že by se tak

¹¹¹ 101 (souhlasí a silně souhlasí), 36 (nesouhlasí a silně nesouhlasí)

¹¹² Res-F; res-E; res-D; res-C; res-B; res-KQK2. Dotazník, např. otázka B/3: 92 ku 45 si myslí, že by „*veřejná knihovna měla mít povinnost nakupovat, rozvíjet a propagovat dobrou sbírku LGBT+ literatury, i přes to, že její půjčovatelé jsou menšinovou skupinou*.“

otevřený přístup setkal u většiny návštěvníků*ic s pochopením, anebo si nemyslí, že by o takové akce nebo vyčleněné sekce byl dostatečný zájem.¹¹³ Získaný dojem je však takový, že pokud by byla situace příznivější, rádi*y by takový otevřený přístup v knihovnách viděli*y.

Nabízí se tady tedy otázka, jestli by takovou příznivější situaci neměly samy knihovny vytvářet a být tím iniciátorem takových změn – k tomu více viz kapitola 6.2.

¹¹³ Res-A; res-KQK1. Dotazník, např. otázka B/8: 78 ku 58 si nemyslí, že by „velké, ústřední knihovny měly mít oddělenou sekci pro LGBT+ komunitu, ve které bude také LGBT+ literatura.“

4. Queer knihovny v ČR

4.1 Metodologie

V českém prostředí se queer knihovny vyskytují jako součást LGBT+ spolků a organizací. Společnost pro queer paměť provozuje Centrum queer paměti, které má také svou knihovnu. Podobným způsobem vznikla queer knihovna ve spolku STUD v Brně. Akademické prostředí a obory genderových studií pak mohou využívat knihovny pod správou neziskové organizace Gender Studies, o.p.s.

Tato kapitola vychází především z online webových stránek queer knihoven a z polostrukturovaných rozhovorů a e-mailové konverzace s knihovníky*cemi / správci*kyněmi těchto queer knihoven¹¹⁴. Položené otázky se věnovaly knihovně obecně, především tedy fondu, jeho akvizici a zpracování, počtu návštěvníků*ic a profilu tzv. „typické*ho čtenáře*ky.“ Dvěma knihovníkům¹¹⁵ byly také položeny obecné otázky týkající se spolupráce LGBT+ spolků s knihovnami (kde by mohly queer knihovny figurovat jako prostředníci) a jejich osobních názorů na LGBT+ literaturu v knihovnách – stejně jako ostatním respondentům*kám z LGBT+ komunity. Výsledky těchto otázek, které se ptají na vlastní názor, jsou pak vyhodnocovány současně s odpověďmi ostatních respondentů*ek v kapitole 3¹¹⁶.

Centrum queer paměti

Jak již bylo řečeno výše (viz podkapitola 1.3), Společnost pro queer paměť (SPQP) vznikla za účelem shromažďování informací o LGBT+ komunitě v České republice – ať už současných informací pro budoucí potřebu anebo historických zdrojů a zpravědi pro zachování povědomí o české queer minulosti. Svou sbírku profilují do tří sfér: orálně-historické záznamy, písemné prameny a 3D prameny. Nemají tedy ve svých cílech budování a rozvíjení knihovny LGBT+ literatury. Ta vznikla, jak říká v rozhovoru její současný správce¹¹⁷, jako vedlejší produkt.¹¹⁸

Samotné Centrum queer paměti vzniklo v roce 2015. Jeho fond tvořil při posledním sčítání (říjen 2019) asi 862 svazků (knih a časopisů), které z většiny pochází z daru Jiřího Hromady¹¹⁹. Některé další věnovali*y spolku senioři*ky, se kterými SPQP provedla rozhovory,

¹¹⁴ Jedná se o res-KQK1, res-KQK2 a res-KQK3 – viz příloha B2. Otázky k rozhovorům viz příloha C.

¹¹⁵ Res-KQK1, res-KQK2

¹¹⁶ Viz příloha B1.

¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že Centrum queer paměti není knihovna jako taková, používám označení „správce“ raději než „knihovník.“

¹¹⁸ Res-KQK1

¹¹⁹ Narozen 1958; herec, dabér, politický poradce a aktivista za LGBT+ práva. (Jiří Hromada 2021)

anebo větší zahraniční dárci*kyně, u kterých se často jednalo o knihy s tématem LGBT+ dějin a muzeologie. Žádná aktivní akvizice, při které by někdo sledoval současnou produkci anebo vyhledával v antikvariátech tematické tituly, neprobíhá, nicméně, občas dochází k nahodilému nákupu knih s tématem queer historie a muzeologie. Budování knihovního fondu tedy není prioritou společnosti. Dalším důvodem je nedostatek času a společné myšlenky. Vzhledem k tomu, že je jejich činnost pouze volnočasová, cítí se každý*á z (asi 26) dobrovolníků*ic oprávněně mít vlastní názor na to, co je důležité a jakým způsobem Centrum pojmout.¹²⁰

Fond je zpřístupněn pouze k prezenčnímu studiu a jeho soupis je uveden na webu (Společnost pro queer paměť 2019). Nemají knihovní katalog, který je na jejich využití příliš drahý, ani evidenci sbírky svého archivu, která by ale měla přijít v souvislosti s do budoucna plánovaným připojením k centrální evidenci sbírek. Návštěvnost Centra se pohybuje kolem jednoho*é až dvou zájemců*kyň měsíčně a jedná se většinou o badatele*ky. Typickým*ou čtenářem*kou je student*ka píšící diplomovou práci zaměřenou na queer historii, který*á si přišel*a ofotit queer časopisy z devadesátých let. O knihovní tituly ale není skoro žádný zájem. Dříve měli stanovenou otevírací dobu na dvě hodiny týdně, nyní pouze po domluvě.¹²¹

Mívali také snahu pořádat akce pro veřejnost v centru Prahy (např. literární večery, besedy, recitace), ale tuto iniciativu nyní zajišťuje projekt Odnaproti¹²², který tuto poptávku, dle názoru správce Centra, v Praze pokrývá.¹²³

Za zajímavý nápad spolupráce SPQP a knihoven se zdá forma Živé knihovny, kdy na besedu přicházejí povídat lidé o svých životních osudech.¹²⁴ Nicméně těchto lidí není mnoho (do pěti osob) – seniorů*ek, kteří*é se veřejně hlásí k LGBT+ komunitě a byli*y by ochotní*é o svých zkušenostech povídat – tito lidé, které SPQP našlo a nahrálo s nimi rozhovor, si buď nepřejí dále angažovat, nebo už jsou ze všech poskytnutých rozhovorů a besed unaveni a nechtějí, aby se kontakt na ně dál šířil. Jak říká správce Centra, drtivá většina ze seniorů*ek nechce veřejně vystupovat – kdežto nahrávka jejich rozhovoru bude uložena v Centru a poskytnuta pouze pro badatelské účely.¹²⁵

Queer knihovna – STUD Brno

Queer knihovna v Brně se oproti Centru queer paměti více blíží tématu této práce. Jedná se opravdu o knihovnu, s primárním zájmem budovat knihovní fond, který často zahrnuje starší,

¹²⁰ Res-KQK1

¹²¹ Res-KQK1

¹²² Jedná se o iniciativu Františka Baďury (Odnaproti 2021).

¹²³ Res-KQK1

¹²⁴ Tato akce proběhla v Centru queer paměti jednou na začátku roku 2018.

¹²⁵ Res-KQK1

už ne tak dostupnou literaturu, a zprostředkovávat ho čtenářům*kám. Jsou také, jak uvádí na svém webu, „jedinou registrovanou LGBT+ základní knihovnou se specializovaným knihovním fondem v České republice.“ (Organizace STUD 2021c)

Knihovna vznikla pozvolna dobrovolnými příspěvky v začátcích STUDu (ten vznikl v roce 1996). V jisté chvíli si uvědomili, že se musí rozhodnout, jestli sbírku věnují jiné knihovně (nejspíše městské), a poslouží tak ke vzniku její nové (LGBT+) sekce, anebo si knihy nechají a pokusí se jim více věnovat, aby byly dostupnější. Vzhledem k obsáhlosti sbírky a úsilí, které její vytvoření dalo, se rozhodli pro druhou variantu: tedy o knihovnu registrovanou v evidenci knihoven s vlastním online katalogem. Registrace proběhla v prosinci roku 2015 a zavedení online katalogu na začátku roku 2019 (Queer knihovna 2021). Knihovnu spravují během svého volného času dva knihovníci bez kurzu katalogizace.¹²⁶

Jejich knihovní fond čítá něco přes 300 svazků, je zpřístupněný v online katalogu KOHA a je rozdělený do 14 kategorií (beletrie, poezie, životopisy, ženská literatura, RP + diskriminace, komunita + G + L hnutí, antihomosexuální, homosexualita obecně, sexualita, HIV – AIDS, neziskovky, filmová literatura, zeměpisná literatura a periodika¹²⁷). Jejich měsíční přírůstek se pohybuje kolem dvou až tří knih a získávají ho formou darů anebo jejich aktivní akvizicí, kdy pověření knihovníci sledují novinky české LGBT+ literatury. Přepis fondu z tabulky do katalogu, který začali na začátku roku 2019, a při kterém využívali stahování záznamů ze souborného katalogu ČR, v době rozhovoru stále probíhal¹²⁸. Po dokončení přepisu mohou svůj fond nabídnout i v rámci meziknihovní výpůjční služby.¹²⁹

Registrovaných uživatelů*ek mají 89¹³⁰, často jsou to také členové*ky STUDu. Jejich čtenáři*ky přicházejí jak za literaturou pro volnočasové potřeby, tak s badatelským záměrem studovat například jejich starší časopisy (podobně jako u Centra queer paměti). Knihovnu mají otevřenou po domluvě s knihovníkem a měsíčně ji navštíví průměrně dva*ě až tři čtenáři*ky.¹³¹

Doprovodné akce sama Queer knihovna nepořádá, ani neplánuje. To souvisí s tím, že jsou součástí spolku STUD, který LGBT+ akce (také literární) v Brně zajišťuje. Nicméně, na webové stránce STUDu o Queer knihovně, pravidelně vyvěšují doporučenou literaturu – což je

¹²⁶ Res-KQK2

¹²⁷ Jedná se o periodika z 90. let, časopis brněnské komunity STUDna a další ne běžně dostupné časopisy. Mimo výčet 14 kategorií také sbírají bakalářské a diplomové práce zabývající se tematikou LGBT+.

¹²⁸ Údaj z října 2019, kdy byly hotovy dvě třetiny přepisu.

¹²⁹ Res-KQK2

¹³⁰ Údaj z října 2019.

¹³¹ Res-KQK2

aktivita, kterou by mohli poskytovat i jiným knihovnám. O další spolupráci s knihovnami uvažují až po dokončení přepisu fondu, který teď zabírá většinu jejich času.¹³²

Knihovna Gender Studies

Knihovna Gender Studies (Gender Studies 2021a) není knihovnou, jejíž fond by se primárně zaměřoval na LGBT+ literaturu, přesto ji lze zařadit mezi queer knihovny, a to z toho důvodu, že její fond se na LGBT+ literaturu přeci jen profiluje více, než je zvykem u nesespecializovaných knihoven.

Nezisková organizace Gender Studies, o.p.s. vznikla v roce 1991 jako odborná knihovna pro akademiky Univerzity Karlovy. Jejich strategické cíle se od té doby trochu pozměnily a rozšířily – osamostatnili se od univerzity, místo výlučně akademikům přednáší také široké veřejnosti a zaměřili se na osvětu genderové rovnosti. Jak uvádějí na svých webových stránkách: „*Cílem obecně prospěšné společnosti Gender Studies je vytvářet prostor pro diskuzi o postavení a rolích žen a mužů ve společnosti, systematické odstraňování genderových nerovností a přispívat k toleranci vůči alternativním životním stylům*“ (Gender Studies 2008). Přese všechny změny jim ale knihovna zůstala jako jeden ze stěžejních bodů jejich společnosti a jak uvádí její současná knihovnice „*její význam se vyvinul spíše směrem k informační podpoře našich dalších aktivit a informační, kulturní a osvětové činnosti směrem k veřejnosti.*“¹³³ Do evidence knihoven byla registrovaná v roce 2002 jako knihovna se speciálním fondem a již od roku 2004 mají všechny své služby plně elektrizované. (Gender Studies 2013)

Knihovní fond tvoří přes osm a půl tisíc svazků, obsahujících také periodika, šedou literaturu a archiv dokumentů ženského hnutí. Svou sbírku na svých webových stránkách profilují mezi tato témata: „*feministické teorie, historie ženského hnutí, ženská studia, mužská studia, násilí na ženách, beletrie, genderové aspekty sociologie, filozofie, náboženství, psychologie, rodiny, politického života a práva, resp. legislativy [...] a rovné příležitosti žen a mužů na pracovním trhu v České republice a Evropě*“ (Gender Studies 2013)¹³⁴ LGBT+ literatuře se věnuje 179 svazků z jejich knihovny, které jsou zařazené pod téma sexualita (homosexualita, bisexualita a transsexualita) ale také v případě odlišného hlavního tématu mezi ostatní literaturu. Aktuálně (prosinec 2020) probíhá obnova signatur, které neodpovídají současné terminologii, a doplnění chybějících témat.¹³⁵ Při katalogizaci přebírají záznamy z NKČR nebo Souborného katalogu, přičemž do záznamů doplňují termíny z vlastního tezauru.

¹³² Res-KQK2

¹³³ Res-KQK3.

¹³⁴ Více viz Gender Studies (2021c) a res-KQK3.

¹³⁵ Res-KQK3.

Jak vysvětluje současná knihovnice: „*Jedná se o překlad genderového tezauru z 90. let, často tedy narazíme na absenci některých novějších termínů nebo na zastaralé formulace. Většinou však stále nabízí podrobnější tematicky specifickou nomenklaturu než dostupné obecnější hesláře, a proto mu stále dáváme přednost.*“¹³⁶

Od svého počátku se jejich sbírka rozrůstala především díky pomoci českých i zahraničních darů a investic. Mezi významnější knižní dary patří knihovny lesbických organizací Promluv, Lambda a A-klub a sbírka vzácných dokumentů (Archiv Elišky Krásnohorské), který vytvořil základ současně budovaného Českého archivu ženského. Jejich průměrný přírůstek se pohybuje kolem osmi svazků za měsíc, které jsou nicméně z nedostatku financí získávány nejčastěji darem nakladatelství, čtenářů*ek, členů*ek nebo příznivců*kyň společnosti Gender Studies. Samotný nákup probíhá pouze v rámci určitého grantu nebo projektu. (Gender Studies 2013)¹³⁷

Jejich činnost se nyní soustřeďuje na vzdělávání, osvětu a budování fondu gender literatury. Mimo to knihovna také spravuje elektronickou databázi českých a slovenských feministických a jiných ženských neziskových organizací a mezinárodní databázi „*jedinců a organizací zabývajících se genderovými otázkami.*“ (Gender Studies 2013)

Aktivně knihovnu navštěvuje 223 uživatelů*ek, kteří do knihovny mohou přijít v pevné otevírací době, tři dny v týdnu. Průměrný počet návštěvníků*ic za týden je osm a jejich typickým*ou čtenářem*kou je vysokoškolský*á student*ka, „*který*á potřebuje prameny pro závěrečnou práci nebo základní literaturu k přednáškám nebo přijímacímu řízení.*“¹³⁸ Také poskytují meziknihovní výpůjčky.

4.2 Queer knihovny závěrem

Knihovny, které jsou zařazeny do této kapitoly pod společný název queer, se mezi sebou velmi liší. Liší se svým posláním, profilací fondu, velikostí i cílovými čtenáři*kami. Pravému významu queer knihovny – tedy knihovny spravující fond LGBT+ literatury, poskytující knihovnické a informační služby a aktivně působící pro tuto komunitu – dostává pouze Queer knihovna organizace STUD, která má toto označení již v názvu. Centrum queer paměti spravuje spíše pasivní sbírku, ohraničenou z větší části tématem queer historie a muzejnictví. Knihovna Gender Studies má oproti tomu širěji pojatou profilaci fondu, jehož je téma LGBT+ pouze součástí.

¹³⁶ Res-KQK3.

¹³⁷ Res-KQK3.

¹³⁸ Res-KQK3.

Přesto, že jiné podobně laděné knihovny v České republice neexistují, alespoň dle současných dostupných zdrojů, není po nich ani poptávka. Návštěvnost těchto knihoven se pohybuje v řádech jednotek za měsíc, a to se týká velkých měst jako je Praha a Brno. Typický*á čtenář*ka těchto knihoven je badatel*ka, jehož*jíž práce se nějak týká LGBT+ témat – tedy ne běžný*á čtenář*ka, který*á si nejspíše knihy pro svou potřebu kupuje nebo půjčuje ve veřejných knihovnách.

5. Veřejné knihovny ČR a jejich vztah k LGBT+ komunitě

5.1 Použité metody

Pohled knihoven na téma LGBT+ komunity – její literatury a vzájemné spolupráce je zakládán na výzkumných metodách polostrukturovaných rozhovorů a e-mailové konverzace s knihovnicí*cemi oddělení akvizice, katalogizace a správy tezauru Městské knihovny v Praze a knihovnicí Knihovny Třinec.¹³⁹ Otázky se soustředily na tři oblasti. První se věnovala akvizici – jakým způsobem v knihovně probíhá, jestli se nějak cíleně věnují nákupu LGBT+ literatury, jaká je po ní poptávka a jestli někdy dostávají požadavky ze strany LGBT+ komunity o její nákup. Další oblast se zabývá katalogizací, tedy konkrétně věcnému popisu literatury – stahováním záznamů z jiných knihoven, používáním polí předmětových hesel a, v případě MKP, věcných deskriptorů a anotací. Nakonec knihovnicí*ce odpovídali*y na otázky věnující se školení knihovníků a spolupráci knihovny s LGBT+ komunitou a spolky.¹⁴⁰

Další, doplňkovou, metodou výzkumu pak byl mystery shopping, neboli nenápadné pozorování bez předchozího souhlasu (Staňková a Vaculíková 2007, 108), v Ústřední knihovně Městské knihovny v Praze, který měl ukázat přístup knihovnicí*ce ve službách a jejich znalosti LGBT+ tématu. Vedení knihovny bylo s tímto výzkumem obeznámeno a souhlasilo s jeho provedením, naopak knihovnicí*ce ve službách nebyli*y předem informováni*y.¹⁴¹ Tato metoda vycházela z příkladu výzkumu provedeného Ann Curry v letech 2001-2003, ve kterém pomocí této metody zkoumali přístup a informovanost personálu 20 zvolených knihoven v Britské Kolumbii v Kanadě (viz kapitola 2.1; Curry 2005; Stevens 2018). V případě tohoto výzkumu se jednalo pouze o pilotní průzkum v jedné knihovně za účelem doplnění nezaujatého pohledu na příklad poskytování knihovnických služeb – pro výsledky, které by mohly knihovnické služby hodnotit, by musel být vzorek zkoumaných knihoven větší, což nebylo v možnostech této diplomové práce. Aktérovi (18 let) provádějící mystery shopping byla dána vymyšlená charakteristika studenta českého jazyka na nespecifikované pedagogické fakultě, který hledá beletrii s LGBT+ tématem v češtině pro referát do předmětu rétoriky. Po návštěvě knihovny

¹³⁹ Jedná se o res-KMKP1, res-KMKP2, res-KMKP3 a res-KKT (respondenti*ky – knihovnicí*ce Městské knihovny v Praze, Knihovny Třinec), viz příloha B3. Otázky k rozhovorům viz příloha C.

¹⁴⁰ Metoda analýzy fondu viz kapitola 5.3.1.

¹⁴¹ Tuto metodu schválila Etická rada pro behaviorální výzkum Univerzity Britské Kolumbie. (Curry 2005, 67–68)

měl aktér za úkol vyplnit formulář, který se ptal na chování personálu, jejich obeznámenost s tématem a celkovou úspěšnost rozhovoru.¹⁴²

Městská knihovna v Praze (MKP) byla vybrána jako knihovna k případové studii z několika důvodů. Jedná se o největší krajskou knihovnu ČR sloužící hlavnímu a největšímu městu. Praha, jako jediné velkoměsto v České republice, pro svůj kosmopolitní potenciál představuje rozmanitou základnu čtenářů. Jako krajská knihovna má právo regionálního povinného výtisku (Zákon č. 37/1995 Sb.), nyní katalogizovaným v projektu CENTRAL (Městská knihovna v Praze 2016). Další výhodou této knihovny je spolupráce s místně sídlícími spolky. V MKP byla proto provedena analýza fondu, mystery shopping a rozhovory s knihovnicemi oddělení akvizice, katalogizace a správy jejich vlastního tezauru deskriptorů.

Kromě Městské knihovny v Praze se bude tato kapitola zabývat výpověďmi knihovnice informačního centra pro mladé Knihovny Třinec (KT) a dílčími odpověďmi knihovníků queer knihoven, vztahujících se ke knihovnám obecně. Knihovna Třinec je v odborné komunitě známá pro svůj otevřený přístup k různým tématům a své zakotvení v místní komunitě. To je jeden z důvodů, proč byla vybrána ke hlubší analýze. Dalším důvodem je snaha zahrnout také pohled některé menší knihovny, která dokládá, že se dá s tématem LGBT+ pracovat nejen ve velkých městech.

5.2 Výsledky

Respondenti*ky byly nejprve dotázáni*y, jak by definovali*y LGBT+ literaturu. Na tuto otázku odpovídaly dvě knihovnice, které se shodují, že aby byla kniha označena za LGBT+, musí mít relevantní hlavní téma – bez ohledu na to, kdo je autorem*kou. Obě také zmiňují jako příklady knihy biografické, ve kterých autoři*ky líčí své zkušenosti a pak knihy o coming outu, které jsou většinou mířené na mladé dospělé (YA).¹⁴³

5.2.1 Akvizice

Dále se rozhovory věnovaly tématu akvizice. Ta se v MKP soustřeďuje hlavně na regionální povinný výtisk, placené ukázky získané díky spolupráci s knižním distributorem, nákupy, dary a náhrady ztrát. Pro tento výzkum byly relevantní převážně nákupy a jestli je v nich nějak zohledněná LGBT+ literatura. Nákupy má na starosti nákupní komise, kterou tvoří

¹⁴² Formulář viz příloha E1, E2. Otázky A) tohoto formuláře, ptající se na chování knihovníků, také vychází z otázek výzkumu Ann Curry (2005, 73). Otázky B) sledovaly obeznámenost s tématem a celkovou úspěšnost rozhovoru.

¹⁴³ res-KMKP1; res-KKT. Více k tomuto tématu také viz kapitola 3.4.1 a kapitola 2.2.2.

akvizitěři*ky, zástupci*kyně jednotlivých poboček knihoven a lektoři*ky, což jsou zaměstnanci*kyně oddělení katalogizace, kteří*é dávají posudky na knihy a avíza na nákupy. Všichni*echny lektoři*ky mají na starosti beletrii, naopak odbornou literaturu a dětskou literaturu mají rozdělenou podle své specializace – například podle studovaného oboru. Pro nákup knih jsou pro nákupní komisi důležité zájmy uživatelů*ek, aktuální témata ve společnosti a počty rezervací, nicméně rozhodující je profilace fondu a kvalita dané publikace.¹⁴⁴

Dle dotazované knihovnice z oddělení akvizice není půjčovnost LGBT+ titulů nadstandardní. Uvádí dokonce příklad, kdy nakoupili více kusů publikace, o které si mysleli, že bude velký zájem, a nakonec zjistili, že se moc nepůjčuje (28 exemplářů knihy *Třetí svět* od Susanny Tratnik). A přestože se někteří*é čtenáři*ky ozývají s návrhy ke koupi, není si vědoma toho, že by některý*á z nich požadoval*a nákup právě knih s LGBT+ tématem.¹⁴⁵

Postup je tedy takový, že nakupují vícero kusů té knihy, o které si myslí, že bude velký zájem a která může být důležitá pro osobní rozvoj – především se zaměřují na knihy pro děti a mládež a YA – té nakupují i po dvaceti kusech. Zde sledují konkrétní nakladatelství, u kterých je vydávání LGBT+ literatury častější, jako například nakladatelství Meandr, LePress nebo Nová forma. Nakupují také LGBT+ cizojazyčnou literaturu a poezii – tu ale už v menším množství.¹⁴⁶

Dotazovaná knihovnice z Knihovny Trinec odpovídala pouze za jejich oddělení pro mladé. Sledují, co právě vychází pro mladé lidi, a knihy nakupují podle recenzí, novinek, doporučení, hodnocení na webových literárních serverech anebo pokud se jedná o další díly sérií. Na popud LGBT+ komunity (a tohoto rozhovoru) se v knihovně podívali na různé queer webové stránky, všimli si, co vychází a co ještě nemají ve fondu a cíleně nakoupili některé knihy této literatury (to se týká také odborné LGBT+ literatury). Cizojazyčnou LGBT+ literaturu speciálně nenakupují, protože mají pocit, že to, co vychází, je pak stejně přeloženo do češtiny. Od čtenářů*ek dostávají podnět k nákupu LGBT+ literatury, a to u oblíbených pokračování.¹⁴⁷

5.2.2 Katalogizace – věcný popis

K věcnému popisu se vyjadřuje knihovníci*e katalogizace a správy tezauru z MKP v rámci e-mailových konverzací¹⁴⁸. V MKP se jedná především o předmětová hesla

¹⁴⁴ res-KMKP1

¹⁴⁵ res-KMKP1

¹⁴⁶ res-KMKP1

¹⁴⁷ Jako je komiks *Srdcerváči* od Alice Oseman nebo YA román *Koláčky a spiklenci* od Thea Addaira.

¹⁴⁸ res-KMKP2, res-KMKP3

(pocházející z národních autorit), věcné deskriptory (pocházející z jejich vlastního tezauru) a anotace (buď převzaté od nakladatelů*ek, anebo vytvořené místními katalogizátory*kami).

Předmětová hesla pocházející z národních autorit řeší Národní knihovna a pracovníci*e ve věcném popisu MKP je nijak neovlivňují. V tezauru MKP se nachází tyto deskriptory k tématu LGBT+: homosexualita, homosexuálové, gayové, lesbická láska a registrované partnerství. Respondentka z oddělení katalogizace se k nim vyjadřuje takto: „*Není žádoucí tezaurus rozšiřovat, protože nové deskriptory mají pak pouze nové tituly. Ke starým titulům retrospektivně připojovat nové deskriptory není v silách knihovny. Tento systém vidím jako vyhovující.*“¹⁴⁹ Nicméně, správce jejich tezauru by viděl jako účelné tyto pojmy sjednotit pod nějaký nadřazený deskriptor (například LGBT nebo LGBT+) a to by dle jeho názoru nebylo tak pracné.¹⁵⁰

Co se týká původnosti anotací – ve většině případů vytvářejí vlastní anotace, a to u kvalitních beletristických titulů. U běžného čtiva přebírají většinou anotace od nakladatelů*ek.¹⁵¹

Dotazované akvizitérce se po zmínění nesnází, které určití*e uživatelé*ky s nalezením LGBT+ literatury mají, nezdá, že by byl problém ve zpracování této literatury a myslí si, že se jedná spíše o neschopnost čtenářů*ek vyhledávat v katalogu. Uvádí, že důvodem může být využívání pojmů jako LGBT+ a jiných anglických variant, které nejsou v jejich tezauru. Ten je dle jejího názoru sice zastaralý a dělají průběžné revize, ale z časových důvodů nejsou schopni ho upravit v takovém velkém rozsahu. Také souhlasí, že by pro uživatele*ky bylo užitečnější, kdyby záznamy obsahovaly pojem LGBT+, který by zahrnoval všechna témata týkající se sexuální orientace a genderové identity.¹⁵²

Kromě běžných žánrů v oddělení pro mladé, jako je žánr sci-fi, fantasy, dívčí literatura, komiksy nebo školní četba, v Knihovně Třinec vytvářejí také sekci, kterou nazývají Young (mladí)¹⁵³. Zde zařazují knížky, převážně YA romány (Young Adult, tedy romány pro mladé dospělé), které se věnují určitým, potenciálně choulostivým, tématům, jako jsou vztahy, spolužáci*čky, zdravotní handicap, duševní zdraví, šikana, rodina a také LGBT+. Seznam Young knih mají vytištěný a přístupný v knihovně k prohlížení tak, aby na něj knihovníci*ce mohli*y pouze odkázat a čtenáři*ky si pak anonymně dohledají, co je zajímavé, bez nutnosti se konkrétně vyptávat. Seznam je rozdělen do výše zmíněných témat, takže dohledatelnost

¹⁴⁹ res-KMKP2; více o vytváření nových deskriptorů v jejich tezauru příloha B4.

¹⁵⁰ res-KMKP3

¹⁵¹ res-KMKP1, res-KMKP2

¹⁵² res-KMKP1

¹⁵³ Ke dni 28. 1. 2021 dle online katalogu čítá 211 knih.

LGBT+ literatury je snadná, knihy na policích jsou však promíchané v rámci celé Young sekce – což stále zaručuje anonymitu čtenáře*ky.¹⁵⁴

Respondentka také zmiňuje, že zpětně dodávají k LGBT+ knihám předmětové heslo „LGBT“ – přemýšleli o použití hesla *queer*, ale nakonec dali přednost heslu LGBT, které je inkluzivnější a podle kterého se mladí lidé více orientují. „*Je tam vše schované a v anotaci si [čtenář*ka] přečte, o čem kniha konkrétně je. Nejčastěji se stejně jedná o nějakou formu coming outu – jehož proces je podobný u různých identit a může být tedy zajímavý pro každého.*“¹⁵⁵

Tento proces doplňování předmětových hesel se však týká pouze oddělení pro mladé. Dotazovaná knihovnice se není jistá, jestli se tohoto doplňování ujmou také knihovníci*e zpracovávající literaturu pro dospělé.¹⁵⁶ K datu 28. 1. 2021 se v katalogu KT nachází 24 knih s heslem LGBT – všechny z oddělení pro mladé.

5.2.3 Spolupráce knihovny s LGBT+ komunitou a organizacemi

Výše popsaný progresivnější přístup Knihovny Trinec (vytvoření seznamu a doplňování hesel) vznikl na základě reakcí lidí v rámci setkání knižního klubu *#potkejknihu*, při kterém se v knihovně sejde přibližně pět lidí a povídají si o knihách. Respondentka vysvětluje, že většina aktivit je v jejich oddělení iniciována a organizována dobrovolníky*cemi: „*Jejich zástup se průběžně mění, a tedy i jejich většinové zájmy.*“

Dalším důležitým iniciátorem akcí je u nich spolupráce s dokumentárním festivalem *Jeden svět*, který otevírá debaty na různá sociální a jiná témata – spojená se zrovna promítaným filmem a současným zájmem dobrovolníků*ic. Ti*y uspořádali*y programy jako jsou například živé knihovny ve spolupráci s organizací Prague Pride (během které knihovna posílala své dobrovolníky*ce vypomáhat během Prague Pride festivalu a zástupci*kyně této organizace se zase přijeli*y zúčastnit místní živé knihovny). Knihovna se snažila nejprve zajistit „živé knihy“ z okolí – někoho, kdo by přišel promluvit o své zkušenosti. Nicméně, dotazovaná knihovnice zde zmiňuje nesnáze místních v mluvení před známými lidmi a problém vyoutování u mladých lidí. V rámci těchto LGBT+ akcí měli v knihovně také místo *Jsme fěr*, kde mohli návštěvníci*e podepsat petici za manželství pro všechny. Na dotaz ohledně političnosti takových akcí se vyjadřuje respondentka takto: „*...politika je téma o lidech, tedy do knihovny patří... Co ‚politické‘ ovšem bylo: Na zahájení projekcí Jednoho světa pokaždé zveme zástupitele místních*

¹⁵⁴ Res-KKT

¹⁵⁵ Res-KKT

¹⁵⁶ Res-KKT, rozhovor k datu 1. 10. 2020.

úřadů a na projekci polského LGBT+ filmu od Rafała Łysaka Bezpodmínečná láska zastupitelé nepřišli.“

Veškerá podobná iniciativa tedy pramení ze zájmů čtenářů*ek a dobrovolníků*ic. Pokud by se dobrovolníci*e rozhodli*y, že by rádi*y označili*y LGBT+ knihy nebo vyvěsili*y duhovou vlajku, knihovna by to nadšeně podpořila, říká dotazovaná knihovnice, avšak zdůrazňuje, že by v tom musel být prvotní zájem uživatelů*ek. Na samostatnou LGBT+ sekci, tzv. duhový koutek¹⁵⁷, nemají v knihovně dostatek místa a neradi by vyzdvihovali pouze jedno z mnoha témat, která je zajímají. Také by byla menší šance, že by si LGBT+ titul půjčil*a nějaký*a nesympatizující, neinformovaný*a čtenář*a. Nicméně, ve větších knihovnách by šlo, dle jejího názoru, o zajímavý experiment.¹⁵⁸

K otázce vizuálního označení bezpečného místa přistupují intersekcionalně¹⁵⁹ – mají již vylepenou nálepkou Hate Free Zone, která pro ně znamená, že se zde projevuje respekt ke každému člověku a že se knihovna snaží přibližovat lidské příběhy – ne tedy, že by čtenář*ka nemohl*a přijít a říct že nenávidí tuto knihu nebo toto téma.¹⁶⁰

Trochu jiný pohled MKP odpovídá odlišnostem ve velikosti obou sledovaných knihoven. Jako obecná městská knihovna nemohou mít, dle názoru dotazované knihovnice, speciálně zaměřené koutky, z důvodu místa by totiž nebyli schopni vyhovět všem. „*Je to taková trošku pozitivní diskriminace, bych řekla ... Jednu dobu jsme označovali knihy pro ženy a museli jsme od toho ustoupit, protože jsme byli právě napadeni, že je to trochu diskriminace, když jsme tam dávali takové ty románky a podobné věci ... Byli tedy čtenáři, kteří z toho byli nadšení a nyní jim to chybí. A byli čtenáři, kteří si strašně stěžovali. A přitom jsme měli zpracovanou literaturu jako romány pro ženy, taková ta spíš červená knihovna, a pak jsme měli literatura s ženskou tematikou, kde byla taková ta společensky aktuálnější, vážnější témata jako typu domácí násilí, žena v islámském prostředí a podobně,*“¹⁶¹ uvádí dotazovaná knihovnice. Dle jejího názoru by si self check stanice, instalované také pro zvýšení anonymity, odporovaly s vytvořením speciálních koutků. Naopak seznamy zveřejněné na webových stránkách knihovny jí připadají jako vhodný způsob zviditelnění této literatury, které zatím probíhá stejně jako propagace všech jiných tematických literatur – a to v rámci přednášek, kulturních akcí, autorských čtení nebo výstavek, kde výše zmínění*é lektori*ky doporučují zajímavou, aktuální četbu. Respondentka si nemyslí, že se jedná o politické téma – je to pouze jedno z témat, ke

¹⁵⁷ Viz kapitola 3.4.3.

¹⁵⁸ Res-KKT

¹⁵⁹ Viz kapitola 1.4.

¹⁶⁰ Res-KKT

¹⁶¹ Res-KMKP1

kterému knihovna poskytuje prostor a které zapadá do konceptu knihovny jako komunitního centra. Autorka nicméně nebyla schopná na webových stránkách MKP (v archivu jejich aktualit) nalézt jedinou akci, která by se věnovala LGBT+ tématu (promítání pár filmů s LGBT+ tematikou v kině MKP nepočítaje).

Jedním z návrhu konkrétní akce jsou *Drag queens čtou dětem*,¹⁶² tedy čtení dětské literatury drag queens v knihovnách. K tomu se dotazovaná knihovnice vyjadřuje takto:

„Může se to nabídnout, ale otázka je, jak by se tvářili rodiče těch dětí. Protože ta společnost je názorově diametrálně rozdílná. Jsou rodiče, kteří by do knihovny nikdy nepřišli a byli by rodiče, kteří by byli nadšení a uvítali to ... Záleželo by kde a kdy by to probíhalo. Kdyby to bylo součástí nějaké akce jako Prague Pride, tak si to dokážu představit ... Tam je problém ten, že pokud do knihovny přijde čtenář, který neví vůbec o co se jedná a uvidí tam tuto akci, nebo mámy s malým dítětem, tak budou z toho vykulení. Tady je důležité, aby lidé, kteří na to přijdou, něco o tom věděli a aby to bylo příslušně vykomunikované. Já si myslím, že ledasco se dá, ale musí to být uvedeno do širšího kontextu, musí ten člověk o tom něco vědět ... Kdyby byla komunitní akce na téma LGBT komunity, v rámci toho by tam byly přednášky a všechno a mimo jiné tam byla taky drag queens čtou dětem, tak proč by ne? ... Kdyby to bylo vytržené z kontextu, tak tam můžeme narazit na problém a setká se to s nepochopením.“¹⁶³

Se zviditelněním bezpečného místa pro LGBT+ komunitu nesouhlasí, protože jsou bezpečným místem pro všechny.

5.2.4 Školení knihovníků*ic

Se školením knihovníků o LGBT+ tématu souhlasí obě dotazované knihovnice MKP a KT. Knihovnice z MKP by viděla přínos v jistotě důvěryhodného zdroje – věří, že může být problém v tom, že někteří*é knihovníci*e znají toto téma pouze z médií a internetu, kde může být pravda trochu posunutá. Školení by pořádali v rámci komunitních akcí – stejně jako v minulosti pořádali jiná školení s tématem tělesných handicapů nebo jiných národnostních skupin.¹⁶⁴

Knihovnice KT k návrhu školení o LGBT+ tématu měla dvě poznámky. Zaprvé si myslí, že by se na takové školení nejspíše přihlásili*y jen ti*y, kteří*ré už mají nějaké povědomí a zájem o tuto problematiku a většinová část by to možná odmítla. A dále, že by bylo účelné toto

¹⁶² Nápad spolku Prague Pride, viz kapitola 3.4.5.

¹⁶³ Res-KMKP1

¹⁶⁴ Res-KMKP1

téma zahrnout v rámci nějakého širěji pojatého školení o sociálních problémech, aby nenastala situace, při níž by se knihovníci*e u řešení takového kontroverzního tématu pohádali*y.¹⁶⁵

Během výše zmíněného mystery shoppingu v MKP bylo sledováno, jaká je reakce knihovníků*ic na dotaz o LGBT+ literatuře a jestli byli*y schopni*é aktérovi, který dotaz pokládal, nalézt potřebné zdroje. První část (A) vyplněného formuláře¹⁶⁶ se věnovala chování knihovníků*ic – na škále od jedné (pozitivní přístup) do pěti (negativní přístup) byla udělena celková známka 1,29 (v průměru, zaokrouhleno). Druhá část (B) hodnotila obeznámenost s tématem a úspěšnost rozhovoru. Zde byly vyplňovány individuální otázky (viz příloha E1, E2), které naznačují neznalost LGBT+ pojmu a tématu a neznalost LGBT+ literatury. Po společném prohledávání katalogu byly aktérovi nabídnuty dvě knihy (*Michael Cunningham: Tělo a krev* a *Jan Folný: Buzičci*). Celkově strávil v knihovně deset minut a spokojenost s nalezenými zdroji hodnotí známkou tři (na škále od jedné do pěti). Do knihovny by se vrátit chtěl. V dodatkové otázce popisuje aktér setkání takto:

„Paní byla nejprve mírně překvapená, ale snažila se zachovat klid; byla milá a nápomocná. Nejprve vypadala, že vůbec netuší, o co jde; později spíše, že je pro ni LGBT+ něco ‚exotického‘ – neobvyklého a zajímavého. Zpočátku byla trochu zmatená, ale pak mi navrhla Cunninghama; prý je on sám ‚tako orientovaný‘ a všechny jeho knihy tuto tematiku obsahují. Když jsem se zeptal na české zdroje, nebyla si jistá, jestli vůbec něco takového existuje, ale poté přeci něco našla. Když jsem se ptal, o čem nabídnuté knihy jsou, nevěděla, ale ukázala mi, že si mohu přečíst anotace, v které když našla slovo ‚gay,‘ hodila na mě vítězoslavný výraz. Celé setkání bylo trochu rozpačité, ale vlastně příjemné a roztomilé.“

Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o pilotní průzkum (aktér prováděl pouze jeden průzkum v ústřední knihovně MKP), nejedná se o reprezentativní vzorek a nelze z něj vyvodit obecné závěry. Dá se však předpokládat, že školení týkající se tématu LGBT+ a s ním související literatury by knihovníkům*cím prospělo.

5.2.5 Vyhodnocení a závěr

Pohled ze strany knihovny na LGBT+ komunitu a literaturu byl sledován rozhovory a e-mailovou konverzací s knihovníky*cemi MKP a knihovnicí oddělení pro mladé KT.

Obě zkoumané knihovny jsou knihovny městské, avšak jinak těžko srovnatelné – pro svou velikost a místo, kde se nachází. Nicméně, lze na nich ukázat přístupy velké i menší knihovny. Názory dotazovaných knihovníků*ic se shodují v tom, že knihovna je komunitní

¹⁶⁵ Res-KKT

¹⁶⁶ Viz příloha E2, E2.

centrum, které je otevřené všem a snaží se být bezpečným místem pro všechny menšiny. Souhlasí také s potencionálním školením pro knihovníky*ce o LGBT+ kultuře a literatuře. Nemyslí si, že by LGBT+ bylo téma, které do knihovny nepatří, ať už se jedná o politické téma nebo ne. Důležitý je podle nich ale kontext, ve kterém je toto téma v knihovně probíráno.

Jejich ostatní názory se rozcházejí především z důvodu odlišných možností obou knihoven. Tam, kde si může menší knihovna dovolit individuálnější přístup (jako doplňování hesla LGBT k jednotlivým titulům) nemá větší knihovna kapacitu. Jedním z dalších příkladů je nakupování LGBT+ literatury. Vzhledem k tomu, že je v KT jedinečná spolupráce s dobrovolníky*ce, kteří*re udávají směr akcí knihovny (převážně oddělení pro mladé), vytváří se tak mezi čtenáři*kami a knihovníky*ce užití komunikace. Přestože tedy obě knihovny nakupují LGBT+ literaturu stejně jako literaturu jiných témat, KT na popud ze strany čtenářů*ek nakoupila více knih s touto tematikou, které ještě neměli ve fondu. Naopak v MKP se bude jednat spíše o individuální tituly, které v rámci deziderat požadují jednotliví*é čtenáři*ky.

Pro lepší nalezení LGBT+ literatury v oddělení pro mladé KT zvolili metodu vytištěného seznamu – podobně by v MKP viděli možnost online sdíleného seznamu doporučené literatury. Tímto způsobem se čtenáři*ky snadno dostanou ke knihám, co je zajímají bez nutnosti měnit uspořádání knihovny, bez dalšího časového úsilí knihovníků*ic aktualizovat záznamy a beze ztráty anonymity.

Přestože alespoň v KT dochází ke komunikaci s LGBT+ komunitou, nejsou v případě ani jedné knihovny zjišťovány potřeby této komunity. Na příkladě, který uvádí akvizitérka MKP, kdy došlo k nakoupení většího počtu publikace s LGBT+ tématem, která nakonec nebyla čtenáři využita, je patrné, že iniciativa, kterou knihovna měla, nebyla založena na popud LGBT+ komunity a neodpovídala tak jejím potřebám.

Z odpovědí knihovníků*ic MKP je také rozeznatelná nejednotnost názorů nebo i povědomí o zpracovávání (věcném popise) této a jiné literatury, což může také přispívat k neochotě nebo neschopnosti postupy věcného popisu upravovat.

5.3 Analýza fondů

5.3.1 Použité metody

Další oblastí zkoumání byly knihovní fondy. Byla provedena analýza fondů šesti vybraných českých veřejných knihoven: Městské knihovny v Praze, Krajské knihovny Vysočiny (KKV), Knihovny města Olomouce (KMOL), Knihovny Petra Bezruče v Opavě, p.o. (KPBO), Městské knihovny Havířov (MKH) a Knihovny Třinec (KT). Městská knihovna

v Praze byla zvolena jako případová knihovna (viz kapitola 5.1). Knihovny KKV, KMOL, KPBO a MKH byly zvoleny náhodně jako knihovny krajské, regionální (okresní) a městské. Knihovna Třinec byla zvolena dodatečně, jako knihovna městská s progresivním přístupem k moderním trendům, a také, aby byl analýzou jejího fondu doplněn a podložen rozhovor s místní knihovnicí.

Analýza probíhala v období od ledna do září 2020 na základě předem vytvořeného kontrolního seznamu. Seznam byl inspirován zahraničními výzkumy s ohledem na český kontext (viz kapitola 2.2.1). Bylo vybráno 100 titulů dle následujících kritérií: (1) výherní tituly Lambda Literary Awards v letech 2010-2019, které vyšly v českém překladu; (2) výherní tituly Lambda Literary Awards v letech 2010-2019, v původním jazykovém provedení (anglicky), které má ve fondu Národní knihovna ČR; (3) výherní tituly Stonewall Book Award v letech 2010-2019, které vyšly v českém překladu; (4) výherní tituly Stonewall Book Award v letech 2010-2019, v původním jazykovém provedení (anglicky), které má ve fondu Národní knihovna ČR; (5) tituly, které byly zmíněny v rozhovorech s LGBT+ komunitou; (6) tituly získané rešerší v českých queer knihovnách (Centrum pro queer paměť, Queer knihovna, Knihovna Gender Studies) dotazem obsahujícím relevantní hesla z národních autorit a současně používané termíny,¹⁶⁷ časově omezené na roky vydání 2010-2020, a které současně mají v Československé bibliografické databázi (cbdb.cz) nebo na stránce Databazeknih.cz minimální hodnocení 70 procent (tituly, u kterých nebyla zjištěna příbuznost k LGBT+ tématu, byly vynechány); (7) tituly pojednávající o české LGBT+ historii; (8) tituly v češtině, získané rešerší v NKČR dotazem obsahujícím relevantní hesla z národních autorit a současně používané termíny, časově omezené na roky vydání 2010-2019, a které současně mají v Československé bibliografické databázi (cbdb.cz) nebo na stránce Databazeknih.cz minimální hodnocení 70 procent; (9) tituly se specifickými tématy související s LGBT+ (intersexualita, transsexualita, pedagogická, odborná, senioři*ky); (10) tituly vybrány metodou sněhové koule při tvorbě seznamu.

V příloze F1 je k nahlédnutí celý vytvořený kontrolní seznam. Tento seznam obsahuje také výše zmíněných 15 knih v anglickém jazyce (dle kritérií 2 a 4), které se však nevyskytovaly v žádných knihovnách a byly proto z celkové analýzy vyloučeny. Upravený seznam a celkovou analýzu lze vidět v příloze F2.

¹⁶⁷ Národní autority a jejich hesla vztahující se k LGBT+ tématu – viz kapitola 5.3.2. Zde byla použita hesla: gayové, lesbické ženy, lesbismus, homoparentalita, homosexualita, homofobie, polygamie, bisexualita, sexuální identita, sexuální menšiny, transsexualita, registrované partnerství, intersexualita – doplněná o současně používané termíny: transgender, pansexualita, demisexualita, asexualita a queer.

U každé knihovny se sledovalo, jestli titul obsahuje (bez ohledu na vydání a počet svazků; zahrnuty byly také e-knihy), jaká předmětová hesla, popřípadě deskriptory, u daného titulu používají v daných polích věcného popisu a jaká se čtenář*ka může dočíst v anotaci. Výsledky tedy ukazují, jaké procento z daného seznamu knihovny obsahují, kolik z nich je označeno některým z relevantních hesel, jaké to jsou, kolik takových hesel titul obsahuje, jaká hesla se používají nejčastěji a jak se zpracování jednotlivých titulů liší ve vybraných knihovnách (tabulku výsledků viz přílohy F2 a F3).

Smyslem této analýzy je tedy zhodnotit fondy výše zmíněných knihoven a vyhledatelnost LGBT+ titulů v jednotlivých katalozích. Proto se tedy ve vyhodnocení vyhledatelnosti nerozlišuje mezi LGBT+ pojmem zmíněným v anotaci, v poli věcného popisu (v MARC21 polích 6XX), nebo termínech přiřazených z vlastních tezurů nebo obsahových charakteristik¹⁶⁸. Dále se do analýzy nezapočítávaly stejné termíny uvedeny jak v anotaci, tak v polích pro věcný popis – takový termín je pak počítán pouze jednou.

Důležité pro tuto práci je, jestli je kniha pod daným heslem vyhledatelná a jestli se knihovna snaží tuto vyhledatelnost usnadnit – proto jsou u tabulek výsledků jednotlivých knihoven (příloha F3) uvedeny následující údaje: kolik knih ze seznamu fond obsahuje a z tohoto počtu pak (jednotkově a procentuálně) – kolik knih neobsahuje žádné vyhledatelné LGBT+ klíčové slovo, kolik obsahuje právě 1 vyhledatelné LGBT+ klíčové slovo a kolik obsahuje 2 a více vyhledatelných LGBT+ klíčových slov.¹⁶⁹

5.3.2 Národní autority a předmětová hesla

Národní autority (NA) obsahují následující hesla odpovídající LGBT+ tématu: gayové, lesbické ženy, lesbismus, homosexualita, bisexualita, sexuální identita, sexuální menšiny, transsexualita, transvestitismus, intersexualita, polygamie, registrované partnerství, homoparentalita a homofobie. Analýza fondu knihoven ukázala, že knihy z kontrolního seznamu byly zpracovány s užitím těchto hesel. Pro přehlednost byly rozřazeny do následujících kategorií: gayové (také zahrnuje: gay tematika), lesbické ženy (také: lesbismus, lesbická láska), homosexualita (také: homosexuálové, homofobie), bisexualita (také: bisexuálové), trans* (také: transsexualismus, transsexuálové, transgender), intersexualita (také: intersexuálové, hermafroditismus), sexuální menšiny, sexuální identita (také: sexuální orientace), registrované partnerství, transvestitismus (také: transvestité), polygamie a

¹⁶⁸ Viz Městská knihovna v Praze (2010).

¹⁶⁹ Zde se také vychází ze seznamu bez výše zmíněných 15 anglických knih.

homoparentalita. Dále k nim byly přiřazeny novější termíny (ne NA), které se občas vyskytovaly v anotacích: asexualita, queer a lgbt¹⁷⁰.

Nejvíce bylo využíváno termínu *homosexualita* (37x v MKP), *lesbické ženy* (11x v MKP) nebo *trans** (11x v MKP). Naopak téměř nepoužívané byly termíny *bisexualita*, *homoparentalita*, *registrované partnerství*, *polygamie*, *transvestitismus* nebo *sexuální menšiny*, které v žádné knihovně nebyly zmíněny více než dvakrát¹⁷¹ - viz tabulka 1.

Tabulka 1							
Vyhledávaná hesla v NKČR a queer knihovnách:	Kolikrát se vyskytuje v knihovnách (z check-listu)						
	MKP	KMOL	KKV	KPBO	MKH	KT	celkem
gayové	7	9	9	6	4	9	44
lesbické ženy	11	5	6	7	4	6	39
homosexualita	37	21	19	19	15	17	128
bisexualita	2	1	2	1	0	1	7
trans*	11	6	8	7	6	4	42
intersexualita	2	2	4	1	1	0	10
sexuální menšiny	2	0	1	0	0	0	3
sexuální identita	7	7	10	4	4	4	36
registrované partnerství	0	1	1	0	1	1	4
transvestitismus	1	0	0	1	1	0	3
polygamie	1	1	2	1	1	1	7
homoparentalita	2	0	1	0	0	0	3
asexualita	1	1	1	1	1	0	5
queer	4	0	1	0	0	0	5
lgbt	0	0	0	1	0	0	1
CELKEM	88	54	65	49	38	43	
pansexualita	0	0	0	0	0	0	0
demisexualita	0	0	0	0	0	0	0

5.3.3 Vyhodnocení a výsledky analýzy

Městská knihovna v Praze, jako největší ze sledovaných knihoven, obsahovala nejvíce knih ze seznamu – 79 knih (92,9 procent). Vyšší počet měla také Krajská knihovna Vysočiny (73 knih – 85,9 procent) a Knihovna města Olomouce (56 knih – 65,9 procent). Zbývající knihovny na tom byly přibližně podobně (KPBO 44 knih – 51,8 procent; MKH 45 knih – 52,9 procent; KT 44 knih – 51,8 procent). Všechny knihovny tedy obsahovaly minimálně polovinu knih ze seznamu, podstatnější zastoupení (přes 80 procent) však bylo viditelné jen u dvou

¹⁷⁰ Viz příloha F2. Hledány byly také termíny pansexualita a demisexualita, ty se však v analýze nikde nevyskytly.

¹⁷¹ Viz příloha F2.

knihoven – MKP a KKV, což je možná důsledkem toho, že jsou to knihovny s právem regionálního povinného výtisku.¹⁷²

Nejvíce LGBT+ hesel používala MKP a KPBO – u kterých odpovídal počet 1,11 LGBT+ hesla na knihu. U ostatních knihoven se tento koeficient q (počtu hesel na 1 knihu) dostal pod hranici jednoho hesla na jednu knihu – od 0,84 po 0,98¹⁷³. Jak již bylo vysvětleno výše, bylo pro tuto práci důležité rozlišit kolik knih má alespoň jedno LGBT+ heslo a v kolika případech se knihovny snažily usnadnit vyhledávání přidáním dalších relevantních hesel (přehledně v tabulkách přílohy F3). Jak odpovídá koeficientu q, nejméně knih bez žádného LGBT+ hesla měla MKP - 35,4 procent, 34,2 procent knih mělo právě jedno heslo a u 30,4 procent¹⁷⁴ bylo dvě a více LGBT+ hesel (viz tabulka 2).

Nejhůře vyhledatelné pak byly fondy KKV, MKH a KT, kde přes 40 procent knih nemělo přiřazené žádné LGBT+ heslo. Jsou však vidět rozdíly mezi počty knih s jedním heslem a s více než jedním heslem: zatímco KKV mělo 34,2 procent knih označeno právě jedním heslem a 20,5 procent více než jedním heslem, v MKH se tato čísla lišila více – 44,4 procent (jedno heslo) a 15,6 (dvě a více hesel).

Roli zde hraje samozřejmě to, nakolik knihovny přebírají záznamy z jiných knihoven – což se od začátku projektu CENTRAL také mohlo změnit. Zahrnout tento údaj do analýzy však nebylo v možnostech této práce.

Tabulka 2	MKP	%
celkový počet knih v check-listu	85	100
vlastní	79	92,9
neobsahuje žádné vyhledatelné LGBT+ klíčové slovo	28	35,4
obsahuje právě 1 vyhledatelné LGBT+ klíčové slovo (v anotaci nebo jako věcné heslo NA nebo vlastního tezauru)	27	34,2
obsahuje 2 a více vyhledatelných LGBT+ klíčových slov (v anotaci nebo jako věcné heslo NA nebo vlastního tezauru)	24	30,4

¹⁷² Pro představu jsou pod tabulkou umístěna čísla – velikosti populace v daném městě a přibližná velikost fondu (viz příloha F2) – pro hlubší analýzu by nicméně bylo zapotřebí získat odpovídající údaje ze všech knihoven. Uvedená čísla jsou totiž sesbírána většinou z webových stránek knihoven (pokud zde byla uvedena), z online katalogu (kde byl občas uveden počet prohledávaných titulů, a kde nemusí být nutně zahrnut celý fond) a v případě MKH se velikost fondu nepodařilo zjistit vůbec.

¹⁷³ Viz příloha F2.

¹⁷⁴ Tato procenta se počítala z počtu knih, které knihovna vlastnila (tedy 79).

5.4 Závěr výzkumné části a shrnutí výsledků případové studie

MKP a KT

Přestože dotazovaní*é z MKP říkají, že LGBT+ je pouze jedno z témat, kterému se věnují, ani jeden*a z dotazovaných (v rozhovorech s knihovníky*cemi nebo LGBT+ komunitou) nezmínil*a nějakou LGBT+ akci, kterou by knihovna pořádala a na webových stránkách nebylo v archivu akcí kromě promítání filmů v místním kině také nic k nalezení.

Vzhledem k povinnému výtisku, který knihovna dostává, a k projektu CENTRAL, kvůli kterému mají ambici katalogizovat co nejvíce beletrie vycházející v ČR, není nejspíš zapotřebí, aby knihovna zvlášť strategicky nakupovala LGBT+ literaturu – analýza jejich fondu ukázala, že vlastní 92,9 procent knih z kontrolního seznamu. LGBT+ knihy tedy v knihovně opravdu dostupné jsou – dle odpovědí respondentů*ek LGBT+ komunity je však zřejmé, že mají problém s jejím nalezením. Přestože tedy MKP dopadla ze sledovaných knihoven nejlépe také v druhé části analýzy, která sledovala kolik LGBT+ hesel záznamy obsahují – není to pro LGBT+ komunitu dostatečné. Dá se proto předpokládat vysvětlení, že uživatelé*ky nejsou dobře obeznámeni*y s předměťovými hesly a neumí tedy v katalozích knihoven dobře vyhledávat – a současně, že jsou předmětová hesla pro uživatele*ky neintuitivní a zastaralá.¹⁷⁵

Jako užitečné se knihovníkům*cím MKP zdá, stejně jako dotazovaným lidem z LGBT+ komunity, sjednotit všechny relevantní termíny pod jeden zastřešující pojem – nejčastěji se tedy shodovali*y na zkratce LGBT, která je mezinárodně nejpoužívanější a nemá k sobě historicky přiřazeny nějaké negativní konotace jako například pojem „queer.“ Pro knihovníka pracujícího s tezaurem MKP by vytvoření takového nadřazeného hesla a připojení všech záznamů, kde se relevantní LGBT+ hesla vyskytují, nebyl velký problém.

Dotazovaní*é knihovníci*e odmítají vytváření duhového koutku – ať už z důvodu „pozitivní diskriminace“ jedné minority nebo tématu, tak z důvodu nedostatku místa. Také LGBT+ komunita k tomu nezaujala jednoznačný názor. Proto se jako lepší východisko zdá vytváření online seznamů doporučené LGBT+ literatury. Takto se zájemci*kyně o toto téma mohou anonymně a bezpečně dozvědět, jaké knihy vycházejí a co knihovna doporučuje. Také by to napomohlo vyhledávání této literatury. Možnosti webových stránek jsou v tomto mnohem lépe uzpůsobeny než fyzické prostory knihovny.

¹⁷⁵ K podobným závěrům došla také studie Lupien (2007, 139–140), tedy že knihy ve fondu existují, ale chybí dostatečná podpora této „GLBT“ literatury. Dále se zde upozorňuje na důležitost aktuálnosti těchto knih. Později vydaná studie Williams a Deyoe (2015) se také zaměřuje na vysokoškolské knihovny, konkrétněji ale na „LGBTQ“ materiály pro budoucí učitele*ky – tedy na LGBT+ literaturu pro děti a mládež. Protože dochází k závěru, že většina sledovaných knihoven nemá dostatečně zásobený fond, poskytuje také návod pro knihovny s různými požadavky na rozsah či půjčovnost této literatury, jak tuto literaturu získávat (viz 2015, 67–70).

Knihovna Třinec, na druhou stranu, dokázala tento způsob uplatnit také pro zlepšení vyhledávání knih přímo na regálech. Tento seznam totiž vytiskla a přiřadila k seznamům s literaturou jiných sociálních témat, které mají čtenáři*ky v knihovně k dispozici k nahlédnutí – tento seznam je tedy také dostupný pro ty, kteří*é nemají přístup k internetu nebo by je nenapadlo stránky knihovny sledovat, čtenáři*ky si uchovávají potřebnou anonymitu a knihy jsou stále zařazeny mezi ostatní literaturu.

Na příkladu KT jako menší knihovny je také vidět rozdíl v možnostech zpracování knih. Analýza jejich fondu ukazuje, že přiřazení LGBT+ hesel odpovídá průměru 0,98 koeficientu počtu hesel na jednu knihu u sledovaných knihoven. Nicméně, knihovna zpětně dodává heslo „LGBT“ knihám v oddělení pro mladé – to ukazuje spíše na iniciativu jednotlivých knihovníků*ic, než na nějaký strategický cíl celé knihovny zlepšit vyhledatelnost této literatury.

6. Jak lépe poskytovat služby LGBT+ komunitě; témata k diskuzi

Během psaní této práce vyvstala některá témata, ke kterým se zatím nebyl prostor vyjádřit. Tato kapitola tedy kromě návrhů, jak poskytovat lepší a cílenější služby LGBT+ komunitě, bude také nabízet témata k diskuzi, vycházející z dat získaných v průběhu tohoto výzkumu a vztahovat je bude na informace zjištěné z literatury k tomuto tématu.

6.1 Pocit bezpečí v knihovnách

Z odpovědí respondentů*ek LGBT+ komunity nezazněla žádná negativní zkušenost s knihovnicemi – co se však týká negativních zkušeností s knihovnou obecně – zde lze zahrnout jejich neschopnost vyhledat LGBT+ literaturu, neexistenci LGBT+ akcí a neznalost knihovniců*ic v oblasti LGBT+, které ukazují, že knihovny s LGBT+ organizacemi a spolky nespolupracují k pochopení a uspokojování informačních potřeb této komunity¹⁷⁶.

Odpovědi v dotaznících nicméně naznačují, přestože nemají žádnou negativní zkušenost, že se uživatelé*ky necítí v knihovně dostatečně bezpečně na to, aby se knihovniců*ic ve službách ptali*y na dotazy ohledně LGBT+ literatury. Necítí se příjemně žádat knihovniců*ce o pomoc, půjčovat si tuto literaturu a nedůvěřují jim – bojí se, že by to vedlo k odhalení.

Právě těmto pocitům by mohla knihovna napomoci viditelnými prvky „podpory.“ At' už výše zmíněnými „safe space“ a „hate free“ nálepkami nebo duhovými vlajkami. Dle respondentů*ek by však měly tyto symboly mít nějakou váhu – knihovny by měly poskytovat akce cílené pro tuto komunitu, měly by školit své zaměstnance*kyně a mělo by se tak dít v rámci nějaké strategie zabudované v cílech knihovny, nejen nahodile.

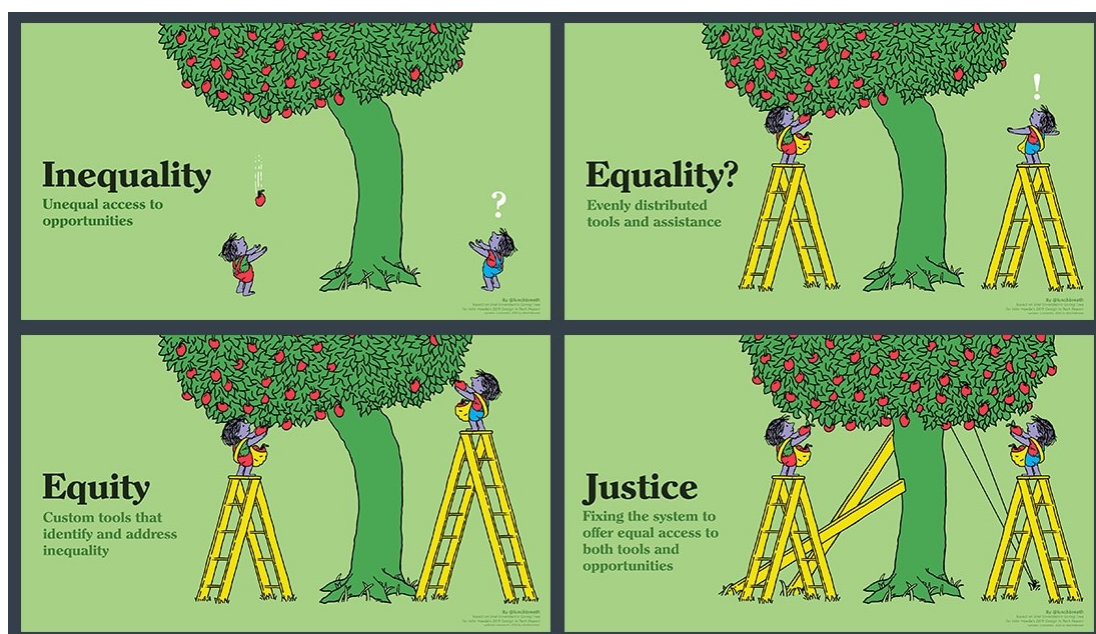
S tím souvisí také další téma, tedy jestli by vše výše zmíněné knihovna měla nabízet, nebo jestli je LGBT+ téma politické, ke kterému by měla knihovna zachovávat neutrální a nezúčastněný postoj.

6.2 Neutralita knihoven

Přestože se stále předpokládá, že je knihovna neutrálním místem pro všechny, nemělo by tomu tak být. Jak tvrdí Winkelstein (při zaměření na LGBT+ mladé lidi bez domova; 2019), knihovny sice tvrdí, že ke všem přistupují stejně a že jsou otevřeny všem, to ale neznamená, že jsou *přístupny* všem – měly by se u každého jednotlivce snažit pochopit jeho specifické

¹⁷⁶ S výjimkou KT, která své akce ponechává v rukou dobrovolníků*ic a v rámci festivalu *Jeden svět* měla možnost se tomuto tématu trochu více věnovat a spolupracovat se spolkem Prague Pride. Nicméně, ani zde se nejedná o strategické cíle celé knihovny, nýbrž jen jejich oddělení pro mladé.

informační potřeby a snažit se je uspokojit (2019, 213). Každý totiž má informační potřeby jiné a chovat se ke každému stejně pak tedy vede k nerovnostem. Zachovávání neutrality je zachovávání normality – což v současném společenském kontextu znamená hetero- a cisnormativitu (Vincent 2019, 284–385). Je třeba se také ozvat vůči opresi, která je vytvářena vyloučením a mlčením – například je tedy nutné upozorňovat na existenci trans* lidí, popularizovat tabuizovaná témata (Austin 2019, 193), a nespoléhat se jen na zavedené praktiky, protože ty diskriminovaly LGBT+ lidi v minulosti (Ewing a LGBTQ Center of Durham 2019, 227). Jak dobře ilustruje známý obrázek sousedů*ek u vychýleného stromu (Obrázek 1), chovat se ke všem stejně není ještě znak rovnosti. Pro cílovou spravedlnost je nutné změnit celý systém.

Obrázek 1: nerovnost, rovnost?, spravedlivost, spravedlnost (Great Education 2021)

Mehra (2019, 36–37) upozorňuje také na nedostatek pochopení knihovny pro nutnost advokacie těchto minorit, které jsou tvořeny daňovými poplatníky*cemi a také z jejich daní je knihovna dotována. To nejspíše pramení také z definice advokacie ALA – která je založena na advokacii knihovny jako instituce a jejích zájmů (oproti advokacie konané knihovnou v zájmech společenských minorit).

6.3 Školení pro knihovníky*ce

Pro zlepšení služeb je nejprve klíčové, aby byli knihovníci*e zaškoleni*y. Dle dotazníkového šetření Šabatové (2019, 33) si 77 procent respondentů*ek¹⁷⁷ myslí, že by se LGBT+ lidem žilo lépe, kdyby docházelo ke „školení a vzdělávání lidí pracujících ve veřejném

¹⁷⁷ Ze 1981 respondentů*ek LGBT+ komunity,

sektoru.“ Toto školení by je mělo uvést do historického kontextu i aktuální situace LGBT+ minority, mělo by jim pomoci porozumět informačním potřebám této komunity a mělo by jim dát slovník, se kterým budou moci beze strachu pracovat – ať už v oblasti zpracování fondu nebo při komunikaci s uživateli*kami knihovny.

Školení k LGBT+ tématu by mělo dle Kadlecové et al. (2020, 91–92) obsahovat zejména: „základní terminologii; základní statistiky a demografické údaje; LGBT historii a tradice, zvyklosti, symboly; téma coming outu; oblast diskriminace LGBT osob a komunit; oblast legislativy a sociální politiky zaměřené na LGBT osoby; praktické aplikace z oblasti sociálních věd; mapu LGBT organizací a místní i národní působnosti; aktuální dění z oblasti LGBT.“

Mehra (2019, 33) píše: „Aby mohli knihovníci*e a informační pracovníci*e sloužit jako hybná síla sociální spravedlnosti, je důležité, aby nyní kriticky posoudili*y své současné znalosti, standardy, politiky a postupy ... Je také vhodné, aby kriticky napravili*y všechny aspekty práce s informacemi – jejich vytváření, organizaci, management, šíření a vzdělávací odezvy, služby a produkty, aby zjistili*y, jaké aspekty ‚LGBT+‘ byly vynechány v důsledku těchto nefunkčních aspektů hegemonické globální kultury [společenské zvyky, náboženské hodnoty a/nebo sociokulturní a sociopolitické faktory spojené s udržováním heteronormativity jako všeobjímajícího lidského předpokladu].“

Dále také upozorňuje na nutnost knihovny vyvážit nedostatek informačních zdrojů reprezentující ty části LGBT+ komunity, které nejsou zastoupeny v masových médiích – jak už bylo tedy zmíněno výše, důležitý je intersekcionalní přístup a nestačí, aby knihovny nabízely tituly, které současně vycházejí, ale knihovníci*e musí také zhodnotit, jestli tyto knihy odpovídají situaci v celé společnosti, a nejen v jejich privilegovaných částech. (Mehra 2019, 35)

V českém kontextu je pak otázkou, kdo by toto školení vytvářel a financoval. Jasně je, že by mělo pramenit ze znalostí LGBT+ organizací a spolků a mělo by být zaštitěné nějakou knihovnickou institucí (jako například NKČR a Knihovnickým institutem), aby to pro knihovny a její zaměstnance*kyně nepostrádalo důvěryhodnost a společenskou nutnost. Touto institucionální cestou by se také mohly snadněji získat dotace například přes VISK¹⁷⁸ 2, věnující se mimoškolnímu vzdělávání knihovníků*ic.

¹⁷⁸ Veřejné informační služby knihoven

6.4 Zpracování a vyhledatelnost LGBT+ literatury

Dalším důležitým faktorem pro zlepšení služeb je zajistit intuitivní vyhledatelnost LGBT+ literatury, která je založená na takovém věcném popisu, který odpovídá aktuální skutečnosti této komunity, také s ohledem na její méně zastoupené skupiny (LGBT+ senioři*ky, trans* a intersexuální lidé, asexuálové*ky aj.). „*Naléhavost je klíčová, protože většina současných formálních organizačních systémů a vývoj našich profesionálních informačních zdrojů jsou strukturovány a založeny na velmi základních a omezených formalizovaných LGBTQ+ terminologiích a slovnících,*¹⁷⁹“ jak říká Mehra (2019, 35–36).

Dle Ewinga a LGBTQ Center of Durham (2019, 233), je podstatné zlepšovat pocit bezpečí nejen vytvářením pestrého fondu a existencí LGBT+ literatury, ale také jejím inkluzivním zpracováním a tematickým zařazením. Zde se nabízí otázka, jak upozornil jeden z respondentů¹⁸⁰, jestli by se měl zaujmout etický nebo émický přístup při zpracování této literatury – tedy jestli by knihovníci*e měli*y využívat termíny používané LGBT+ komunitou (émický přístup) anebo termíny používané většinovou společností – a tedy i knihovníky*cemi (etický přístup; Nekvapil 2017).

Pro vyhledatelnost by bylo účelné vytvoření výše zmíněných seznamů (viz kapitola 5.4) anebo vytvoření duhového koutku. Na oddělenou sekci LGBT+ literatury však nemají nejednoznačný názor jen knihovny, ale také LGBT+ komunita, proto je důležité s jejími spolky a organizacemi komunikovat a spolupracovat, a nevytvářet služby, které nakonec nebudou přijaty ani touto komunitou (Víncent 2019, 284; Alexander a Miselis 2007, 44).

Způsob akvizice také může ovlivňovat další zpracování literatury. U povinných výtisků knihovníci*e nemusí tušit, že se jedná o LGBT+ publikace, naopak u nákupů může LGBT+ hledisko působit jako jeden z důvodů ke koupi. Akvizitěři*ky, kteří tuto LGBT+ publikaci schválně nakoupili*y, by mohli*y upozorňovat pracovníky*ce oddělení katalogizace, že se jedná o LGBT+ titul. Co se týká nového projektu MKP na zpracování beletrie (CENTRAL) – nezdá se být tento způsob, vzhledem k velkému množství knih, které musí být denně zpracovány, jako reálný. Nicméně, pokud se díky tomuto projektu zvýšila stahovanost záznamů z MKP jinými knihovnami, tak by záznamy s relevantními LGBT+ hesly nejspíše ocenili*y LGBT+ uživatelé*ky po celé ČR.

¹⁷⁹ Příklad vytvoření nové klasifikace specifické pro a inkluzivní v LGBT+ tématice viz Ewing a LGBTQ Center of Durham (2019).

¹⁸⁰ Res-KQK1

6.5 Návrhy ke zlepšení služeb pro LGBT+ uživatele*ky

Donna Braquet (2019, 58) uvádí pět kroků k institucionální podpoře LGBT+ uživatelů*ek a komunit:

- (1) *Vytvořte místa, která jsou funkční, přívětivá a zastupují LGBTQ+ lidi.*¹⁸¹
- (2) *Vytvářejte sbírky, které znázorňují rozmanitost a životní zkušenosti LGBTQ+ komunity.*
- (3) *Vytvářejte služby a programy, které cílí na minority uvnitř LGBTQ+ komunit ... [lidé minoritní etnicity, trans* lidé, lidé s handicapem atd.].*
- (4) *Školte své zaměstnance*kyně, aby efektivně a s respektem sloužili*ly LGBTQ+ uživatelům*kám.*
- (5) *Pamatujte, že jde o to, jaký dopad vaše knihovna má, ne o její úmysly (tedy, dobré úmysly nezmírňují negativní dopad na jednotlivce nebo komunitu).*

Je podstatné si také uvědomit, že z vylepšení služeb by netěžili jen LGBT+ jedinci, ale také jejich blízcí*ké – rodina, přátelé, partneri*ky nebo jejich podporovatelé*ky, duchovní, učitelé*ky a všechny profese pracující s veřejností (Alexander a Miselis 2007, 44).

Jedna knihovna ve výše zmíněné studii Goldthorp (2007, 237), ze které částečně vycházel výzkum této práce, uvádí návrhy pro budoucí vývoj služeb:

- (1) *Budování povědomí o LGBT+ titulech ve fondu.*
- (2) *Propagovat Loud & Proud a Big Gay Read [místní LGBT+ akce].*
- (3) *Vytváření knižních seznamů a odkazů na jejich webových stránkách.*
- (4) *Používání tiskových zpráv a jiné reklamy.*
- (5) *Vyzývat uživatele*ky k předkládání návrhů ke koupi a*
- (6) *poskytovat dobrou službu pro zasílání návrhů, která je zdarma.*

Jeden z návrhů strategického a komplexního designu služeb pro trans* komunitu, je příklad ze Španělska, s názvem *The Trans Identities and Gender Project*, provedeného Sancho-Brú et al. (2019). Ti také nabízí pokyny pro úspěšné provedení podobných projektů pro ostatní knihovny. Důraz kladou na budování kvalitního fondu, spolupráci s komunitou a využívání současných rozmanitostí informačních prostředí. Podstatná zde byla angažovanost trans* komunity a rozdělení služeb pro děti, dospívající a dospělé. Zatímco v oddělení pro dospělé a

¹⁸¹ Pro zlepšení služeb pro bi- a pansexuály*ky, viz Brown a Lilton (2019, 155–156, 162–165). Pro trans* lidi viz Austin (2019, 174–180).

dospívající vytvořili speciální sekci trans* knih a nabízeli informační letáčky například o vytvářených tematických akcích – dětská trans* literatura byla promíchána s ostatní a pouze rozlišena piktogramem, a to z toho důvodu, aby děti přistupovaly k různým genderům jako k dalším aspektům lidské existence. V knihovně také nabízeli vytištěný katalog a „čtenářského průvodce.“ (2019, 263, 253–254)

Lišila se zde také akviziční politika trans* knih pro různé věkové skupiny čtenářů*ek – vzhledem k nízké produkci dětské a YA trans* literatury, nakupují vše, co vychází, bez ohledu na kvalitu. Naopak u trans* literatury různých žánrů pro dospělé vybírají ty tituly, které přispívají k porozumění, jak se přemýšlení o genderu v průběhu historie vyvíjelo – tituly, které se jeví jako transfobní, do fondu nepřijímají. Otázkou je, jestli se zde jedná o selekci kvalitní literatury anebo nechtěnou cenzuru, hranice mezi nimi totiž může být často sporná – také proto je důležitá angažovanost zástupců trans* komunity. (2019, 259–260)

Jednou ze závěrečných připomínek této studie je, že by knihovny měly být hlavně otevřené nabídkám ze strany různých komunit a udržovat vzájemnou spolupráci, protože podněty ze strany trans* lidí ve Španělsku existují, ale knihovny jsou stále pasivní. Tento projekt byl totiž úspěšný jen díky zapojení trans* spolků, aktivních jedinců a ředitelství, které poskytlo dostatečnou podporu. (2019, 261–262)

6.6 LGBT+ jako uživatelé*ky internetu

Téma, které vyvstávalo v průběhu celé této práce a ke kterému odkazují také všechny zmíněné zdroje je využívání internetu jako informačního zdroje LGBT+ komunitou. Jak je z dotazníků i rozhovorů patrné, lidé nyní většinou spoléhají na internet jako informační zdroj oproti knihovně. Internet má potenciál smazávat rozdíly mezi velkými a malými městy, je aktuálnější, rychlejší, přístupnější, anonymnější a inkluzivnější než přístupy, možnosti a fondy knihoven – obzvláště co se týká marginalizovanějších částí LGBT+ komunity, jako jsou například trans* lidi. (Austin 2019, 177; Beiriger a Jackson 2007, 52)

Vzhledem k nedostatku relevantních zdrojů a přemíře nerealistických informací, které produkují masová media, jsou nejdůležitější informační zdroje pro trans* lidi většinou tvořeny dalšími trans* lidmi, online. Austin (2019, 180) uvádí sdělení jednoho*é tvůrce*kyně trans* obsahu: „*I am writing myself into existence* [Psaním tvořím svou existenci],” čímž chce naznačit, že jeho*jí životní situace nebyla ještě nikým sepsána – trans* lidé se tedy často nemohou poučit ze zkušeností někoho dalšího, protože jim ještě nikdo nevěnoval dostatečnou

pozornost.¹⁸² To v českém kontextu může odpovídat prezentaci trans* lidí v masových médiích jen jako těch, kteří*ré podstoupili operativní změnu pohlaví.

Tyto online zdroje však mohou být také problematické neschopností jejich čtenářů*ek je kriticky zhodnotit – mohou být dezinformující, zavádějící, subjektivní nebo zastaralé – a protože zde nefiguruje obeznámený*á informační pracovník*ce jako zprostředkovatel*ka kvalitních zdrojů, mohou být, obzvláště pro mladé lidi, nevhodné. Zde se tedy jeví zřejmý potenciál knihovny jako zprostředkovatelky, ve spolupráci s LGBT+ organizacemi, například za vzniku tzv. LibGuide, neboli „*online zdrojového průvodce pro LGBTQ+ uživatele k prohlížení knihovního fondu.*“ (Ewing a LGBTQ Center of Durham 2019, 238; Austin 2019, 177)

¹⁸² Současně tedy „musí“ být zdrojem informací pro své okolí (kvůli nedostatku zdrojů nemají jinou možnost), z čehož jsou také už často vyčerpaní a na další trans* aktivismus jim nezbývají síly (Austin 2019, 180).

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl prozkoumat vztahy LGBT+ komunity a veřejných knihoven. Za pomoci metod smíšeného výzkumu (polostrukturovaných rozhovorů, dotazníků, e-mailové konverzace, mystery shoppingu a analýzy fondu) poskytla pohled jak ze strany komunity, tak ze strany knihovny, tím ukázala, kde se jejich názory shodují a kde naopak rozchází a došla tedy k závěru, jaké aspekty současných knihovnických a informačních služeb a knihovních fondů LGBT+ komunitě dostačují, které ne a jak by je bylo možné zlepšit.

Z odpovědí dotazovaných respondentů*ek by se dalo soudit, že knihovny pro LGBT+ komunitu neposkytují žádné specializované služby – nevytvářejí tematické akce, nespolupracují s organizacemi a LGBT+ literatura je v jejich fondech pro uživatele stále obtížně vyhledatelná. Jak je ale vidět na příkladu Knihovny Třinec – která již spolupracovala se spolkem Prague Pride, poskytovala místo *Jsme fěr*, kde bylo možné podepsat petici za manželství pro všechny, a byla ochotná a schopná do záznamů některých svých LGBT+ knih ve fondu přidat také věcné heslo „LGBT“ (přestože se nejednalo o nějaký strategický plán celé knihovny poskytovat lepší služby této minoritě) – může se situace zásadně lišit v různých knihovnách. Tedy, že záleží na jednotlivých knihovnicích*icích, jejich ochotě a nejspíše také na velikosti dané knihovny, přičemž u malých knihoven se dá předpokládat snadnější přizpůsobení aktuálním trendům.

V České republice se tématu vztahů LGBT+ komunity a veřejných knihoven prozatím nevěnoval žádný odborný ani jiný text. Vzhledem k relativně malému množství respondentů*ek by tedy pro hlubší porozumění této problematiky bylo vhodné s tímto výzkumem pokračovat, oslovovat více knihoven a například řešit toto téma také s Národní knihovnou ČR – a to za účelem školení knihovníků*ic a aktualizací předmětových hesel LGBT+ tématu národních autorit.

Také proto, kdyby se v budoucnu tomuto tématu věnoval někdo další, zde uvádím několik nedostatků, kterých si jsem zpětně vědoma, a které se v práci vyskytly i přes přípravu probíhající před začátkem a zpracováním výzkumu. V zadání práce bylo plánováno uspořádat kromě výše zmíněných dotazníků a rozhovorů také skupinové rozhovory s příslušníky*cemi LGBT+ komunity, které se však z důvodu malého množství respondentů*ek nemohly uskutečnit. Není možné určit přesný důvod jejich nezájmu, ale dle mého názoru se může jednat o nezájem o probírané téma, neochotu věnovat výzkumu více času, než který byl například nutný k vyplnění dotazníku a o pocit nepříjemnosti sdílet své názory s větším množstvím, potenciálně opačně smýšlejících, lidí. Bylo by tedy za potřebí příště výzkum více

propagovat – žádat o účast opakovaně, vyhledávat relevantní skupiny na sociálních sítích anebo více inzerovat důležitost výzkumu – tedy že získané závěry mohou mít dopad na knihovnické a informační služby, které by knihovny mohly v budoucnu nabízet.

Dále by bylo vhodné při dalším výzkumu konzultovat obsah dotazníků s LGBT+ organizacemi (nejlépe s Trans*parentem), aby byla zajištěna aktuálnost zvolené terminologie. Při rozesílání dotazníku bylo také opomenuto požádat o sdílení organizaci PROUD, která se snaží o zlepšení života LGBT+ komunity v České republice, mimo jiné organizováním vzdělávacích a osvětových akcí – tedy se jedná právě o organizaci, která by potenciálně mohla být vhodná ke spolupráci při školení zaměstnanců*kyň knihoven.

Přes výše zmíněné nedostatky tato diplomová práce nabízí stanovisko komunity, která v České republice ještě nebyla v oboru knihovnictví zohledňována a jejíž informační potřeby nebyly zkoumány. Práce tak slouží mimo jiné jako vhodný vycházející bod pro další výzkum.

Seznam grafů, tabulek, obrázků

- Graf 1: dotazník, otázka A) *využívání knihovny pro půjčování LGBT+ literatury*
- Graf 2: dotazník, otázka B/9 *Hodně LGBT+ jedinců by nejspíše využívalo služeb veřejné knihovny, ale nepůjčovali by si LGBT+ literaturu, protože by se cítili vyčlenění jako LGBT+ a to by mohlo vést k diskriminaci.*
- Graf 3: dotazník, otázka B/6 *Obecný dojem je takový, že veřejné knihovny mají malé množství LGBT+ fikce. Důležitým důvodem tohoto dojmu je obtížné nalezení LGBT+ literatury na policích v knihovně.*
- Graf 4: dotazník, otázka B/7 *LGBT+ literatura by měla být promíchána s ostatní literaturou. Knihovníci musí najít jiný způsob jak LGBT+ literaturu najít. Například dobře vedeným online katalogem.*
- Graf 5: dotazník, otázka B/8 *Velké, ústřední knihovny by měly mít oddělenou sekci pro LGBT+ komunitu, ve které bude také LGBT+ literatura.*
- Graf 6: dotazník, otázka B/11 *Velké, ústřední knihovny by měly mít výstavky LGBT+ literatury, propagovat ji a slavít události jako Pride se speciálními akcemi.*
- Graf 7: dotazník, otázka B/2 *Veřejná knihovna by měla být ve spojení s LGBT+ organizacemi, aby měla přehled o potřebách LGBT+ komunity v souvislosti s knihovnickými službami.*
- Graf 8: dotazník, otázka B/12 *Národní knihovna ČR by měla sponzorovat vznik literárních cen věnovaných LGBT+ literatuře. (Podobně jako v USA jsou Lambda literární ceny pro LGBT+ literaturu sponzorované Americkou knihovnickou asociací.)*
- Graf 9: dotazník, otázka B/10 *Knihovníci nemají potřebná školení k tomu, aby mohli poskytovat dobře informované služby LGBT+ komunitě.*
- Tabulka 1 – vyhledaná hesla ve sledovaných knihovnách
- Tabulka 2 – výsledky analýzy fondu MKP
- Obrázek 1 – nerovnost, rovnost?, spravedlivost, spravedlnost

Použité zdroje

- “Transphobia.” 2020. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/transphobia>, citováno 17. 2. 2020.
- Abrams, Mere. 2018. „LGBTQIA Safe Sex Guide: Sexual orientation [online].“ *Healthline*, 12. července. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/lgbtqia-safe-sex-guide#sexual-orientation>, citováno 17. 2. 2020.
- Abrams, Mere. 2019a. „Is There a Difference Between Being Transgender and Transsexual? [online].“ *Healthline*, 21. listopadu. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/transgender/difference-between-transgender-and-transsexual>, citováno 19. 2. 2020.
- Abrams, Mere. 2019b. „What Does It Mean to Identify as Nonbinary [online]?“ *Healthline*, 20. prosince. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/transgender/nonbinary>, citováno 19. 2. 2020.
- ALA. 2021. “Rainbow: a Round Table of the American Library Association [online].“ Dostupné z: <https://www.ala.org/rt/rrt>, citováno 18. 7. 2021.
- Alexander, Linda B., a Sarah D. Miselis. 2007. „Barriers to GLBTQ Collection Development and Strategies for Overcoming Them.“ *Young Adult Library Services*, 5 (3): 43–49.
- American Psychological Association. 2019. „Lesbian, gay, bisexual, transgender [online].“ Dostupné z: <https://www.apa.org/topics/lgbt/>, citováno 20. 6. 2019.
- American Psychological Association. 2021. Dostupné z: <https://www.apa.org/>, citováno 13. 6. 2021.
- Amnesty International. 2017. „Startuje nová LGBT+ kampaň, na které se podílí i Amnesty [online].“ 19. dubna. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/3874/manzelstvi-pro-vsechny-bez-rozdilu-je-to-fer>, citováno 21. 6. 2021.
- Andersson, Jasmine. 2018. „What is #droptheb and why should you care [online]?“ *PinkNews* 15. června. Dostupné z: <https://www.pinknews.co.uk/2018/06/15/drop-the-b-bisexual-lgbt/>, citováno 17. 2. 2020.
- Asexual Visibility and Education Network. 2021. Dostupné z: <https://www.asexuality.org/>, citováno 18. 7. 2021.
- Austin, Jeanie. 2019. „Lines of Sight and Knowledge: Possibilities and Actualities of Transgender and Gender Non-Conforming Youth in the Library.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 167–196. Emerald Publishing Limited.
- Bartlová, Milena. 2020. „Společnost pro queer paměť: naše východiska [online].“ Dostupné z: <https://www.queerpamet.cz/inpage/s-p-q-p/#>, citováno 11. 11. 2020.
- Beiriger, Angie, a Rose M. Jackson. 2007. „An Assessment of the Information Needs of Transgender Communities in Portland, Oregon.“ *Public Library Quarterly*, 26 (1/2): 45–60.
- Beňová, Kateřina, et al. 2007. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády ČR.

- Boon, Michele Hilton, a Vivian Howard. 2004. „Recent lesbian/gay/bisexual/transgender fiction for teens: are Canadian public libraries providing adequate collections?“ *Collection Building*, 23 (3): 133–138.
- Braquet, Donna. 2019. „LGBTQ+ Terminology, Scenarios and Strategies, and Relevant Web-Based Resources in the 21st Century: a Glimpse.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 49–61. Emerald Publishing Limited.
- Brodart. 2019. „What is #ownvoices? [online].“ *Brodart Books & Library Service*, 21 srpna. Dostupné z: <https://www.brodartbooks.com/newsletter/posts-in-2019/what-is-ownvoices>, citováno 4. 7. 2021.
- Brown, Melinda F., a Deborah L. Lilton. 2019. „Finding the ‚B‘ in LGBTQ+: Collections and Practices that Support the Bisexual and Pansexual Communities.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 143–165. Emerald Publishing Limited.
- Ciprová, Kristýna. 2013. „Queer v Česku.“ In *Miluji tvory svého pohlaví: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*, 597–615. Praha: Argo.
- Clements, KC. 2017. „What Does It Mean to Be Cisgender [online]?“ *Healthline*, 24. října. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/transgender/what-is-cis>, citováno 18. 2. 2020.
- Clements, KC. 2018. „What Does It Mean to Identify as Genderqueer?“ *Healthline*, 18. září. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/transgender/genderqueer>, citováno 20. 6. 2019.
- Clements, KC. 2019. „What’s the Difference Between Sex and Gender?“ *Healthline*, 23. ledna. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/sex-vs-gender#is-there-a-connection>, citováno 20. 6. 2019.
- Cruz, Eliel. 2016. „13 Things Never to Say to Bisexual People [online].“ *Advocate*, 23. září. Dostupné z: <https://www.advocate.com/bisexuality/2014/06/02/13-things-never-say-bisexual-people>, citováno 17. 2. 2020.
- Curry, Ann. 2005. „If I Ask, Will They Answer? Evaluating Public Library Reference Service to Gay and Lesbian Youth.“ *Reference & User Services Quarterly*, 45 (1): 65–75.
- Český statistický úřad. 2011. „Sčítací list osoby [online PDF].“ Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11308/23214722/lo_vzor.pdf/c19a0022-277d-4151-9c72-aed3048c1152, citováno 4. 7. 2021.
- Day, Suzie. 2013. „Libraries as LGBTIQ venues.“ *Gay and Lesbian Issues and Psychology Review*, 9 (1): 46–50.
- Drake, Aubri A., a Arlene Bielefield. 2017. „Equitable access: Information seeking behavior, information needs, and necessary library accommodations for transgender patrons.“ *Library and Information Science Research*, July, 39 (3): 160–168.
- Evropský parlament. 2018. *GENDROVĚ-NEUTRÁLNÍ JAZYK v Evropském parlamentu* [online PDF]. Dostupné z:

- https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187090/GNL_Guidelines_CS-original.pdf, citováno 13. 7. 2021.
- Ewing, Kai, a LGBTQ Center of Durham. 2019. „Beyond Dewey: Creating an LGBTQ+ Classification System at the LGBTQ Center of Durham.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 225–242. Emerald Publishing Limited.
- Ferguson, Sian. 2019. „Is Being Bisexual the Same Thing as Being Pansexual [online]?“ *Healthline*, 17. září. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/bisexual-vs-pansexual#bisexual-defined>, citováno 17. 2. 2020.
- Fifková, Hana. 2008. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Praha: Grada.
- Flanel, Jiří. 2000. *Gay historie*. Praha: Dauphin.
- GaTe. 2021. „O nás [online].“ Dostupné z: <http://www.gejt.cz/o-nas/o-gate>, citováno 21. 6. 2021.
- Gates, Gary J. 2011. *How Many People are Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender* [online]? Los Angeles: The Williams Institute, UCLA School of Law. Dostupné z: <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/How-Many-People-LGBT-Apr-2011.pdf>, citováno 17. 2. 2020.
- Gender Studies*. 2008. „Prohlášení Gender Studies [online].“ 29. července. Dostupné z: <https://genderstudies.cz/gender-studies/prohlaseni.shtml>, citováno 5. 7. 2021.
- Gender Studies*. 2013. „Historie Gender Studies, o.p.s. [online].“ 18. března. Dostupné z: <https://genderstudies.cz/gender-studies/historie.shtml?x=237046>, citováno 5. 7. 2021.
- Gender Studies*. 2021a. „Gender Studies, o.p.s. – Knihovna [online].“ Dostupné z: <https://genderstudies.tritius.cz/>, citováno 5. 7. 2021.
- Gender Studies*. 2021b. „Knihovna a informační centrum Gender Studies [online].“ 22. června. Dostupné z: <https://genderstudies.cz/gender-studies/knihovna.shtml>, citováno 5. 7. 2021.
- Gender Studies*. 2021c. „Klasifikační systém knihovny Gender Studies [online PDF].“ Dostupné z: https://genderstudies.cz/download/Klasifikacni_system.pdf, citováno 5. 7. 2021.
- GLAAD. 2016. *Reporting on the Bisexual Community: A resource for journalists and media professionals* [online]. Dostupné z: <https://www.glaad.org/sites/default/files/BiMediaResourceGuide.pdf>, citováno 17. 2. 2020.
- GLSEN. 2016. „The Safe Space Kit: Guide to Being an Ally to LGBT Students [online].“ New York: GLSEN. Dostupné z: <https://www.glsen.org/sites/default/files/GLSEN%20Safe%20Space%20Kit.pdf>, citováno 4. 7. 2021.
- Goldthorp, Jacqueline D. 2007. „Can Scottish Public Library Services Claim They Are Socially Inclusive of All Minority Groups When Lesbian Fiction Is Still So Inaccessible?“ *Journal of Librarianship and Information Science*, 39 (4): 234–248.

- Government of Canada*. 2018. „Rights of LGBTI persons [online].“ Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/rights-lgbti-persons.html>, citováno 3. 7. 2021.
- Great Education. 2021. Bridge The Gap: Equity Room [obrázek]. Dostupné z: <https://www.greateducation.org/bridge-the-gap-equity-room/>, citováno 11. 7. 2021.
- Greenblatt, Ellen. 2014. *Serving LGBTIQ library and archives users: essays on outreach, service, collections and access*. Jefferson, NC: McFarland.
- HateFree Culture. 2015. „HateFree Zone: Síť míst bez násilí a nenávisti! [online].“ *HateFree Blog*, 11. února. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/blog/118-aktuality/735-hate-free-zone>, citováno 1. 2. 2021.
- Healthline*. 2021. Dostupné z: <https://www.healthline.com/>, citováno 13. 6. 2021.
- Hendl, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Charlie, z.s.* 2019. „Stanovy spolku Charlie: ve znění přijatém valnou hromadou konanou dne 2. dubna 2019. I. Cíle, činnost a základní zásady [online].“ Dostupné z: https://spolekcharlie.cz/img/Stanovy_2019.pdf, citováno 21. 6. 2021.
- IFLA*. 2020. „About the LGBTQ Users Special Interest Group [online].“ 17. srpna. Dostupné z: <https://www.ifla.org/about-lgbtq>, citováno 18. 7. 2021.
- InterAct Advocates for Intersex Youth*. 2020. „FAQ: What is intersex [online]?“ Dostupné z: <https://interactadvocates.org/faq/>, citováno 18. 2. 2020.
- InterAct Advocates for Intersex Youth*. 2021. Dostupné z: <https://interactadvocates.org/>, citováno 13. 6. 2021.
- Intersex Society of North America*. 2008. „Frequently Asked Questions [online].“ Dostupné z: <https://isna.org/faq/>, citováno 18. 2. 2020.
- Jihočeská Lambda*. 2021. Dostupné z: <https://www.klucicb.cz/home.php>, citováno 21. 6. 2021.
- Jiří Hromada*. 2021. „Životopis [online].“ Dostupné z: <http://www.jirihromada.cz/zivotopis>, citováno 4. 7. 2021.
- Jsme fér*. 2018a. „Jak to vypadá s manželstvím pro všechny? Máme dobré i horší zprávy [online].“ 25. června. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/jak_to_vypada, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fér*. 2018b. „Dočkáme se manželství pro všechny? Zatím jsme v pořadí [online].“ 31. října. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/prvni_cteni_vysledek, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fér*. 2018c. „Historický okamžik: debata ve sněmovně se otevřela [online]!“ 14. listopadu. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/1_cteni_podruhe, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fér*. 2019a. „Den zlomených srdcí. Poslanci o manželství pro všechny opět nejednali [online].“ 13. února. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/schuze_poslanecke_snemovny, citováno 21. 6. 2021.

- Jsme fěr.* 2019b. „Dlouhá cesta k manželství. Co všechno se musí stát, aby zákon prošel [online]?” 8. května. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/legislativni_proces_prijeti_zakona, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fěr.* 2020a. „Pět důvodů, proč manželství pro všechny přijmout co nejrychleji [online].” 24. listopadu. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/manzelstvi_pro_vsechny_co_nejrychleji, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fěr.* 2020b. „Aktuality [online]” Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/aktuality>, citováno 11. 11. 2020.
- Jsme fěr.* 2021a. „Kdo jsme [online].“ Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/kdo_jsme, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fěr.* 2021b. Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/>, citováno 12. 11. 2020.
- Jsme fěr.* 2021c. „Online petice [online].“ Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/onlinepetice>, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fěr.* 2021d. „Chci pomoci [online].“ Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/chci_pomoci, citováno 21. 6. 2021.
- Jsme fěr.* 2021e. „Manželství pro všechny postoupilo do druhého čtení.“ Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/prvni-hlasovani>, citováno 18. 7. 2021.
- Kadlecová, Tereza, Stanislav Kostih, Marcela Macháčková, et al. 2020. *Specifika sociální práce respektující genderovou, sexuální a vztahovou rozmanitost: Část I – To nejdůležitější z oblasti genderové, sexuální a vztahové diverzity a respektující sociální práce*. Praha: Prague Pride.
- Křížková, Alena, a Hana Hašková. 2018. „Intersekcionalní přístup ve zkoumání sociálních nerovností.“ *Gender a výzkum / Gender and Research*, 19 (2): 3–10.
- Lau, Holning. 2020. „Courts, the Law, and LGBT Rights in Asia [online].“ *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 29 května. Dostupné z: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1230>, citováno 4. 7. 2021.
- Lesbian & Gay Community Services Center.* 2019. „WHAT IS LGBTQ? [online].“ Dostupné z: <https://gaycenter.org/about/lgbtq/#queer>, citováno 20. 6. 2019.
- Lesbian & Gay Community Services Center.* 2021. Dostupné z: <https://gaycenter.org/>, citováno 20. 6. 2019.
- Lingel, Jessa. 2019. „Preface.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, xv–xviii. Emerald Publishing Limited.
- Logos – LGBTQ věřící.* 2021. „Naše hodnoty [online].“ Dostupné z: <http://www.logoscr.cz/o-logosu>, citováno 21. 6. 2021.
- Lorenz, Michal, a Eva Vichová. 2018. „K pojmu komunitní knihovna: hledání smyslu a uplatnění.“ *Knihovna: knihovnická revue*, 29 (1): 27–53.
- Lorenzů, Alex. 2015. *Report on trans people and their experience with health care and legislation in the Czech Republic*. Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s.

- Lupien, Pascal. 2007. „GLBT/Sexual Diversity Studies Students and Academic Libraries: A Study of User Perceptions and Satisfaction.“ *Canadian Journal of Information and Library Sciences*, 31 (2), 131–147.
- Lyko, Martin. 2019. „Drag queens pro děti: Netradiční čtení pohádek při Drag Queen Story Hour [online].“ Prague Pride, 6. srpna. Dostupné z: <https://praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/824-drag-queens-pro-deti-netradicni-cteni-pohadek>, citováno 4. 7. 2021.
- McClary, Carrie, a Vivian Howard. 2007. „From ‚Homosexuality‘ to ‚Transvestites‘: An Analysis of Subject Headings Assigned to Works of GLBT Fiction in Canadian Public Libraries.“ *Canadian Journal of Information & Library Sciences*, June, 31 (2): 149–162.
- McLaughlin, Daniel. J. 2018. „Drop the B in LGBT?: Should bisexuals be excluded from the LGBT acronym? - Background: Bisexuals face biphobia and bi erasure in the LGBTQ community and beyond [online].“ *Perspecs*, 18. června. Dostupné z: <http://www.perspecsnews.com/read/news/drop-the-b-in-lgbt/SkxPrliQZ7/r1xmCCnQWX>, citováno 17. 2. 2020.
- Mehra, Bharat, ed. 2019. *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*. Emerald Publishing Limited.
- Městská knihovna v Praze. 2010. „ČTENÁŘSKÝ ELEKTRONICKÝ KATALOG - OPAC NÁVOD K POUŽÍVÁNÍ [online PDF].“ 14. dubna. Dostupné ke stažení z: <https://www.mlp.cz/cz/dokumenty/?act=get&check=29442bfcc78d832eca57db4ac5998867&id=40>, citováno 4. 7. 2021.
- Městská knihovna v Praze. 2016. „Zřizovací listina Městské knihovny v Praze [online PDF].“ Dostupné ke stažení z: <https://www.mlp.cz/cz/o-knihovne/cisla-dokumenty-povinne-informace/zrizovaci-listina/>, citováno 4. 7. 2021.
- Mezipatra queer filmový festival. 2021. „Ohlédnutí za minulými ročníky [online].“ Dostupné z: <https://www.mezipatra.cz/festival/historie.html>, citováno 21. 6. 2021.
- MKN-10. 2021. „F64.0 Transsexualismus.“ Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F64.0>, citováno 13. 6. 2021.
- Montague, Rae-Anne, a Lucas McKeever, eds. 2017. *Queer library alliance: global reflections and imaginings*. Sacramento, CA: Library Juice Press.
- Moss, Eleanor. 2008. „An inductive evaluation of a public library GLBT collection.“ *Collection Building*, 27 (4): 149–156.
- Movement Advancement Project. 2016. *Invisible Majority: The Disparities Facing Bisexual People and How to Remedy Them* [online]. Denver. Dostupné z: <https://www.lgbtmap.org/file/invisible-majority.pdf>, citováno 17. 2. 2020.
- New York Public Library. c2021. „Book Review Index Online.“ Dostupné z: <https://www.nypl.org/collections/articles-databases/book-review-index-online>, citováno 4. 7. 2021.
- Nekvapil, Jiří. 2017. „ÉMICKÝ – ETICKÝ.“ In *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*, eds. Petr Karlík, Marek Nekula, a Jana Pleskalová. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ÉMICKÝ – ETICKÝ>, citováno 18. 7. 2021.

- Odnaproti*. 2021. „O projektu [online].” Dostupné z: <https://www.odnaproti.cz/o-projektu/>, citováno 4. 7. 2021.
- Organisation Intersex International Europe*. 2021. Dostupné z: <https://oiieurope.org/>, citováno 18. 7. 2021.
- OLLOVE*. 2021. „O nás [online].” Dostupné z: <http://www.ollove.cz/o-nas/>, citováno 21. 6. 2021.
- One Love All Equal. 2016. „What is Biphobia [online]?” *One Love All Equal*, 22. srpna. Dostupné z: <http://oneloveallequal.org/2016/08/22/what-is-biphobia/>, citováno 17. 2. 2020.
- Organizace STUD*. 2021a. „O nás [online].” Dostupné z: <http://www.stud.cz/o-nas.html>, citováno 21. 6. 2021.
- Organizace STUD*. 2021b. „Projekty [online].” Dostupné z: <https://www.stud.cz/projekty.html>, citováno 21. 6. 2021.
- Organizace STUD*. 2021c. „Queer knihovna [online].” Dostupné z: <https://www.stud.cz/informace/queer-knihovna.html>, citováno 21. 6. 2021.
- Otáhal, Lucian, a Ondřej Plešmíd. 2015. *Hlavní problémy současné právní úpravy v oblasti právního uznání genderové identity a návrhy jejich řešení* [online]. Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s. Dostupné z: <https://docplayer.cz/69214463-Hlavni-problemy-soucasne-pravni-upravy-v-oblasti-pravniho-uznani-genderove-identity-a-navrhy-jejich-reseni.html>, citováno 13. 6. 2021.
- Pitoňák, Michal. 2014. „Queer prostor(y).“ In *Prostor(y) geografie*, eds. R. Matoušek a R. Osman, 123–146. Praha: Karolinum.
- Prague Pride. 2019. *Výroční zpráva Prague Pride 2019* [online]. Praha: Prague Pride z. s. Dostupné z: <https://praguepride.cz/cs/kdo-jsme/media-download/vyrocní-zpravy/76-vyrocní-zprava-spolku-prague-pride-2019/file>, citováno 13. 6. 2021.
- Prague Pride*. 2021a. „O nás [online].“ Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/kdo-jsme/o-nas>, citováno 21. 6. 2021.
- Prague Pride*. 2021b. „Historie festivalu a profil návštěvníků [online].“ Dostupné z: <https://festival.praguepride.com/cs/festival/festival-historie-a-profil>, citováno 21. 6. 2021.
- PROUD*. 2012. „Výroční zpráva PROUDu 2012. [online].” Dostupné z: <http://proud.cz/o-proudu/dokumenty.html>, citováno 21. 6. 2021.
- PROUD*. 2019. „STANOVY SPOLKU Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s. [online].” Dostupné z: <http://proud.cz/o-proudu/dokumenty.html>, citováno 21. 6. 2021.
- PROUD*. 2021. „Pracovní skupiny [online].” Dostupné z: <http://proud.cz/o-proudu/pracovni-skupiny.html>, citováno 21. 6. 2021.
- Putna, Martin C. a kol. 2013. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia.
- Queer knihovna*. 2021. „Online katalog.” Dostupné z: <https://katalog.queerknihovna.cz/>, citováno 5. 7. 2021.

- Sancho-Brú, Eric, Paul McIntyre, a Ian Bermúdez Raventós. „Bringing the Trans and Local Community Together: the ‘Trans Identities and Gender’ Project.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 243–270. Emerald Publishing Limited.
- Společnost pro queer paměť*. 2019. „Knihovna [online].“ Dostupné z: <https://www.queerpamet.cz/inpage/knihovna/>, citováno 4. 7. 2021.
- Spolek Charlie*. 2021. „Kdo je Charlie? [online].“ Dostupné z: <https://spolekcharlie.cz/about.php>, citováno 21. 6. 2021.
- SPQP*. 2019. „Společnost pro queer paměť, z. s.: stanovy spolku [online].“ Dostupné z: <https://www.queerpamet.cz/soubor/stanovy-spqp-2019/>, citováno 21. 6. 2021.
- SPQP*. 2021. „O nás [online].“ Dostupné z: <https://www.queerpamet.cz/inpage/o-nas/>, citováno 21. 6. 2021.
- Staňková, Pavla, a Marcela Vaculíková. 2007. „Mystery Shopping as an Instrument of Marketing Research.“ *E+M Economics and Management*, (1): 108–113.
- Stevens, Gregg A. 2018. „Curry’s Study on the Quality of Public Library Reference Service to LGBTQ Youth.“ *Evidence Based Library and Information Practice*, 13 (1): 57–63.
- Stream originals*. 2020. „Trans* [online videa].“ Dostupné z: <https://www.stream.cz/trans>, citováno 21. 6. 2021.
- STUD, z.s. 2016. *Stanovy spolku STUD, z.s. ve znění ke dni 15. září 2016*. Hlava I. Základní ustanovení, Čl. 1. [online]. Dostupné z: <https://www.stud.cz/o-nas.html>, citováno 21. 6. 2021.
- Šabatová, Anna. 2019. *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisli: Výzkum veřejného ochránce práv 2019* [online]. Ombudsman, veřejný ochránce práv. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>, citováno 13. 6. 2021.
- Taylor, Jami Kathleen. 2002. „Targeting the Information Needs of Transgender Individuals.“ *Current Studies in Librarianship*, Spring/Fall, 26 (1/2): 85–110.
- The Fenway Institute. 2014. „Asking Patients Questions about Sexual Orientation and Gender Identity in Clinical Settings [online].“ Dostupné z: http://thefenwayinstitute.org/wp-content/uploads/COM228_SOGI_CHARN_WhitePaper.pdf, citováno 4. 7. 2021.
- Thompson, Kelly J. 2012. „Where's the ,T?': Improving Library Service to Community Members who are Transgender-Identified.“ *B Sides*, (22): 1–18.
- Trans*parent*. 2020. „Pro média: slovníček pojmů.“ Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/pro-media/#slovnicek-pojmu>, citováno 17. 2. 2020.
- Trans*parent*. 2021a. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/>, citováno 13. 6. 2021.
- Trans*parent*. 2021b. „O nás [online].“ Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/>, citováno 13. 6. 2021.
- Twitter*. 2020. #droptheb příspěvky. Dostupné z: <https://twitter.com/search?q=%23droptheb&lang=cs>, citováno 18. 2. 2020.

- Vincent, John. 2014. *LGBT people and the UK cultural sector: the response of libraries, museums, archives and heritage since 1950*. Burlington, VT: Ashgate.
- Vincent John. 2019. „Moving into the Mainstream: Is That Somewhere We Want To Go in the United Kingdom?“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 273–291. Emerald Publishing Limited.
- Walek, Czeslaw. 2019. „Rok 2019 byl fér, i když ne ve sněmovně. Podpořili nás starostové, babiš i kate zemanová [online]?“ *Jsmé fér*, 23. prosince. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/rok_2019_byl_fer, citováno 21. 6. 2021.
- What Is Asexuality?* 2020. „What Is Asexuality [online]?“ Dostupné z: <http://www.whatisasexuality.com/intro/>, citováno 17. 2. 2020.
- Williams, Virginia Kay, a Nancy Deyoe. 2015. LGBTQ Titles in Academic Library Youth Collections. *Library Resources*, 59 (2), 62–71.
- Winkelstein, Julie Ann. 2019. „Public Libraries and LGBTQ+ Youth Experiencing Homelessness.“ In *LGBTQ+ Librarianship in the 21st Century: Emerging Directions of Advocacy and Community Engagement in Diverse Information Environments*, ed. Bharat Mehra, 197–221. Emerald Publishing Limited.

Seznam příloh

- A1 – formulář dotazníku
- A2 – anglická verze dotazníku
- A3 – verze dotazníku pro Trans*parent
- A4 – odpovědi na otevřenou poslední otázku v dotazníku
- B1 – přepsané a parafrázované rozhovory s LGBT+ komunitou
- B2 – přepsané a parafrázované rozhovory (a e-mailová konverzace) s knihovníky*cemi queer knihoven
- B3 – přepsané a parafrázované rozhovory s knihovníky*cemi
- B4 – přepsaná e-mailová konverzace s knihovníky*cemi
- C – otázky k rozhovorům (s knihovníky*cemi i LGBT+ komunitou)
- D – příklad práce s rozhovory
- E1 – formulář mystery shoppingu
- E2 – vyplněný formulář mystery shoppingu
- F1 – check-list
- F2 – tabulka analýzy fondu
- F3 – tabulka vyhodnocení analýzy

Tabulkové přílohy B1-4 a F1-3 se nachází v samostatných přiložených souborech

Příloha A1 – formulář dotazníku

LGBT+ A VEŘEJNÉ KNIHOVNY

Dotazník k diplomové práci

Dobrý den,

dostáváte se k anonymnímu dotazníku, který je součástí mé diplomové práce a jehož cílem je popsat vztah mezi LGBT+ komunitou a veřejnými knihovnami – se zaměřením na LGBT+ literaturu. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto formuláře a tím k vyjádření svého názoru na veřejné knihovnické služby a sdílení svých zkušeností s knihovníky a s nalezením relevantní LGBT+ literatury. Vyplnění Vám zabere asi 15 minut.

V případě, že byste se chtěli dozvědět o výsledcích této studie nebo byste se chtěli dále zúčastnit osobních rozhovorů nebo skupinových diskuzí, prosím, využijte tento kontakt:

████████████████████
Díky za Váš čas i ochotu!

Hana Bouchalová

Demografické otázky

1) Jaké je dnešní datum? _____ / _____ / _____ (Den, měsíc, rok)

2) Kolik je Vám let?

- 15 – 17 let
- 18 – 29 let
- 30 – 49 let
- 50 – 64 let
- 65 let nebo starší

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Bez vzdělání
- Neukončené základní vzdělání
- Základní vzdělání
- Střední vč. vyučení (bez maturity)
- Úplné střední všeobecné (s maturitou)
- Úplné střední odborné (s maturitou)
- Nástavbové studium (vč. pomaturitního studia)
- Vyšší odborné vzdělání (absolutorium)
- Bakalářské (Bc., BcA.)
- Magisterské (Ing., MUDr., JUDr., PhDr., Mgr. aj.)
- Doktorské (Ph.D., ThD., DrSc., CSc.)
- Vyšší než doktorské
- Jiné: _____

3a) Pokud stále studujete, uveďte, jaký stupeň vzdělání: _____

4) Je Váš mateřský jazyk čeština?

- Ano
- Ne

4a) Pokud ne, jaký je Váš mateřský jazyk? _____

5) Čtete i v jiném než mateřském jazyce?

- Ne
- Ano

5a) Pokud ano, v jakých? _____

6) Uveďte místo trvalého, popřípadě nejčastějšího, pobytu:

- Obec do 1 000 obyvatel
- Obec od 1 001 do 5 000 obyvatel
- Obec od 5 001 do 10 000 obyvatel
- Obec od 10 001 do 50 000 obyvatel
- Obec od 50 001 do 200 000 obyvatel
- Obec s více než 200 000 obyvateli

Otázky 7 a 8 se týkají sexuální orientace a gender identity.

Sexuální orientace je definovaná podle toho, k jakému pohlaví (genderu) je osoba fyzicky přitahovaná: k opačnému pohlaví (heterosexualita), ke stejnému pohlaví (homosexualita), k oběma pohlavím (bisexualita), k celému spektru pohlaví, nebo jeho části, (pansexualita), není vůbec, nebo omezeně, přitahován/a/* fyzicky k žádnému pohlaví (asexualita, demisexualita) aj.

Pohlavní (gender) identita je definovaná podle toho, jak se osoba sama cítí a identifikuje – jako žena, muž, obojí, ani jedno nebo na různém stupni pohlavního (gender) spektra – což může nebo nemusí odpovídat tomu pohlaví, které mu/jí/* bylo přiděleno při narození.

7) Která z následujících možností Vás nejlépe identifikuje?

- Lesba, gay nebo homosexuál/ka/*
- Heterosexuál/ka/*
- Bisexuál/ka/*
- Pansexuál/ka/*
- Asexuál/ka/* nebo demisexuál/ka/*
- Jiné: _____
- Nevím, nejsem si jistý/á/*

8) Jaká je Vaše současná pohlavní (gender) identita? (*Možno více odpovědí*)

- Muž
- Žena
- Transgender muž / Trans muž / Female-to-Male (FTM)
- Transgender žena / Trans žena / Male-to-Female (MTF)
- Nebinární / genderqueer
- Agender
- Genderfluid
- Jiná pohlavní (gender) identita: _____
- Nechci odpovědět. Prosím, uveďte proč: _____

Tematické otázky

A) Níže jsou uvedena tři tvrzení (1-3). Vyberte prosím pouze jedno, které se Vás týká. Pod Vámi vybraným tvrzením, zvolte ty důvody, které nejlépe vysvětlují Vaši volbu.

1. Nevyužívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury.

- Nikdy jsem nevyužíval/a/* veřejné knihovny, a tak o jejich službách nevím.
- Raději si LGBT+ literaturu kupuji nebo půjčuji od přátel.
- Nikdy mě nenapadlo využít veřejnou knihovnu k půjčení LGBT+ literatury.
- Věřím, že většina veřejných knihoven má jen omezenou LGBT+ literaturu nebo žádnou.

- Nevyužívám veřejných knihoven, protože nejsou přátelské k LGBT+ lidem.
- Nevěřím, že by knihovníci udrželi důvěru toho, kdo si vypůjčí LGBT+ literaturu.
- Cítil/a/* jsem ve své knihovně diskriminaci a přestal/a/* jsem ji využívat.

2. Jen zřídka využívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury.

- Zjistil/a/* jsem, že je tam nedostatečný počet a nízká pestrost LGBT+ literatury.
- Je třeba vědět autora a/nebo název titulu, který hledám. Nemá smysl procházet police knihovny nebo prohledávat webové stránky, pokud tyto informace nemám.
- Přčetl/a/* jsem vše, co knihovna má ve fondu, takže si sháním LGBT+ literaturu jinde.
- Není mi příjemné si půjčovat knihu, co má jasné prvky LGBT+ tématu.
- Cítím, že by to vedlo k odhalení a/nebo diskriminaci.
- Není mi příjemné žádat knihovníky o pomoc k nalezení LGBT+ literatury nebo k rezervování LGBT+ literatury v jiné knihovně v regionu.

3. Často využívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury.

- Má veřejná knihovna má dobrý a dostatečný počet a pestrost LGBT+ literatury
- Jsem schopný/á/* najít nové LGBT+ tituly bez větších problémů
- Má veřejná knihovna má dobré vyhledávací nástroje na svých webových stránkách. To mi umožňuje najít seznam dostupné LGBT+ literatury za použití těchto vyhledávacích termínů: lesby, gayové, bisexuálové, transgender, transsexuálové, nebinární lidé, lgbt, queer ...

- Prosím, doplňte další termíny, které používáte:
-

- Má veřejná knihovna je otevřená ke koupi LGBT+ fikce na doporučení od uživatelů.
- Nikdy jsem neměl/a/* problém s půjčováním na první pohled zřejmé LGBT+ fikce ve své veřejné knihovně. Cítím, že se ke mně knihovníci chovají stejně jako k ostatním.
- Má veřejná knihovna měla zájem diskutovat s místní LGBT+ komunitou o jejich názorech a potřebách. To vedlo ke zlepšení výběru a nákupu LGBT+ fikce.

B) Zvolte, prosím, jednu ze čtyř možností (silně souhlasím – souhlasím – nesouhlasím – silně nesouhlasím) u každého tvrzení.

- 1) Knihovna hraje důležitou roli v podporování rovnosti místních komunit tím, že poskytuje stejně kvalitní služby všem svým uživatelům bez ohledu na to, jestli jsou součástí nějaké minoritní skupiny nebo ne.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 2) Veřejná knihovna by měla být ve spojení s LGBT+ organizacemi, aby měla přehled o potřebách LGBT+ komunity v souvislosti s knihovnickými službami.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 3) Veřejná knihovna by měla mít povinnost nakupovat, rozvíjet a propagovat dobrou sbírku LGBT+ literatury, i přes to, že její půjčovatelé jsou menšinou skupinou.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 4) Není úkolem veřejné knihovny rozvíjet sbírku LGBT+ literatury. Čtenáři by si měli tyto tituly kupovat, půjčovat od přátel nebo využít služeb specializovaných knihoven.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 5) Knihkupectví obvykle neposkytují lepší služby než veřejné knihovny, ve smyslu dostupnosti, rozsahu a pestrosti nových LGBT+ titulů.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 6) Obecný dojem je takový, že veřejné knihovny mají malé množství LGBT+ fikce. Důležitým důvodem tohoto dojmu je obtížné nalezení LGBT+ literatury na policích v knihovně.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím

- 7) LGBT+ literatura by měla být promíchána s ostatní literaturou. Knihovníci musí najít jiný způsob jak LGBT+ literaturu najít. Například dobře vedeným online katalogem.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 8) Velké, ústřední knihovny by měly mít oddělenou sekci pro LGBT+ komunitu, ve které bude také LGBT+ literatura.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 9) Hodně LGBT+ jedinců by nejspíše využívalo služeb veřejné knihovny, ale nepůjčovali by si LGBT+ literaturu, protože by se cítili vyčlenění jako LGBT+ a to by mohlo vést k diskriminaci.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 10) Knihovníci nemají potřebná školení k tomu, aby mohli poskytovat dobře informované služby LGBT+ komunitě.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 11) Velké, ústřední knihovny by měly mít výstavky LGBT+ literatury, propagovat ji a slavit události jako Pride se speciálními akcemi.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 12) Národní knihovna ČR by měla sponzorovat vznik literárních cen věnovaných LGBT+ literatuře. (Podobně jako v USA jsou Lambda literární ceny pro LGBT+ literaturu sponzorované Americkou knihovnickou asociací.)
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím

Něco, co byste chtěli dodat?

DÍKY ZA VÁŠ ČAS A SPOLUPRÁCI!

Příloha A2 – anglická verze dotazníku

LGBT+ AND PUBLIC LIBRARIES

Master Thesis Questionnaire

Hello!

This is an anonymous questionnaire that is a part of my Master Thesis and that aspires to characterise the relations between LGBT+ community and public libraries - focusing on LGBT+ literature. I would like to ask you to fill out this form and thereby giving your opinion on public library services and sharing your experience with librarians and with finding out relevant LGBT+ literature. It takes about 15 minutes to complete.

In case you would be interested in the results of this study or you would like to participate in interviews and focus groups, please use this contact:

Thank you for your time and willingness!

Hana Bouchalová

Demographic questions

1) What date is today? _____ / _____ / _____ (Day, month, year)

2) What is your age?

- 15 – 17 years old
- 18 – 29 years old
- 30 – 49 years old
- 50 – 64 years old
- 65 years or older

3) What is the highest level of education that you have completed?

- No schooling completed
- Nursery school to 8th grade
- Some high school, no diploma
- High school graduate, diploma or the equivalent (for example: GCSE, GED, maturita)
- Some college credit, no degree
- Trade/technical/vocational training
- Associate degree
- Bachelor's degree
- Master's degree
- Professional degree
- Doctorate degree
- Other:

3a) If you are currently enrolled, state at what level: _____

4) What is your native language?

5) In which languages can/do you read?

6) Specify the place of permanent or most frequent residence.

- Village to 1 000 residents
- Town from 1 001 to 5 000 residents
- Town from 5 001 to 10 000 residents
- Town from 10 001 to 50 000 residents
- Town from 50 001 to 200 000 residents
- City with more than 200 000 residents

Questions 7 and 8 are concerned with sexual orientation and gender identity.

Sexual orientation is defined accordingly to what gender/sex is a person physically attracted to: to the opposite sex (heterosexuality); to the same sex (homosexuality); to both (bisexuality); to the whole gender spectrum (pansexuality); is not attracted or is marginally attracted to any sex (asexuality, demisexuality) etc.

Gender identity is defined as an individual's internal sense of what their gender is, be it male, female, or outside the binary, which may or may not align with their gender assigned at birth.

7) How would you describe your sexual orientation?

- Lesbian, gay or homosexual
- Heterosexual
- Bisexual
- Pansexual
- Asexual or demisexual
- Other: _____
- Don't know, not sure

8) What is your current gender identity? (*Multiple answers possible*)

- Male
- Female
- Transgender man / Trans man / Female-to-Male (FTM)
- Transgender woman / Trans woman / Male-to-Female (MTF)
- Non-binary / genderqueer
- Agender
- Genderfluid
- Other gender identity: _____
- I don't want to answer. Please, state why: _____

Subject questions

A) Listed below are three numbered statements (1–3). Please choose only one of these statements (that which applies to you). Under the statement you have selected, choose from the reason(s) listed, those that best represent the reason(s) for your choice.

1. I do not use public libraries for borrowing LGBT+ literature:

- I have never used public libraries therefore am unaware of their services.
- My preference is to buy LGBT+ literature or borrow copies from friends.
- It has never occurred to me to use a public library to borrow LGBT+ literature.
- I believe that most public libraries have limited LGBT+ literature or none.
- I do not use public libraries because they are not friendly to LGBT+ people.
- I do not believe that library staff would maintain borrower confidentiality.
- I felt that I had suffered discrimination at my library and stopped using them.

2. I rarely use public libraries for borrowing LGBT+ literature:

- I have found that the range and variety of LGBT+ literature is poor.
- You have to know exactly which author and/or title you are looking for. There is no point in browsing the shelves or searching the website unless you have this information.
- I have read everything they appear to have in stock so tend to source LGBT+ literature from elsewhere.
- I do not feel comfortable borrowing obvious LGBT+ literature.
- I feel it would lead to exposure and/or discrimination.
- I do not feel comfortable asking staff for help to LGBT+ literature fiction or to reserve LGBT+ literature from other libraries in the region.

3. I frequently use public libraries for borrowing LGBT+ literature:

- My public library has a good variety and range of LGBT+ literature.
- I am able to find new LGBT+ literature titles without too much difficulty.
- My public library has got good research facilities on their library website. This allows me to bring up a list of the LGBT+ literature they have available by using these search terms “lesbian, gay, bisexual, transgender, transsexual, non-binary, lgbt, queer ...”
 - Please, list other search terms you use:

-
- My library service is open to purchasing LGBT+ literature recommended to them by borrowers.
 - I have never had an issue with borrowing obvious LGBT+ literature from my library. As I feel that library staff treat me the same as any other borrower.
 - The public library service I use have shown an interest in talking with the local LGBT+ Community to find out their views. This has led to a better selection of LGBT+ literature on the shelves.

B) Please select the relevant option (Strongly Agree - Agree - Disagree – Strongly Disagree) for each of the following statements.

- 1) The library service has a valuable role to play in promoting equality in local communities, by providing the same quality of service to all their users, whether they belong to a minority group or not.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree
- 2) The public library service should interact with the LGBT+ organisations to find out the needs of the LGBT+ community in relation to library services.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree

- 3) The public library service should have a duty to purchase, develop and promote good collections of LGBT+ literature even if its main borrowers are a minority group.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree
- 4) It is not the role of public libraries to develop collections of LGBT+ literature. Readers should be prepared to purchase copies or borrow them from friends or use specialized libraries.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree
- 5) Bookshops generally do not provide readers of LGBT+ literature with a better service than public libraries when it comes to the availability and range of new titles.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree
- 6) The perception is that public libraries have very poor collections of LGBT+ literature. An important factor giving weight to this perception is the difficulty in locating LGBT+ literature on the library shelves.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree
- 7) LGBT+ literature should be mixed with other fiction on the shelves. Libraries need to have other means of locating LGBT+ literature, for example, dedicated on-line catalogues.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree
- 8) Large, central public libraries should have a separate section for the LGBT+ community, including LGBT+ literature.
 - Strongly Agree
 - Agree
 - Disagree
 - Strongly Disagree

9) Many LGBT+ people would probably borrow standard literature from public libraries. But would not borrow LGBT+ literature because they perceive this would single them out as LGBT+ borrowers and lead to discrimination.

- Strongly Agree
- Agree
- Disagree
- Strongly Disagree

10) Library staff are not given the training they need to enable them to provide a knowledgeable service to the LGBT+ community.

- Strongly Agree
- Agree
- Disagree
- Strongly Disagree

11) Large, central libraries should have displays and promotions of LGBT+ literature and/or celebrate events like Gay Pride with a special promotion.

- Strongly Agree
- Agree
- Disagree
- Strongly Disagree

12) The National Library of the CR should sponsor the development of awards for LGBT+ writing similar to the Lambda Literary Awards in the USA, which are sponsored by the American Library Association.

- Strongly Agree
- Agree
- Disagree
- Strongly Disagree

Is there something you would like to add?

THANK YOU FOR YOUR TIME!

Příloha A3 – verze dotazníku pro Trans*parent

LGBT+ A VEŘEJNÉ KNIHOVNY (Trans*parent)

Dotazník k diplomové práci

Dobrý den,

dostáváte se k anonymnímu dotazníku, který je součástí mé diplomové práce a jehož cílem je popsat vztah mezi LGBT+ komunitou a veřejnými knihovnami – se zaměřením na LGBT+ literaturu. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto formuláře a tím k vyjádření svého názoru na veřejné knihovnické služby a sdílení svých zkušeností s knihovníky a s nalezením relevantní LGBT+ literatury. Vyplnění Vám zabere asi 15 minut.

V případě, že byste se chtěli dozvědět o výsledcích této studie nebo byste se chtěli dále zúčastnit osobních rozhovorů nebo skupinových diskuzí, prosím, využijte tento kontakt:

Díky za Váš čas i ochotu!

Hana Bouchalová

Demografické otázky

1) Jaké je dnešní datum? _____ / _____ / _____ (Den, měsíc, rok)

2) Kolik je Vám let?

- 15 – 17 let
- 18 – 29 let
- 30 – 49 let
- 50 – 64 let
- 65 let nebo starší

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Bez vzdělání
- Neukončené základní vzdělání
- Základní vzdělání
- Střední vč. vyučení (bez maturity)
- Úplné střední všeobecné (s maturitou)
- Úplné střední odborné (s maturitou)
- Nástavbové studium (vč. pomaturitního studia)
- Vyšší odborné vzdělání (absolutorium)
- Bakalářské (Bc., BcA.)
- Magisterské (Ing., MUDr., JUDr., PhDr., Mgr. aj.)
- Doktorské (Ph.D., ThD., DrSc., CSc.)
- Vyšší než doktorské
- Jiné: _____

3a) Pokud stále studujete, uveďte, jaký stupeň vzdělání: _____

4) Je Váš mateřský jazyk čeština?

- Ano
- Ne

4a) Pokud ne, jaký je Váš mateřský jazyk? _____

5) Čtete i v jiném než mateřském jazyce?

- Ne
- Ano

5a) Pokud ano, v jakých? _____

6) Uveďte místo trvalého, popřípadě nejčastějšího, pobytu:

- Obec do 1 000 obyvatel
- Obec od 1 001 do 5 000 obyvatel
- Obec od 5 001 do 10 000 obyvatel
- Obec od 10 001 do 50 000 obyvatel
- Obec od 50 001 do 200 000 obyvatel
- Obec s více než 200 000 obyvateli

Otázky 7 a 8 se týkají sexuální orientace a gender identity.

Sexuální orientace je definovaná podle toho, k jakému pohlaví (genderu) je osoba fyzicky přitahovaná: k opačnému pohlaví (heterosexuality), ke stejnému pohlaví (homosexuality), k oběma pohlavím (bisexuality), k celému spektru pohlaví, nebo jeho části, (pansexuality), není vůbec, nebo omezeně, přitahován/a/* fyzicky k žádnému pohlaví (asexuality, demisexuality) aj.

Pohlavní (gender) identita je definovaná podle toho, jak se osoba sama cítí a identifikuje – jako žena, muž, obojí, ani jedno nebo na různém stupni pohlavního (gender) spektra – což může nebo nemusí odpovídat tomu pohlaví, které mu/jí/* bylo přiděleno při narození.

7) Která z následujících možností Vás nejlépe identifikuje?

- Lesba nebo gay
- Heterosexuál*ka
- Bisexuál*ka
- Pansexuál*ka
- Asexuál*ka nebo demisexuál*ka
- Jiné: _____
- Nevím, nejsem si jistý/á/*

8) Jaká je Vaše současná pohlavní (gender) identita? (*Možno více odpovědí*)

- a. Muž
- b. Žena
- c. Trans muž (FTM)
- d. Trans žena (MTF)
- e. Nebinární / genderqueer / agender / genderfluid
- f. Jiná pohlavní (gender) identita: _____
- g. Nechci odpovědět. Prosím, uveďte proč: _____

Tematické otázky

A) Níže jsou uvedena tři tvrzení (1-3). Vyberte prosím pouze jedno, které se Vás týká. Pod Vámi vybraným tvrzením, zvolte ty důvody, které nejlépe vysvětlují Vaši volbu.

1. Nevyužívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury.

- Nikdy jsem nevyužíval/a/* veřejné knihovny, a tak o jejich službách nevím.
- Raději si LGBT+ literaturu kupuji nebo půjčuji od přátel.
- Nikdy mě nenapadlo využít veřejnou knihovnu k půjčení LGBT+ literatury.
- Věřím, že většina veřejných knihoven má jen omezenou LGBT+ literaturu nebo žádnou.
- Nevyužívám veřejných knihoven, protože nejsou přátelské k LGBT+ lidem.

- Nevěřím, že by knihovníci udrželi důvěru toho, kdo si vypůjčí LGBT+ literaturu.
- Cítil/a/* jsem ve své knihovně diskriminaci a přestal/a/* jsem ji využívat.

2. Jen zřídka využívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury.

- Zjistil/a/* jsem, že je tam nedostatečný počet a nízká pestrost LGBT+ literatury.
- Je třeba vědět autora a/nebo název titulu, který hledám. Nemá smysl procházet police knihovny nebo prohledávat webové stránky, pokud tyto informace nemám.
- Přečetl/a/* jsem vše, co knihovna má ve fondu, takže si sháním LGBT+ literaturu jinde.
- Není mi příjemné si půjčovat knihu, co má jasné prvky LGBT+ tématu.
- Cítím, že by to vedlo k odhalení a/nebo diskriminaci.
- Není mi příjemné žádat knihovníky o pomoc k nalezení LGBT+ literatury nebo k rezervování LGBT+ literatury v jiné knihovně v regionu.

3. Často využívám veřejné knihovny pro půjčování LGBT+ literatury.

- Má veřejná knihovna má dobrý a dostatečný počet a pestrost LGBT+ literatury
- Jsem schopný/á/* najít nové LGBT+ tituly bez větších problémů
- Má veřejná knihovna má dobré vyhledávací nástroje na svých webových stránkách. To mi umožňuje najít seznam dostupné LGBT+ literatury za použití těchto vyhledávacích termínů: lesby, gayové, bisexuálové, transgender, transsexuálové, nebinární lidé, lgbt, queer ...

i. Prosím, doplňte další termíny, které používáte:

-
- Má veřejná knihovna je otevřená ke koupi LGBT+ fikce na doporučení od uživatelů.
 - Nikdy jsem neměl/a/* problém s půjčováním na první pohled zřejmé LGBT+ fikce ve své veřejné knihovně. Cítím, že se ke mně knihovníci chovají stejně jako k ostatním.
 - Má veřejná knihovna měla zájem diskutovat s místní LGBT+ komunitou o jejich názorech a potřebách. To vedlo ke zlepšení výběru a nákupu LGBT+ fikce.

B) Zvolte, prosím, jednu ze čtyř možností (silně souhlasím – souhlasím – nesouhlasím – silně nesouhlasím) u každého tvrzení.

- 1) Knihovna hraje důležitou roli v podporování rovnosti místních komunit tím, že poskytuje stejně kvalitní služby všem svým uživatelům bez ohledu na to, jestli jsou součástí nějaké minoritní skupiny nebo ne.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 2) Veřejná knihovna by měla být ve spojení s LGBT+ organizacemi, aby měla přehled o potřebách LGBT+ komunity v souvislosti s knihovnickými službami.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 3) Veřejná knihovna by měla mít povinnost nakupovat, rozvíjet a propagovat dobrou sbírku LGBT+ literatury, i přes to, že její půjčovatelé jsou menšinou skupinou.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 4) Není úkolem veřejné knihovny rozvíjet sbírku LGBT+ literatury. Čtenáři by si měli tyto tituly kupovat, půjčovat od přátel nebo využít služeb specializovaných knihoven.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 5) Knihkupectví obvykle neposkytují lepší služby než veřejné knihovny, ve smyslu dostupnosti, rozsahu a pestrosti nových LGBT+ titulů.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 6) Obecný dojem je takový, že veřejné knihovny mají malé množství LGBT+ fikce. Důležitým důvodem tohoto dojmu je obtížné nalezení LGBT+ literatury na policích v knihovně.
 - Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím

- 7) LGBT+ literatura by měla být promíchána s ostatní literaturou. Knihovníci musí najít jiný způsob jak LGBT+ literaturu najít. Například dobře vedeným online katalogem.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 8) Velké, ústřední knihovny by měly mít oddělenou sekci pro LGBT+ komunitu, ve které bude také LGBT+ literatura.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 9) Hodně LGBT+ jedinců by nejspíše využívalo služeb veřejné knihovny, ale nepůjčovali by si LGBT+ literaturu, protože by se cítili vyčlenění jako LGBT+ a to by mohlo vést k diskriminaci.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 10) Knihovníci nemají potřebná školení k tomu, aby mohli poskytovat dobře informované služby LGBT+ komunitě.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 11) Velké, ústřední knihovny by měly mít výstavky LGBT+ literatury, propagovat ji a slavit události jako Pride se speciálními akcemi.
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím
- 12) Národní knihovna ČR by měla sponzorovat vznik literárních cen věnovaných LGBT+ literatuře. (Podobně jako v USA jsou Lambda literární ceny pro LGBT+ literaturu sponzorované Americkou knihovnickou asociací.)
- Silně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nesouhlasím
 - Silně nesouhlasím

Něco, co byste chtěli dodat?

DÍKY ZA VÁŠ ČAS A SPOLUPRÁCI!

Příloha A4 – odpovědi na otevřenou poslední otázku v dotazníku

<p>Rozčleňování literatury na LGBT+ a ostatní mi přijde spíše sekulární, než že by to mohlo pomoci lidem k integraci takových knih. Stejně jako nevidíme, alespoň ne u nás, sekci s knihami vyložené černošských (nebo jiných rasových menšin) autorů. Přijde mi, že by to bojovalo samo proti sobě tím, že by se to samo o sobě více vyčleňovalo.</p>
<p>Je to běh na dlouhou trať. Městská knihovna v Praze nemá vyřešené teenagery obecně. Existuje piktogram dívka, ale ne chlapec atd. Není to aktuální strategie. Takže chci vzdělávat v lgbt+ ty, kteří dodnes bojují s komiksy (mmj. proto, že jim katalog a značení příliš nepomáhá)... to je opravdu utopie. Ale samozřejmě se rada dozívá dne, kdy najdu regal i pro teenagery, lgbt+ a filmy nebudou razeny podle čísel, ale podle klíče, který ocení člověk, nikoli stroj. K NK snad jen tolik, že se ve studovně dobře necítí opravdu nikdo. Takže od nich čekám jen zakonzervování fondu pro budoucnost.</p>
<p>Odpovídám z pohledu čtenářky vědecké knihovny, volný výběr nevyužívám, hledám jen přes katalog. Ad 7+8: Ve velké knihovně by to snad mělo smysl vyčlenit, ale kolik takových knih budou mít v okresní/městské knih? A co tam ještě zařadit a co ne? Ad 3+4: Knihovna by měla podporovat a rozvíjet fond LGBT+ literatury stejně jako např. literaturu o architektuře, muzikologickou nebo o chovatelství, nic víc ani méně. Ad 6: "fiction" = česky "beletrie", nikoli "fikce"! Ad 6+9+10: Neodpovídám, neptala jsem se nikoho na názor. Ad 12: Nemyslím si, že by existence ceny dramaticky zvýšila produkci původní české LGBT+ literatury. Ale možná by to stálo za vyzkoušení.</p>
<p>Chybí mi tu kolonka nevím. Například u otázky č. 10 se nemůžu vyjádřit pravdivě. Nemám tušení, jakými školeními musí knihovníci procházet. A proto mi přijde ne zcela fér označit odpověď nejbližší neutrální rovině -tj. 2/3, protože se v obou případech přikláním k určitému názoru. Rovněž považuji tuto tematiku za poněkud svízelnou... Mnohé věci, které např. fungují v USA (Lambda literární ceny pro LGBT+ komunitu), u nás v blízké době nemají nejspíš úplně šanci vzniknout. Percepce LGBT+ komunity je na našem území vůči zemím, které např. povolují sňatky LGBT+ osob, dle mého názoru, zatím nesrovnatelná.</p>
<p>Zdá se mi, že nabídka pražské městské knihovny v zásadě kopíruje nabídku knihkupectví - mainstreamové LGBT+ tituly má v zásobě, okrajové je problém sehnat. A málo půjčované knihy po čase vyřazuje, což je zrovna případ právě některých LGBT+ knih, které jsem například měla v minulosti půjčené a už je ve fondu nemají. Bylo by hezké, kdyby si je podrželi aspoň ve fondu prezenčních výpůjček, pokud se jedná o poslední dostupný kus.</p>
<p>Na jednu stranu by bylo fajn, rozvíjet určité druhy literatury, na druhou stranu si myslím, že diktovat knihovnám, jaké knihy kupovat, by nebylo dobré. Taky by nebylo dobré dělit lgbt a hetero literaturu, mezi tímhle by se neměl dělat rozdíl. Bylo by lepší, pokud by se tento druh stával postupně přirozenou součástí literatury, místo aby byl protlačován.</p>
<p>pokud je jakákoliv instituce veřejná a tedy vynuceně placena z daní všech občanů, měla by zastupovat zájmy všech bez rozdílu. nicméně bych rekla, že pokud má někdo dnes zájem o podobnou literaturu, hledání na internetu nabízí mnohem více výhod, než využívání knihoven.</p>
<p>Knihovny jsou prostředek, ale určitě by něco neměly programově protlačovat. Literatura s LGBT tematikou je v kurzu, zajímavá a aktuální, takže se tam vyskytuje (byť s malým zpožděním, protože i knihovny mají omezené možnosti a knižní produkce je dneska šíleně rozmanitá). Co se týče spolupráce s organizacemi, knihovna bere "požadavky" na literaturu od nějakých sdružení? Vážně se ptám, tohle nevím. Každopádně v tom případě by pak tohle právo mohly chtít i další organizace. Spolupráce ve stylu sezení, přednášek a podobně, určitě ano. Umíte si představit, že by si to diktovaly třeba i kroužky přátel historie? Nebo Židovská obec? A co třeba hendikepovaní? To samé je to u promíchání s ostatní beletrii nebo non-fiction. Žánrové oddělení je logické u thrillerů a detektivek, protože se toho vydává strašně moc, ale u LGBT? Možná by nebylo od věci rozdělit si žánr a téma. Navíc, pokud se někdo stydí si takovou knihu půjčit, jak by se cítil před celou sekci? Nehledě na to, že knihovníkům je jedno, co kdo čte. Slavení Pride v knihovnách? Opět musím podotknout, že v tom případě by se snad měl slavit v knihovnách každý "mezinárodní den čehosi podle google". Tím nechci vůbec degradovat hodnotu LGBT literatury nebo Prideu. Ale knižní kultura funguje trochu jinak. To, že je něco aktuální a čtené často záleží spíše na influencerech, na knižních instagramech nebo kanálech na youtube. Knihovna je prostředek, jak se ní lidé mohou dostat, což (se mi zdá) se jim celkem daří. Snad ve všech knihovnách jsem viděla v</p>

<p>doporučovaných (a opět - kvalitou! nikoli programově!) Theo Addiara nebo Edouarda Louise. Sponzorování literárních cen - mám jeden tip. Zkuste si vyhledat literární ceny a jejich zřizovatele. Pokud se nepletu, stát zřizuje ceny "obecného" ražení. A pak jsou samozřejmě ceny pro jednotlivé žánry (sci-fi a fantasy), které však vyhlásují časopisy nebo přímo organizace/pod hlavičkou veřejně známe osobnosti. U bodu č. 10 se omlouvám, ale úplně jsem nepochopila poentu. Žádný knihkupec ani knihovním nemůže mít dokonalý přehled ve všem. Může doporučit co četl, o čem slyšel, ale asi nenajdete knihovníka s přehledem ve všech žánrech a tématech. U knihovníku je to o to horší, protože by museli znát všechny knihy s tou tematikou od počátku věků.</p>
<p>škoda, že není možnost odpovědět i možnostmi nevím. Například na otázku č. 9 nevím jak jsou na tom členové LGBT+ komunity. Do MZK chodím docela často a přijde mi, že tam bylo co jsem potřeboval o LGBT+. Nechodím tam však jen za cílem LGBT+, hodně se to liší. To, co chci většinou najdu. Asi by bylo dobré mít víc výstav o LGBT+ a občas knihy o této tematice propagovat. Ale ne zas moc, někdy je dobré i náhodně na ně natrefit. Hodně štěstí s výzkumem a závěrečnou prací! :)</p>
<p>Většinu dobré LGBT literatury mám doma, vč. dětské - tu obzvlášť chci mít, takže v knihovně nemám pak potřebu si tyto tituly půjčovat (a to do ní chodím i 3x měsíčně :-)</p>
<p>(Jsem vystudovaná knihovnice, tak jsou tím mé odpovědi možná trochu zkrácené)</p>
<p>Myslím, že by LGBT+ literatura měla být začleněna do fondu podle žánru, autora apod., tedy více navodit (pravdivý) dojem, že je součástí běžného života, a ne být vyčleňována. Výjimkou jsou ony události jako Pride Week, výročí apod.</p>
<p>Oddělení nutné není, ale filtr, tag v katalogu by byl fajn. Diskriminace může být spíš na malých městech. Obecně je problém spíš v lidech - je-li knihovnice profik, bude informace mít o každé knize. Obecně bych viděla velký potenciál spíše v tom, aby byly knihy dostupné mladým lgbt lidem, co si knihu nekoupí. A hetero lidem, co v rámci zpestření vezmou lgbt knihu, třeba i dětskou. My si asi hrdě lgbt knihy kupujeme.</p>
<p>Ač patřím do skupiny LGBT, nemyslím si, že by úloha knihoven měla být v této oblasti tak zásadní a aktivní. Zaměstnanci knihoven jsou tu od toho, aby nám pomohli v orientaci v knihách, ne aby se orientovali v často tak nepřehledných oblastech LGBT jako takových. Jediné, co bych od knihoven chtěla je, aby tam knihu, kterou potřebuji, měli. Vše ostatní už si zařídím a nemyslím si, že je potřeba bát se diskriminace v knihovně. Knihy o LGBT si půjčuje i sousta mých neLGBT přátel.</p>
<p>Otázky mi přijdou nesrozumitelné a možná špatně položené?... Nevím, jestli tušíte, jak funguje akvizice v knihovně, ale veřejná knihovna musí vykazovat, co kupuje, v jakém množství, proč, a jakou mají knihy půjčovnost svému zřizovateli. Takže logicky pokud budeme mluvit o nějakém menším městě, kde je statisticky méně lidí se zájmem o LGBT tematiku, nebude si moct knihovna více knih s tematikou zakoupit. Tato knihovna má obecně problém s koupí novějších knih. Větší knihovny mají většinou slušnou zásobu minimálně současné literatury, a upřímně, v ČR toho zas tolik s LGBT tematikou nevychází. Druhá věc je nalezitelnost titulů v knihovně - každá veřejná knihovna to může mít nastaveno jinak, ale většinou je od beletrie vydělený pouze regál s detektivkami. Teorie za tím je ta, že pokud by veškerá beletrie byla zaškátulkovaná v příslušném regále, čtenáře by ani nenapadlo se podívat někam jinam a jen by si chodil pro historický román. Když budou knihy začleněny mezi ostatní beletrii, spíš po ní čtenář sáhne díky hezké obálce, zajímavému názvu atp. V katalogu by to ale samozřejmě mělo být nalezitelné jednodušeji pomocí nějakého deskriptoru nebo klíčového slova. Další otázka - výstavy jakýchkoliv témat v knihovně jsou podle mě v pořádku, ale zároveň je veřejná knihovna místo, které má zůstat apolitické, tudíž by neměla propagovat přímo Pride. Na druhou stranu podle mě může pořádat diskuze nebo přednášky s organizátory Pride, případně s kýmkoliv z menšiny. A co se týče školení knihovníků - ta nejsou dostatečná skoro na cokoliv, natož na specializaci na LGBT literaturu. Ale co to přesně jsou dobře informované služby LGBT komunitě? Jinak se omlouvám, jestli působím útočně, ale samozřejmě LGBT komunitě fandím a doufám, že se její literatuře v knihovnách dobře daří. Přeji Vám hodně úspěchů s diplomkou.</p>
<p>Pokud potřebujete dotazník šířit dále, zkuste se obrátit na Prague Pride. Třeba by vám mohli pomoci. Přeji hodně štěstí s prací :)</p>

s niektorými odpoveďami by som súhlasila viac, ak by ich súčasťou nebolo slovo "propagovať"
Sekce "tematické otázky B" jsou velice nevhodně formulovány, s ohledem na škálu možných odpovědí. Chybí mi možnost "nevím", nebo cokoliv, co by neinklinovalo k "silně s něčím ne/souhlasím". Tento dotazník tak může jen těžko reflektovat můj skutečný názor na tuto věc. GL.
Asi bych z toho nedělal takové haló. Upřímně, i jako příslušník komunity nevidím důvod, proč dělat okolo LGBT+ literatury "opičky" v podobě vyčleňování vlastních úseků v knihovnách apod. Myslím si, že diskriminace nehrozí a díky katalogovým systémům je i tato literatura - stejně jako každá jiná - vcelku dobře dohledatelná. Nevidím ale žádný objektivní důvod, proč zrovna u této literatury usilovat o další vyčleňování a spol. Naopak. Dle mého se do samostatné LGBT+ sekce bude spíš bát každý zajít. Nicméně je to zajímavý výzkum :)
Pokud se jedná o dobře psanou literaturu, je naprosto jedno zda je LGBT+ nebo ne. Knihovna je místo, kam si chodíme pro informace a kvalitní literaturu, a pokud cítíme "tlak" jen proto, jakou knihu si půjčujeme, když se na nás dívá knihovník/ice, tak jsme hloupí pokrytci. Navíc propagace komunit jako je LGBT+ a podobně nemá v knihovně co dělat. To je jako kdyby náboženská hnutí chtěla být propagována. Musíme se učit respektu a pokoře né vnucovt někomu naši agendu.
Myslím si, že knihy by měly být smíchané s ostatními. Ne proto, abych "nebyli vidět", ale spíš kvůli tomu, že se snažíme, aby nás brali ostatní jako běžné lidi, nevidím tedy důvod, proč bychom měli mít oddělené knihovny. Další věc je, že pokud budou LGBT knihy zařazené mezi ostatní, je vyšší šance, že na ně narazí i ne-LGBT člověk, kterého to třeba zaujme, nicméně v případě, že bychom měli oddělený duhový koutek, cíleně by tam nešel.
Kdo hledá tak knihu najde. Spíš je třeba aby s aktivní komunitou spolupracovali aby věděli kdo a co napsal a vydal.
dotazník celkem o ničem, ale chápu potřebu zpracovat nějaké téma na závěrečnou práci pozitivní diskriminace LGBT tematiky může ve společnosti vyvolat jistou nevoli vůči lidem z komunity

Příloha C – otázky k rozhovorům

Rozhovor – Městská knihovna v Praze

Obecné

- Co je podle Vás LGBT+ literatura?

Akvizice

- Podle jakých kritérií MKP nakupuje nové knihy?
 - o Povinný výtisk má pouze regionální – jak je to tedy se zbytkem? A jak to souvisí s projektem, kdy MKP katalogizuje veškerou beletrii?
- Je česká či zahraniční LGBT+ literatura nějak cíleně nakupována?
- Myslíte, že dostačuje poptávce?
- Dostali jste někdy požadavky od LGBT+ komunity na tyto tituly? Obecně nebo konkrétně v rámci deziderát.
- Je něco, co byste chtěla za akvizici dodat?

Katalogizace

- Z analýzy fondu MKP jsem pochopila, že věcný popis beletrie je zahrnut v drtivé většině pouze v anotaci, která je také většinou převzata od knihkupců – je to tak?
- Znamená to, že i když se beletristická kniha věnuje na první pohled nějakému tématu – v polích 650 se to neprojeví?
- U ne-fikce a naučné literatury se pole 650 využívá častěji?
- Pokud byste narazila na knihu s LGBT+ tématem, jaká všechna předmětová hesla byste použila?
 - o Měla jste někdy pocit, že národní autority pro tato předmětová hesla nedostačují – vzhledem k tomu, jak rychle se terminologie mění a jak určité termíny nemusí být inkluzivní.

Doplňující otázky k tezauru MKP

- K aktualizaci vašeho tezauru: Jazyk se ale vyvíjí – za nějakou dobu se některým věcem prostě říká jinak – jak toto knihovna reflektuje?
- Je technicky možné např. všem záznamům s deskriptorem homosexualita, lesbická láska aj. přidat nový zastřešující deskriptor LGBT?
- Pole NKČR jsou tedy 600... Jakým způsobem se přidávají vaše deskriptory – jsou na to ve vašem systému speciální pole? - Jaký používáte knihovní systém?
- Je někde možnost prohlédnout si váš tezaurus?

Spolupráce aj.

- Jak si myslíte, že by knihovna mohla / měla spolupracovat s LGBT+ komunitou a spolky?
 - o Účastní se MKP Prague Pride nebo jiných queer akcí? Jak?
 - o Veřejná čtení LGBT+ literatury?
 - Např. také Drag queens čtou dětem – jako akce na Pride nebo do knihoven
 - Prague Pride zvažovalo oslovit MKP na Pride 2019
 - o Zvažovala MKP například podporu LGBT+ projektů a iniciativ? – (např. *Jsme fěr*) ať už jen uspořádáním veřejné debaty, pokud by to jinak bylo příliš politické stanovisko?

- Myslíte, že by mělo smysl zřídit tzv. „duhový koutek“? Tedy polici s LGBT+ tituly pro lepší orientaci čtenářů. Nebo jeho online verzi – například seznam LGBT+ literatury doporučené na webu MKP?
- Měla, případně jak, by knihovna dávat najevo „safe space“? (Tedy místo, kde se LGBT+ lidé budou cítit bezpečně – tedy že se nebudou zdráhat zeptat na tuto literaturu, nebudou se bát reakce knihovníka, ale také, že pokud budou knihovníci svědky projevů homofobie nebo transfobie aj., že zakročí.)
- Měli by mít knihovníci, jako pracovníci ve státních službách, školení o LGBT+ komunitě, terminologii apod.? Nejspíše tedy pro katalogizátory nebo knihovníky ve službách o LGBT+ obecně, aby věděli, jak třeba oslovovat nebinární osoby?
- Vaše nápady, názory?

Obecné

- Jaká je Vaše pozice v knihovně?
- Co je podle Vás LGBT+ literatura?

Akvizice

- Podle jakých kritérií KT nakupuje nové knihy?
- Je česká či zahraniční LGBT+ literatura nějak cíleně nakupována?
- Máte v rámci knihovny rozdělena některé témata / žánry, kterým se věnuje ten* a který* a knihovnik*ce? (navrhuje nákup, zařazuje do sekcí – v katalogizaci?)
- Myslíte, že dostačujete poptávce?
- Dostali jste někdy požadavky od LGBT+ komunity na tyto tituly? Obecně nebo konkrétně v rámci deziderát.
- Jak velký je váš fond?
- Je něco, co byste chtěla za akvizici dodat?

Katalogizace

- V jaké míře stahujete záznamy z ostatních knihoven?
- Doplnujete do nich nějaká pole věcného popisu?
- Co anotaci?
- Pokud byste narazila na knihu s LGBT+ tématem, jaká všechna předmětová hesla byste použila?
 - o Myslíte, že národní autority pro tato předmětová hesla dostačují? – vzhledem k tomu, jak rychle se terminologie mění a jak určitě termíny nemusí být inkluzivní.

Spolupráce aj.

- Jak si myslíte, že by knihovna mohla / měla spolupracovat s LGBT+ komunitou a spolky?
 - o Účastníte se nějakých queer akcí? Jak?
 - o Veřejná čtení LGBT+ literatury?
 - o Zvažovala KT například podporu LGBT+ projektů a iniciativ? – (např. *Jsmefér*) ať už jen uspořádáním veřejné debaty?
 - o Myslíte, že je to politické téma, které do knihovny nepatří?
 - o Myslíte, že by mělo smysl zřídit tzv. „duhový koutek?“ Tedy polici s LGBT+ tituly pro lepší orientaci čtenářů. Nebo jeho online verzi – například seznam LGBT+ literatury doporučené na webu?
- Měla, případně jak, by knihovna dávat najevo „safe space“? (Tedy místo, kde se LGBT+ lidé budou cítit bezpečně – tedy, že se nebudou zdráhat zeptat na tuto literaturu, nebudou se bát reakce knihovníka, ale také, že pokud budou knihovníci svědky projevů homofobie nebo transfobie aj., že zakročí.)
- Měli by mít knihovníci, jako pracovníci ve státních službách, školení o LGBT+ komunitě, terminologii apod.? Nejspíše tedy pro katalogizátory nebo knihovníky ve službách o LGBT+ obecně, aby věděli, jak třeba oslovovat nebinární osoby?
- Vaše nápady, názory?

Rozhovor – Queer Knihovna Stud – Brno

Jméno:

Datum:

- Vznik
- Kolik návštěvníků / měsíc
- Kolik nových přírůstků / měsíc
- Podle čeho nakupují / dostávají
- Jak velký je fond
- Jaký mají knihovní systém
- Názor na katalogizaci

- Zařazení knih na police – velké knihovny vlastní sekci?

- Školení pro knihovníky

- Spolupráce s jinými knihovnami?

- Besedy – i pro knihovny – speciální literatura?

Rozhovor – Centrum queer paměti knihovna – Praha

Jméno:

Datum:

- Vznik
- Kolik návštěvníků / měsíc
- Kolik nových přírůstků / měsíc
- Podle čeho nakupují / dostávají
- Jak velký je fond
- Jaký mají knihovní systém – pouze seznam?
- Názor na katalogizaci

- Zařazení knih na police – velké knihovny vlastní sekci?

- Školení pro knihovníky

- Spolupráce s jinými knihovnami?

- Besedy pro knihovny – speciální literatura?

E-mail – otázky pro knihovnici Gender Studies – Praha

1. Jakou pozici knihovna ve vaší společnosti hraje? Vzhledem k tomu, že společnost vznikla jako knihovna – je mezi nimi stále rovnítko, nebo dnes spíš "Gender Studies mají svou knihovnu"?
2. Mohla byste uvést knihovnu v aktuálních číslech? (velikost fondu, počet přírůstků / měsíc, počet čtenářů, a pokud víte počet návštěv / týden) Kolik lidí u vás knihovnu spravuje?
3. Mohla byste charakterizovat tzv. typického čtenáře? Tedy, za jakým účelem k vám čtenáři nejčastěji chodí.
4. Jmenujte, prosím, vaše hlavní strategické cíle. (Stačí jen stručně, zajímá mě, jestli se nějak od roku 2008 změnil.)
5. Platí stále tato profilace fondu – tak, jak ji uvádíte na webových stránkách? (feministické teorie, historie ženského hnutí, ženská studia, mužská studia, násilí na ženách, beletrie, genderové aspekty sociologie, filozofie, náboženství, psychologie, rodiny, politického života a práva, resp. legislativy [...] a rovné příležitosti žen a mužů na pracovním trhu v České republice a Evropě)
6. Kromě darů organizací Promluv, Lambda a A-klub – získala vaše knihovna nějaké další dary zaměřené na LGBT+ literaturu?
7. Jakým způsobem u vás probíhá akvizice? Myslíte si, že pokrýváte víceméně celou českou produkci, která se věnuje vašemu tématu? Nakupujete s nějakým aktivním zaměřením LGBT+ tituly?
8. Do jakého tematického okruhu (ot. 4) jsou u vás zařazeny knihy s LGBT+ tematikou? - Tedy, sledujete tuto literaturu nějak obecně (byli byste schopni vyčlenit z vašeho fondu tuto sekci) anebo se na ni díváte individuálně – kdy každou knihu hodnotíte podle toho kam spíše se mezi vaše tematické okruhy hodí?
9. Když přidáváte knihy do systému – stahujete záznamy vytvořené jinými knihovnami? Doplnujete vlastní předmětová hesla? V příkladu LGBT+ literatury, připadá Vám, že jsou hesla národních autorit dostačující?

Rozhovor – LGBT+ komunita

Jméno:

Datum:

- Vadilo by Vám zodpovědět pár demografických otázek?
 - o Věk:
 - o Nejvyšší dosažené studium:
 - o Obec:
 - o Mateřský jazyk:
 - o Proč se zajímáte o tento výzkum / o LGBT+ literaturu:

- Co je podle Vás LGBT+ literatura?
- Chodíte do knihovny?
- Půjčoval*a jste si LGBT+ literaturu v knihovnách?
 - o Věděl*a jste co?
 - o Našel*a jste to?
 - o Brouzdáte úspěšně?
 - o Jaké jsou Vaše zkušenosti s knihovnicí?
 - o Katalogem?

- Chtěl*a byste „duhový koutek“?
- Měla by knihovna vizuálně dávat najevo „safe space“?
- Co Vám v knihovně chybí, abyste se v ní cítil*a lépe / bezpečněji?
- Jak si myslíte, že by knihovna mohla spolupracovat s LGBT+ komunitou / spolky?
- Měli by mít knihovníci, jako pracovníci ve státních službách, školení, jak katalogizovat LGBT+ knihy nebo o LGBT+ obecně?

- Vaše nápady, názory?

Příloha D – příklad práce s rozhovory

otázka: Co je podle Vás LGBT+ literatura?

- obsahuje prvky, které v jiné (heteronormativní) lit. nejsou - týká se vztahů, postav... identity a tvoří tak její hlavní téma. Ani tak nejde o odbornou lit. - vědecky se na LGBT+ dívá jinak, spíše za tím vidí beletrii a dětskou lit.

- příběhy pojednávající o odlišné SOaGI (sex.orientace a gender identita). Životopisná zpověď, beletrie, hlavní postava, nějaké reálie; odborná - ano. Nejen LGBT+ autor ale i téma- (stejný problém jako "umění žen" / "ženské umění"; dětská "LGBT for kids"/"gay friendly" - hesla do katalogu - homoparentální asi ano

- Hl. téma nebo LGBT autoři - ale nemusí o tom psát, jen jsou veřejně vyoutovaní - i ta pro děti a mládež...

- jde o psychologii, téma - poznat sama sebe, coming out, romány - hlavně zaměřené na mladší populaci - kteří neví co se sebou a co jsou - bylo by dobré tam zařadit i vyoutované autory

- Hl. téma, s LGBT vztahem, transgender postava, homoparentalita (pro děti v duhových rodinách)

- Romantické příběhy s LGBT vztahy, hlavně beletrie, co edukuje o jinakosti (Pro děti - nepřijde jí to jako LGBT literatura - LGBT je to tehdy, když to ten čtenář vyhledává jako LGBT - pro děti je to jen jako hezky diverzifikovaná literatura), coming out, je jí to jedno, hlavní postava je queer, jen když je to známá literatura mezi queer komunitou, mít vedlejší postavu queer je trendy- ne nutně lgbt literatura.

- Autoři známi svou nemajoritní sexualitou, tematicky, specifická queer postava

Příloha E1 – formulář mystery shoppingu

Název pobočky:

Datum:

(1 – úplně ano >> 5 – vůbec ne); zakroužkuj nebo vypiš

A) Chování

- 1) Byli zaujati otázkou?
1 2 3 4 5
- 2) Působili, že jim je otázka příjemná?
1 2 3 4 5
- 3) Udržovali oční kontakt?
1 2 3 4 5
- 4) Měli uvolněný tělesný postoj?
1 2 3 4 5
- 5) Věnovali ti svou plnou pozornost?
1 2 3 4 5
- 6) Udrželi tvou důvěru a byli diskrétní?
1 2 3 4 5
- 7) Cítil ses díky nim během celé doby příjemně?
1 2 3 4 5

B) Obeznamenost s tématem a úspěšnost rozhovoru

1. Znali pojem LGBT?
Ano / Ne
 2. Musel jsi jim svou otázku opakovat a dovysvětlovat? (co všechna písmenka znamenají?)
1 2 3 4 5
 3. Okamžitě věděli, co hledají.
1 2 3 4 5
 4. Pro vyhledání dokumentů použili klíčová slova:
 5. Musel jsi jim radit klíčová slova? (př. gay, bisexuálové, transgender... cokoli)
1 2 3 4 5
 6. Pomohli ti:
 - Ukázali ti, jak se pracuje s online katalogem.
 - Ukázali ti, jak se pracuje s databázemi.
 - Zavedli tě mezi regály a našli dané tituly s tebou.
 7. Odkázali tě na jiný zdroj: (po dotazu?)
 - Pobočku
 - Internet
 - Konkrétní stránky:
 - LGBT organizace, spolky:
 - Queer knihovnu (Společnost pro queer paměť)
 8. Měli v knihovně letáčky / výstavku LGBT knih? Ano / Ne
 9. Tvá spokojenost s nalezenými zdroji.
1 2 3 4 5
 10. Počet tištěných knih / časopisů, které doporučili: _____.
 11. Počet online zdrojů – e-knihy, články: _____.
 12. Něco, co bys chtěl k celému rozhovoru dodat: _____.
 13. Do knihovny by ses chtěl vrátit. Ano / Ne
- Doba, jak dlouho jsi s knihovníkem/knihovnicí mluvil?** _____

Příloha E2 – vyplněný formulář mystery shoppingu

Název pobočky: Mariánské nám.

Datum: 21. 6. 2019

(1 – úplně ano >> 5 – vůbec ne); zakroužkuj nebo vypiš

A) Chování

- 1) Byli zaujati otázkou?
1 2 3 4 5
- 1) Působili, že jim je otázka příjemná?
~~1~~ 2 3 4 5
- 2) Udržovali oční kontakt?
1 2 3 4 5
- 3) Měli uvolněný tělesný postoj?
~~1~~ 2 3 4 5
- 4) Věnovali ti svou plnou pozornost?
1 2 3 4 5
- 5) Udrželi tvou důvěru a byli diskrétní?
1 2 3 4 5
- 6) Cítil ses díky nim během celé doby příjemně?
1 2 3 4 5

B) Obeznamenost s tématem a úspěšnost rozhovoru

1. Znali pojem LGBT?
Ano / Ne
2. Musel jsi jim svou otázku opakovat a dovysvětlovat? (co všechna písmenka znamenají?)
1 2 3 4 5
3. Okamžitě věděli, co hledají.
~~1~~ 2 3 4 5
4. Pro vyhledání dokumentů použili klíčová slova: *LGBT, gay, homosexualita*
5. Musel jsi jim radit klíčová slova? (př. gay, bisexuálové, transgender... cokoli)
~~1~~ 2 3 4 5
6. Pomohli ti: Poradili mi autory a konkrétní tituly a nabídli přímý odběr či rezervaci.
 - ~~• Ukázali ti, jak se pracuje s online katalogem.~~
 - ~~• Ukázali ti, jak se pracuje s databázemi.~~
 - ~~• Zavedli tě mezi regály a našli dané tituly s tebou.~~
7. Odkázali tě na jiný zdroj: (po dotazu?) Ne
 - ~~• Pobočku~~
 - ~~• Internet~~
 - ~~▪ Konkrétní stránky:~~

 - ~~• LGBT organizace, spolky:~~

 - ~~• Queer knihovnu (Společnost pro queer paměť)~~
8. Měli v knihovně letáčky / výstavku LGBT knih?
Ano / Ne
9. Tvá spokojenost s nalezenými zdroji.
1 2 3 4 5
10. Počet tištěných knih / časopisů, které doporučili: 2
11. Počet online zdrojů – e-knihy, články: 0

12. Něco, co bys chtěl k celému rozhovoru dodat:

Paní byla nejprve mírně překvapená, ale snažila se zachovat klid; byla milá a nápomocná. Nejprve vypadala, že vůbec netuší, o co jde; později spíše že je pro ni LGBT+ něco „exotického“ – neobvyklého a zajímavého. Zpočátku byla trochu zmatená, ale pak mi navrhla Cunninghama; prý je on sám „takto orientovaný“ a všechny jeho knihy tuto tematiku obsahují. Když jsem se zeptal na české zdroje, nebyla si jistá, jestli vůbec něco takového existuje, ale poté přeci něco našla. Když jsem se ptal, o čem nabídnuté knihy jsou, nevěděla, ale ukázala mi, že si mohu přečíst anotace, v které když našla slovo „gay“, hodila na mě vítězoslavný výraz. Celé setkání bylo trochu rozpačité, ale vlastně příjemné a roztomilé.

13. Do knihovny by ses chtěl vrátit.

Ano / **Ne**

Doba, jak dlouho jsi s knihovníkem/knihovnicí mluvil? 10 min.

Doporučené zdroje: *Cunningham: Tělo a krev; Folný: Buzíčci*